

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΝΑΔΑ, Η.Π.Α. ΚΑΙ ΜΕΞΙΚΟΥ ΜΕΤΑ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ
ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Γεώργιος Κατωπόδης

Αθήνα, 2018

Τριμελής Επιτροπή

ΛΑΒΔΑΣ Κ. Α., Καθηγητής τμήματος Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών
Σπουδών

XXXXXX

XXXXXX

Copyright © Γεώργιος Κατωπόδης, 2018

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα.

Στην οικογένειά μου

Ευχαριστίες

Η ενδοσκόπηση σχετικά με το τέλος του ακαδημαϊκού μου ταξιδιού, που μορφοποιείται με την παρούσα εργασία, ανέδειξε τη σημασία που είχαν για τη διαμόρφωση αυτής μέσω της διαμόρφωσης του ίδιου του εαυτού μου όλοι οι συνοδοιπόροι και οι οδηγοί που κατά καιρούς ανέλαβαν την εκπαίδευσή μου, νηπιαγωγοί, δάσκαλοι και καθηγητές. Ωστόσο, για να το επιτύχουν αυτό, και οι ίδιοι άντλησαν στήριξη και έμπνευση από κάπου, σε μία αέναη αλυσίδα προσώπων στα οποία τελικά είμαι υπόχρεος. Καθώς λοιπόν μία μακροσκελής αναφορά ονομάτων δεν θα τους προσέφερε κάποιο όφελος, θα περιοριστώ μόνο στον επιβλέποντα καθηγητή κ. Κ.Α. Λάβδα, του οποίου η βοήθεια και οι υποδείξεις ήταν ανεκτίμητες για την ολοκλήρωση της εργασίας, όχι μόνο λόγω της πανθομολογούμενης επιστημονικής τους κατάρτισης αλλά και χάρη στην εκπαιδευτική του ικανότητα, γνωστή μόνο σε εμάς που έχουμε την τιμή να τον αποκαλούμε δάσκαλο.

Τέλος, θέλω να αναφερθώ στους μοναδικούς ανθρώπους που ήταν συνοδοιπόροι μου από την αρχή, που μ' έδωσαν το ωραίο ταξίδι, όπως λέει και ο ποιητής. Τα μεγαλύτερα ευχαριστώ δεν επαρκούν για τους γονείς μου, Κώστα και Μαρία, που με το βίο και το χαρακτήρα τους μου επέτρεψαν να τους έχω πάντοτε, χωρίς ίχνος δραματικότητας, ως απάντηση όποτε ερωτώμουν για τα πρότυπα και τους ήρωές μου. Σε έναν κόσμο ανθρώπων, Άνθρωποι.

Αθήνα

Δεκέμβριος 2018

Περιεχόμενα

Τίτλος	Σελίδα
Εισαγωγή	9
Κεφάλαιο πρώτο	
<i>Η έννοια (ή Οι έννοιες) της πολιτικής</i>	11
<i>Τα πεδία της πολιτικής</i>	15
Κεφάλαιο δεύτερο	
<i>Επιλογή Περιπτώσεων</i>	17
<i>Γενικό Ιστορικό Πλαίσιο</i>	19
Κεφάλαιο τρίτο	
<i>Διοικητική διαίρεση</i>	21
<i>Πολιτειακό σύστημα</i>	24
<i>Εθνικά κόμματα</i>	32
<i>Άλλα μη θεσμικά χαρακτηριστικά του εσωτερικού πολιτικού περιβάλλοντος</i>	38
Κεφάλαιο τέταρτο	
<i>Οικονομία-Εμπόριο</i>	43
<i>Διπλωματία-Ένοπλες Δυνάμεις</i>	54
Συμπεράσματα	63
Βιβλιογραφία	67

Πίνακες

A/A	Τίτλος	Σελίδα
1.	Τα Επίπεδα Αλληλεπίδρασης των Εννοιών της πολιτικής	13
2.	Στοιχεία της πληθυσμιακής σύνθεσης Καναδά, Η.Π.Α. και Μεξικού	18

Γραφήματα

A/A	Τίτλος	Σελίδα
1.	Ποσοστό εδρών στο Σώμα-Μεξικό	25
2.	Ποσοστό εδρών στο Σώμα-Η.Π.Α.	27
3.	Ποσοστό εδρών στο Σώμα-Καναδάς	28
4.	Κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε ισοδύναμα αγοραστικής δύναμης	44
5.	Ετήσιος Ρυθμός Πληθωρισμού-Μεξικό	45
6.	Ετήσιος Ρυθμός Πληθωρισμού-Καναδάς/Η.Π.Α.	46
7.	Εκτίμηση Ποσοστού Απασχόλησης	47
8.	Χρέος της Κεντρικής Κυβέρνησης ως ποσοστό του ΑΕΠ	48
9.	Εισαγωγές και Εξαγωγές ως ποσοστό του ΑΕΠ	51
10.	Εμπορικό Ισοζύγιο ως ποσοστό του ΑΕΠ	52
11.	Δείκτης Gini-Ανισοκατανομή Εισοδήματος	53
12.	Θέση επί των ψηφισμάτων του Ο.Η.Ε.	55
13.	Ταύτιση με τις ψήφους των Η.Π.Α.	56
14.	Αμυντικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ	61

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία εξετάζουμε την επίδραση της εσωτερικής πολιτικής σκηνής στις αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής των Η.Π.Α., του Καναδά και του Μεξικού από το 1990 μέχρι σήμερα. Για το λόγο αυτό ξεκινάμε εξετάζοντας το διττό χαρακτήρα της έννοιας της πολιτικής καθώς και την ομαδοποίησή της σε γεωγραφικές συνιστώσες. Το νέο γεωπολιτικό πεδίο που αναδύθηκε από την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και επαναπροσδιόρισε τις δυνατότητες στον τομέα αποτελεί το αντικείμενο του δεύτερου κεφαλαίου, μαζί με την επισκόπηση βασικών χαρακτηριστικών των χωρών. Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύουμε το εσωτερικό πολιτικό περιβάλλον κάθε χώρας, παρουσιάζοντας τους κύριους παίκτες του και ψηλαφώντας τον τρόπο παγίωσης της σημερινής κατάστασης. Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο ανατρέχουμε στη μελέτη περιπτώσεων άσκησης εξωτερικής πολιτικής από τις τρεις χώρες, τόσο στο πεδίο της οικονομίας και του εμπορίου όσο και σε αυτό της διπλωματικής και στρατιωτικής δράσης. Στα συμπεράσματα, συγκεντρώνουμε τις σκέψεις μας για την απάντηση του κύριου ερευνητικού ερωτήματος, επισημαίνοντας τις ατέλειες της ανάλυσης και προτείνοντας επιπλέον ερευνητικά αντικείμενα.

Λέξεις-κλειδιά: εσωτερική πολιτική σκηνή, εξωτερικές πολιτικές, κόμματα, διεθνές εμπόριο

Abstract

In the present paper we examine the effect of internal political scene in the decisions of exterior policy of the USA, Canada and Mexico from 1990 up to today. For this reason we begin by examining the double character of policy as well as its grouping in geographic components. The new geopolitical field that emerged from the collapse of Soviet Union and re-defined the possibilities in the sector is the subject of the second chapter, with the review of basic characteristics of countries. In the third chapter we analyze the internal political environment of each country, presenting its main players and searching the way of consolidation of current situation. Finally, in the fourth chapter we review the cases studies of exterior policy from the three countries, both in the field of economy and trade and on diplomatic and military action. In the

conclusions, we answer the main question, pointing out the imperfections of analysis and proposing further research topics.

Keywords: internal politics, foreign policy, political parties, international trade

Εισαγωγή

Στην παρούσα εργασία θα προσπαθήσουμε να εξετάσουμε σε αντιπαραβολή πως η εσωτερική πολιτική πραγματικότητα επηρέασε την εξωτερική πολιτική πρακτική στις χώρες που καλύπτουν το βόρειο τμήμα της Αμερικανικής ηπείρου (Καναδά, Η.Π.Α. και Μεξικό), από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μέχρι σήμερα. Για το σκοπό αυτό, η συγκριτική αυτή μελέτη θα αναπτυχθεί σταδιακά, ώστε όχι μόνο να καλύψει ένα τμήμα των δυνητικά εξεταζόμενων θεμάτων, αλλά ταυτόχρονα να αποτελέσει και τη μεθοδολογική σκαλέτα για να επεκταθεί κάποιος ενδιαφερόμενος σε διαφορετικές σφαίρες πολιτικής.

Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας, και προτού περάσουμε στην περιπτωσιολογική μελέτη, θα επιχειρήσουμε να συλλάβουμε το θεωρητικό περίγραμμα που θα χρησιμοποιηθεί ως πρίσμα για την ανάλυση του φάσματος των γεγονότων. Θα εξετάσουμε την καθαυτό έννοια –ή μήπως έννοιες;- της πολιτικής και πως αυτές εξειδικεύονται με τη χρήση των επιθέτων «εσωτερική» και «εξωτερική». Με τον τρόπο αυτό θα μπορέσουμε να δομήσουμε μια αναλυτικά ορθή και ολοκληρωμένη εργαλειοθήκη για τη μετέπειτα πορεία μας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, θα μας απασχολήσει το ιστορικό περίγραμμα της κύριας συγκριτικής μας απόπειρας. Ο λόγος που αυτό εξετάζεται ξεχωριστά και όχι vis-à-vis για κάθε χώρα εδράζεται στο γεγονός ότι με τον τρόπο αυτό αναδεικνύεται η μοναδικότητα κάθε περίπτωσης, ενώ μας δίνει την δυνατότητα να συμπεριλάβουμε στοιχεία ιστορικά, κοινωνικά, δημογραφικά, πολιτισμικά και άλλα, ο χρονικός ορίζοντας των οποίων ξεπερνά αυτόν της εργασίας μας, μιας και οι μεταβολές τους είναι το μάλλον μακροχρόνιες και δομικές.

Το τρίτο κεφάλαιο θα καλυφθεί με το κύριο σώμα του ερευνητικού μας ερωτήματος. Εδώ θα επικεντρωθούμε στους δρώντες, τις σχέσεις και τις μεταβολές της εσωτερικής πολιτικής σκηνής, αναζητώντας ομοιότητες και διαφορές καθώς και τους λόγους για τους οποίους αυτές υπάρχουν. Εάν η απόπειρά μας ήταν να εκφράσουμε μία πλήρη και ολοκληρωμένη προκείμενη αναφορικά με το πώς τα παραπάνω στοιχεία ασκούν επίδραση στην πολιτική θέση κάθε χώρας απέναντι στο εξωτερικό της περιβάλλον, θα απαιτείτο να εμφιλοχωρήσουμε σε τομείς ευρείς όσο οι παγωμένες τούνδρες των Βορειοδυτικών Περιφερειών, βαθείς όσο το Γκράντ Κάνιον και παλαιούς όσο τα μνημεία των Ολμέκων. Αντίθετα, θα χρησιμοποιήσουμε τόσο αριθμητικά

στοιχεία όσο και ανεκδοτολογικές πηγές, με σκοπό να ψηλαφήσουμε τα βασικά χαρακτηριστικά της απάντησης.

Ακολούθως, το τέταρτο κεφάλαιο θα καλύψει την εξαρτημένη μεταβλητή της εξωτερικής πολιτικής, την οποία θα επιμερίσουμε σε διεθνείς οικονομικές σχέσεις και σχέσεις άμυνας και ασφάλειας. Εκεί θα εξετάσουμε αριθμητικά αλλά και ποιοτικά δεδομένα, που θα μας δώσουν τη δυνατότητα να συνδέσουμε τα διεθνή γεγονότα που περιγράφουν με δράσεις στο εσωτερικό των χωρών που εξετάζουμε. Τέλος, θα συγκεντρώσουμε τα συμπεράσματά μας και θα υποδείξουμε περαιτέρω πιθανές ερευνητικές οδούς.

Κεφάλαιο πρώτο

Η έννοια (ή Οι έννοιες) της πολιτικής

Ο όρος πολιτική είναι ένας ευκολά χρησιμοποιούμενος και ευρέως φάσματος όρος στις σημερινές κοινωνικές επιστήμες αλλά και το γενικότερο δημόσιο λόγο. Όπως πολλά άλλα πράγματα όμως, θα πρέπει να ανατρέξουμε στις σημειώσεις του μεγάλου Σταγειρίτη για την πρώτη επιστημονικά τυποποιημένη προσέγγιση του θέματος. Αυτό δεν σημαίνει πως οι προγενέστεροί του, στον ελλαδικό χώρο αλλά και εκτός αυτού δεν προβληματίστηκαν για τις σχέσεις που δημιουργούνται εντός αλλά και μεταξύ κοινωνικών –και ουσιαστικά πολιτικών- ομάδων. Ο Αριστοτέλης όμως ήταν αυτός που, τόσο στα Πολιτικά όσο και στα Ηθικά Νικομάχεια, παρέθεσε τους απαραίτητους ορισμούς, καθόρισε τους τελικούς σκοπούς και τα χρησιμοποιούμενα μέσα και τυποποίησε τους τρέχοντες και δυνητικούς φαινότυπους της εποχής του. Εκεί αναθέτει στην πολιτική επιστήμη και πρακτική το μεγάλο και σπουδαίο έργο της απόκτησης της ηθικής αρετής όχι μόνο για τον καθένα, αλλά για μια κοινωνία στο σύνολό της με τους αγαθούς επί κεφαλής.

Στα νεότερα χρόνια, η πολιτική συνέχισε να αποτελεί αγαπημένο αντικείμενο μελέτης, ιδιαίτερα σε εποχές κοινωνικών μετασχηματισμών και δομικών πολιτικών αλλαγών, οι οποίες έρχονται στην ανθρώπινη ιστορία με όλο και πιο γοργό βήμα, επικουρούμενες από την εξάπλωση της γνώσης και την πρόοδο της τεχνολογίας, οι οποίες αυξάνουν τον αριθμό των δυνητικών καινοτόμων. Οι τρόποι οργάνωσης της κοινωνίας, απονομής του δικαίου, δημιουργίας και καταμερισμού του πλούτου απασχόλησαν θεωρητικούς επιστήμονες αλλά και πρακτικούς προκαθήμενους, πρίγκιπες και σάχηδες, δούκες και αυτοκράτορες, σουλτάνους και φυλάρχους. Σήμερα δε, αντί για το «τέλος της ιστορίας», παρακολουθούμε την θεωρητική διαπάλη των διάφορων θέσεων στην κονίστρα του καπιταλισμού, ενώ και η ίδια η τελευταία δείχνει να μετασχηματίζεται προς σε ένα αβέβαιο μετά.

Αυτή τη διαπάλη περιέγραψε με το υποδειγματικό του άρθρο ο Gourevitch, ο οποίος έθεσε ήδη από το 1978 το πλαίσιο στη συζήτηση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ των δύο μεγάλων πεδίων της πολιτικής. Μάλιστα, όπως επισημαίνει και στην εισαγωγή του, η μέχρι τότε ακαδημαϊκή προβληματική είχε μονοσήμαντη κατεύθυνση, ήτοι

μελετούσε το πώς η εσωτερική πολιτική, με τους δρώντες και τις μεταξύ τους σχέσεις, επηρέαζε την εξωτερική πολιτική μιας χώρας. Για να εξετάσει, μερικώς όπως παραδέχεται ο ίδιος αλλά συντεταγμένα, το εσωτερικό περιβάλλον προσανατολίζεται σε δύο βασικά του χαρακτηριστικά, τον τύπο του καθεστώτος (δημοκρατικό, απολυταρχικό κτλ) και τα μοτίβα των συμμαχιών εξουσίας. Αν μπορούσαμε να συμπεκνώσουμε τη θέση του με μία πρόταση από το άρθρο του, «Regime type and coalition pattern are the properties of a political system most often used as a variable for the explanation of foreign policy.» . Αντίστοιχα, ως εξαρτημένες μεταβλητές της εξωτερικής πολιτικής, ομαδοποιεί τις παρατηρήσεις του στους τομείς είτε της (στρατιωτικής) ισχύος είτε του διεθνούς εμπορίου. Κατά την αντίστροφη πορεία, του πώς δηλαδή η διεθνής Πολιτική Οικονομία επηρεάζει τους εσωτερικούς συσχετισμούς πολιτικής ισχύος, εντοπίζει τέσσερις διαφορετικές θέσεις. Αυτές αναπτύσσονται στον παραδοσιακό άξονα που ξεκινά από τις θεωρίες εξάρτησης και κέντρου-περιφέρειας, περνά από την ρεαλιστική-διαπραγματευτική λογική του Gerschenkron και των ακολούθων του και τερματίζει στην ιδεαλιστική-απολιτική πρόταση της σχολής της φιλελεύθερης ανάπτυξης. Προσθετικά σε αυτές, σημειώνει τις μετα-κρατικές θέσεις του μοντερνισμού και της αλληλεξάρτησης (interdependence), που απελευθερώνουν την ανάλυση από τον περιορισμό σε αποκλειστικά κρατικούς δρώντες.

Με τη σειρά μας, ακολουθώντας τη συμβουλή του Αντισθένη, θα ξεκινήσουμε την πορεία προς την σοφία με την «επίσκεψη» επί του ίδιου του ονόματος που βρίσκεται στο επίκεντρο της ανάλυσης. Η έννοια της πολιτικής δείχνει να έχει δύο κύριες χρήσεις στο σημερινό λόγο. Αυτό γίνεται καταφανές αν παρατηρήσουμε την αντιστοίχσή της με δύο διαφορετικές λέξεις στην αγγλόφωνη βιβλιογραφία, ήτοι politics και policy. Με τον πρώτο όρο, politics, περιγράφονται τα υποκείμενα της πολιτικής σφαίρας, είτε με το θεσμικό τους ρόλο (κόμματα, επικεφαλής των οργανισμών που ενσαρκώνουν τις εξουσίες κ.α.), είτε αυτά χωρίς στιβαρό θεσμικό περίβλημα που ωστόσο αλληλοεπιδρούν με τα πρώτα (ομάδες πίεσης, Μέσα Ενημέρωσης, διαμορφωτές κοινής γνώμης κ.α.). Προσέτι, ο όρος τείνει να συμπεριλαμβάνει και το περιβάλλον μέσα στο οποίο οι ανωτέρω δρώντες κινούνται, και αφορά παράγοντες όπως ο βαθμός διάκρισης (οριζόντια σχέση) και κατανομής (κάθετη σχέση) των εξουσιών, οι κατανομή τους σε άξονες με βάση τις ιδεολογικές αρχές τους (Δεξιά-Αριστερά) και οι παραδοσιακές σχέσεις τους με το εκλογικό σώμα,

τόσο στο σύνολό του όσο και στις επιμέρους υποομάδες που ορίζουν οι κοινωνικές τομές (τάξεις, επαγγελματικές σχέσεις, σχέση πόλεως –υπαίθρου κτλ).

Εντούτοις, η έννοια της πολιτικής δεν περιορίζεται στα παραπάνω. Αντίθετα, ως απόδοση του όρου policy, μπορούμε να ομαδοποιήσουμε τις σχεδιαζόμενες και εφαρμοζόμενες συστηματικές πρακτικές του επίσημου κρατικού οργανισμού. Περιοριζόμαστε στον τελευταίο καθώς είναι αυτός που –τυπικά- απολαμβάνει το μονοπώλιο της βίας και την δυνατότητα να σχεδιάζει τα επόμενα βήματά του εν ονόματι του συνόλου των κρατικών πολιτικών υποκειμένων, φορέων ή προσώπων. Εντούτοις, αν και τις εξαιρούμε από το εύρος της παρούσας εργασίας, δεν θα πρέπει να αποκλείσουμε άλλους φορείς από την εφαρμογή πολιτικών (policies), μιας και αυτές συντελούν στο κοινωνικό αποτέλεσμα.

Ανακεφαλαιώνοντας λοιπόν, ανακαλύπτουμε το διφυές της έννοιας της πολιτικής, όπως αυτές επιμερίζονται και αλληλοεπιδρούν σε σχέση αιτίου-αποτελέσματος, σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 1. Τα επίπεδα αλληλεπίδρασης των εννοιών της πολιτικής

Επίπεδο Αποτελέσματος

		Politics	Policy
<i>Επίπεδο Αιτίας</i>	Politics	Politics -> Politics	Politics -> Policy
	Policy	Policy -> Politics	Policy -> Policy

Ξεκινώντας από το πρώτο (πάνω και αριστερά) τεταρτημόριο, σημειώνουμε τον τρόπο με τον οποίο τα υποκείμενα και οι σχέσεις μεταξύ τους μετασχηματίζονται, ιδιαίτερα κατά την παρέλευση του χρόνου. Τα πλέον γνωστά σε όλους παραδείγματα είναι οι μηχανορραφίες και οι συμμαχίες που καλύπτουν το καθημερινό πολιτικό και παρασκηνιακό ρεπορτάζ σε όλες τις χώρες του κόσμου. Ωστόσο, οι δράσεις αυτές πολύ συχνά αποδίδουν και απτά αποτελέσματα στις πολιτικές πρακτικές. Τέτοιες είναι οι περιπτώσεις των ομάδων πίεσης, της κοινής γνώμης ως κινητήριο δύναμη για την

αλλαγή μίας ή περισσότερων πολιτικών και –πιο μεσσιανικά- του οραματιστή πολιτικού που αναδιαμορφώνει το πολιτικό παράδειγμα.

Εάν τώρα αντιστρέψουμε την παραπάνω σχέση αιτίου-αποτελέσματος, μπορούμε να εξετάσουμε πως συγκεκριμένες πολιτικές επανακαθορίζουν τις διαχωριστικές γραμμές σε κοινωνία και το αντίστοιχο πολιτικό προσωπικό, επιτρέποντας την ανάδυση νέων ρητορικών και δυνάμεων που στοιχίζονται κάτω από νέες και διαφορετικές «σημαίες». Οι ιστορικοί είναι στον τομέα τους εδώ, καθώς αυτό είναι κυριολεκτικά η περιγραφή της εργασίας, δηλαδή η αναζήτηση των δυνάμεων που ανέδειξαν ηγέτες και τους έδωσαν την απαραίτητη ελευθερία δράσης. Τέλος, η πιο «καθημερινή» έκφανση της πολιτικής είναι αυτή της μελέτης των επιδράσεων των πρακτικών της στο σχεδιασμό και την εφαρμογή νέων ή προσαρμοσμένων τέτοιων. Για να γίνει κατανοητό, είναι αυτό στο οποίο οι «managers», ανώτεροι και ανώτατοι υπάλληλοι (του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα), αναλώνουν την καριέρα τους να επιτύχουν, βελτιστοποιώντας την χρήση των διαθέσιμων πόρων.

Για μία σαφέστερη θεωρητική διατύπωση και πιο λεπτομερή πρακτική εξέταση των αλληλεπιδράσεων που παράγουν τα ανωτέρω τεταρτημόρια, ιδιαίτερα στην περίπτωση των ομάδων συμφερόντων, μπορούμε να στραφούμε στον Λάβδα (2004) όπου, ξεκινώντας από τρεις διαφορετικές αφετηρίες (το πολιτικό σύστημα ως κέντρο πλοήγησης του όλου κοινωνικού συστήματος, ως όλο και λιγότερο «authoritative allocator of values» και ως συγχωνευόμενο με άλλα συστήματα) εξετάζεται για τη συμπεριφορική διάσταση της πολιτικής ζωής, τις αιτίες δημιουργίας και συμμετοχής σε θεματικά δίκτυα και τη σχέση των κομμάτων με τις ομάδες συμφερόντων. Ενδιαφέρουσα επίσης είναι και η παρουσίαση του ενδεχόμενου της χρήσης των πολιτικών σχέσεων όχι ως πραγματικούς διαμορφωτές πολιτικής αλλά ως νομιμοποιητικούς μηχανισμούς, που αντανάκλα την προβληματική των Ball και Peters (2001). Όπως χαρακτηριστικά σημειώνεται:

Οι σχέσεις μεταξύ κομμάτων και οργανωμένων συμφερόντων και η πορεία τους θα εξαρτηθούν από το βαθμό θεσμοποίησης του κόμματος και τη διάρκεια της παρουσίας του στην πολιτική σκηνή, κυμαίνονται από χαλαρή συνεργασία με αμοιβαίο σεβασμό των διακριτών ρόλων έως στενή οργανωτική σχέση.

Τέλος, στο σημαντικό αυτό έργο προτείνονται τρεις επεξηγηματικές μεταβλητές για το μείγμα δράσεων των οργανωμένων συμφερόντων στα φιλελεύθερα

πολιτικά καθεστώτα. Αυτές είναι τα χαρακτηριστικά των κρατικών θεσμών, η μορφή του κομματικού συστήματος και η οικεία πολιτική κουλτούρα, όλα στοιχεία που θα εξετάσουμε στη συνέχεια της εργασίας.

Συμπερασματικά, μπορούμε πια με βεβαιότητα να μιλούμε για δύο έννοιες της λέξης πολιτική. Για την διευκόλυνση των αναγνωστών θα συνεχίσουμε να χρησιμοποιούμε από εναλλακτικά τους αντίστοιχους αγγλικούς όρους, προσπαθώντας να διατηρήσουμε την σχετικά καθαρή διευθέτηση μεταξύ τους. Σε πραγματικούς όρους εντούτοις, θα πρέπει να καταλάβουμε ότι ο εν λόγω διαχωρισμός, αυτές οι συνεχείς και καθαρές γραμμές του ανωτέρω πίνακα, έχει περισσότερο εργαλειακή χροιά παρά ουσιαστικό αντίστοιχο. Με σκοπό την περαιτέρω απλοποίηση της πραγματικότητας, αποστρέφουμε το βλέμμα μας από το γεγονός ότι οι σχέσεις των δύο εννοιών σαφώς και δεν είναι μονοσήμαντες, αλλά αντίθετα βρίσκονται σε συνεχή αλληλεπίδραση, τόσο διασυνδεδεμένα που μας θυμίζει την αρχή της απροσδιοριστίας από την κβαντική φυσική.

Τα πεδία της πολιτικής

Οι πολιτικές –αφού αποκαλύψαμε τον διπλό τους ρόλο παραπάνω- δεν αποτελούν κάποιας μορφής συμπύλημα, χωρίς νοητική συνοχή και χωρο-χρονική έναρξη και πέρασ. Κάθε άλλο, συντάσσονται σε ομάδες ή πεδία, με τη χρήση ποικίλων κριτηρίων. Τα πλέον συνηθισμένα είναι αυτά μιας γεωγραφικής περιοχής ή μίας χρονικής περιόδου, ιδιαίτερα χρήσιμα όταν προσπαθούμε να αναλύσουμε μια μεγάλη έκταση (π.χ. αυτοκρατορία) ή περίοδο (π.χ. αποικιοκρατία) από μία υψηλή οπτική, αποφεύγοντας να εμπλακούμε σε περισσότερες λεπτομέρειες, οι οποίες σε τέτοιου τύπου ιστορικές αναλύσεις περισσότερο παρέχουν «θόρυβο» (noise) και λιγότερο «σήμα» (signal), για να χρησιμοποιήσουμε τους αντίστοιχους στατιστικούς όρους. Από την άλλη, μπορούμε να ενισχύσουμε το βαθμό έμφασης χρησιμοποιώντας θεματικά κριτήρια, μέχρι μάλιστα τον επιθυμητό βαθμό εστίασης. Με τον τρόπο αυτό, μπορούμε να εξετάσουμε politics και policies στον τομέα της υγείας, της εκπαίδευσης, της οικονομίας και όπου άλλου επιθυμούμε. Ωστόσο, τα δύο πιο μεγάλα πεδία θεματικής ανάλυσης, και αυτά που θα χρησιμοποιήσουμε στην παρούσα εργασία, είναι αυτά του εσωτερικού και εξωτερικού ενός κρατικού μορφώματος. Η κατηγοριοποίηση αυτή υπερκαλύπτει και υπερβαίνει όλους τους τομείς ανάπτυξης πολιτικής δράσης στην υπό

εξέταση οργανωμένη κοινωνία, δίνοντάς μας μία ικανοποιητική ισορροπία μεταξύ γενικού και ειδικού.

Όπως οι έννοιες, έτσι και τα πεδία της πολιτικής δεν είναι στεγανά στην πραγματική ζωή. Πώς θα μπορούσαν άλλωστε σε έναν ολοένα και πιο ανοικτό και διασυνδεδεμένο κόσμο, οι πολιτικές των κρατών να μην έχουν επιδράσεις στο εξωτερικό αυτών; Είναι δυνατόν μια απόφαση για την οικονομική και παραγωγική σύνθεση ενός κράτους να μην έχει πληθώρα επιδράσεων στα υπόλοιπα χαρακτηριστικά του; Ή μήπως η ποιότητα στο σχεδιασμό και την εκτέλεση εκπαιδευτικών *policies*, δεν θα καθορίσει τη μελλοντική θέση ενός κράτος στην παγκόσμια κοινωνία; Είναι σαφές πως κάτι τέτοιο δεν μπορεί να υποστηριχθεί, όχι μόνον για τη σημερινή εποχή –όπου άλλωστε η προοπτική μας επικεντρώνεται στον άνθρωπο και λιγότερο στον πολίτη– αλλά και για εποχές που σήμερα φανταζόμαστε ότι κυριαρχούσαν ασύνδετες γεωπολιτικά, πολιτιστικά και οικονομικά πολιτικές μονάδες. Άλλωστε, η ιστορική σκαπάνη φέρνει συνεχώς στοιχεία στο φως, δείχνοντάς μας ότι τέτοιες εποχές δεν υπήρξαν ποτέ, παρά μόνο η ανάγκη να εξετάσουμε κάποια συγκεκριμένα επιχειρήματα *ceteris paribus*. Ο σκοπός ενός μοντέλου, ειδικά στις κοινωνικές επιστήμες, δεν είναι να αναπαράγει *in vitro* την πραγματικότητα με τη μέγιστη δυνατή ακρίβεια, αλλά να μας δώσει το κατάλληλο περίγραμμα μέσα στο οποίο θα αναδειχθεί η μοναδικότητα της κάθε περίπτωσης.

Τελικά, από όλο αυτό το θησαυρό των περιπτώσεων που εντοπίστηκαν παραπάνω, η παρούσα εργασία θα επικεντρωθεί στη μελέτη του τρόπου με τον οποίο χαρακτηριστικά, γεγονότα και εξελίξεις στα *politics* της εσωτερικής πολιτικής πραγματικότητας επηρεάζουν τα *policies* των διεθνών σχέσεων, δηλαδή την εξωτερική πολιτική των χωρών. Για το λόγο αυτό, θα μελετήσουμε πώς χαρακτηριστικά όπως η πολιτειακή διάρθρωση, η διάκριση και η κατανομή της εξουσίας, το κομματικό σύστημα, τα μειονοτικά και αποσχιστικά συμφέροντα, η διαφθορά και η κοινωνική σύνθεση άφησαν το αποτύπωμά τους σε στοιχεία όπως η διεθνής εμπορική πολιτική και οι στρατιωτικές επεμβάσεις, αλλά και το αντίστροφο, από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου έως σήμερα στις τρεις χώρες που συναποτελούν τη Βόρεια Αμερική (Καναδάς, Η.Π.Α., Μεξικό).

Κεφάλαιο δεύτερο

Επιλογή Περιπτώσεων

Άφθονα επιχειρήματα μπορούν να αιτιολογήσουν την επιλογή των τριών αυτών χωρών για μία συγκριτική μελέτη. Αρχικά, πρόκειται για τρεις χώρες που (ανά δύο) γειτνιάζουν και αποτελούν ένα ξεχωριστό και σαφώς ορισμένο από τους δύο ωκεανούς (Ατλαντικό και Ειρηνικό) γεωγραφικό μπλοκ. Παράλληλα, ανήκουν στο ίδιο γεωπολιτικό στρατόπεδο, με τις Η.Π.Α. βέβαια να είναι ο διοικητής αυτού, γεγονός που τους προσδίδει μία σχετικά κοινή αντίληψη του εξωτερικού περιβάλλοντός του, χωρίς να λησμονούμε βέβαια και τη διαφορετική ιεραρχία και ρόλο που έχουν στις διεθνείς σχέσεις. Τόσο η γεωγραφική τους έκταση όσο και η πληθυσμιακή τους βάση τις κατατάσσει εντός των κορυφαίων θέσεων των χωρών του πλανήτη, καθώς σύμφωνα με τα στοιχεία του World Factbook της CIA, ο Καναδάς εκτείνεται σε λίγο λιγότερο από 10 εκατομμύρια τετραγωνικά χιλιόμετρα (3^{ος}) με πληθυσμό 35.623.680 κατοίκους (38^{ος}), οι Η.Π.Α. 9.833.517 τετρ. χλμ. (4^{ος}) και 326.625.791 (3^{ος}), ενώ για το Μεξικό τα αντίστοιχα νούμερα και θέσεις στην παγκόσμια κατάταξη είναι 1.964.375 τετρ. χλμ. (15^ο) και 124.574.795 (11^ο). Με άλλα λόγια, καλύπτουν το 14,6% του πλανήτη και συμπεριλαμβάνουν το 6,6% των διαβιούντων σε αυτόν. Αναλογικά, ακόμα μεγαλύτερη είναι η βαρύτητά τους στην παγκόσμια οικονομία. Οι Η.Π.Α. παραμένουν πρωτοπόρες στο συνολικό ΑΕΠ (19,4 τρισεκατομμύρια δολάρια), ενώ μαζί με τον Καναδά (1,7 τρις δολ.) και το Μεξικό (1,15 τρις δολ.) αντιστοιχούν στο 27,5% του παγκόσμιου πλούτου (στοιχεία από την Παγκόσμια Τράπεζα). Χάρη στην υπερδύναμη, κυριαρχούν σε εμπόριο και στρατιωτική ισχύ, τις δύο βασικές συνιστώσες των διακρατικών σχέσεων. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (στοιχεία 2016), η αξία εισαγωγών και εξαγωγών ανέρχεται σε 4,9 τρισεκατομμύρια δολάρια για τις Η.Π.Α., 984 δις δολάρια για τον Καναδά και 824 δις δολάρια για το Μεξικό, ενώ –σύμφωνα με το Ινστιτούτο SIPRI- η συνολική στρατιωτική δαπάνη ανέρχεται σε 636,4 δισεκατομμύρια δολάρια, σχεδόν αποκλειστικά λόγω των γεωστρατηγικών επιδιώξεων των Η.Π.Α (96% του ποσού).

Εκτός όμως από τις ομοιότητες των χωρών μεταξύ τους, και οι διαφορές τους καθιστούν την αντιπαραβολή τους ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα. Η εδαφική τους ευρύτητα εξασφαλίζει ποικιλία και πολυμορφία σε ότι αφορά γεωγραφικά χαρακτηριστικά και συστήματα βιοποικιλότητας. Προς επίρρωση αυτού, το Μεξικό και οι Η.Π.Α. ανήκουν

στον ιδρυθέντα το 2002 παγκόσμιο οργανισμό των Megadiverse χωρών. Επίσης, ο ρόλος και ο βαθμός εμπλοκής τους στις διεθνείς σχέσεις απέχει σημαντικά από το να θεωρηθεί πανομοιότυπος, όπως ήδη μαρτυρά η ανωτέρω αναφερόμενη στρατιωτική δαπάνη και θα αποδειχθεί και στο οικείο κεφάλαιο της εργασίας με στοιχεία από τη Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. Επιπρόσθετα, τόσο ο ρυθμός ανάπτυξης όσο και η ηλικιακή σύνθεση –η γνωστή ηλικιακή πυραμίδα- του πληθυσμού του Μεξικού δημιουργεί περιπλοκές στη χώρα που οι πιο ώριμες ηλικιακά Η.Π.Α. και ο Καναδάς αντιμετώπισαν υπό διαφορετικές συνθήκες στο παρελθόν.

Πίνακας 2. Στοιχεία της πληθυσμιακής σύνθεσης Καναδά, Η.Π.Α. και Μεξικού

Χώρα	Πληθυσμός το 2017 (εκατ.)	Μέσος ρυθμός ανάπτυξης 1991-2017	Ποσοστό πληθυσμού κάτω των 15 ετών το 2017	Ποσοστό πληθυσμού άνω των 65 ετών το 2017
Καναδάς	35,6	30,3%	16%	16,8%
Η.Π.Α.	326,6	28,8%	18,9%	15,5%
Μεξικό	124,6	48,3%	26,7%	6,7%

Αυτές οι διαφορές αφήνουν το αποτύπωμά τους σε βασικά στοιχεία του συστήματος. Ακόμη πιο σημαντική επίδραση επιφέρει η τομεακή κατανομή της εκάστοτε οικονομίας. Όπως φαίνεται από τα στοιχεία της Παγκόσμιας Τράπεζας, το Μεξικό κατά τις εξεταζόμενες δεκαετίες πέρασε τον παραδοσιακό μετασχηματισμό από την πρωτογενή στη βιομηχανική παραγωγή και σχεδόν άμεσα στις υπηρεσίες (γεωργία: 3,7%, βιομηχανία: 34,2%, υπηρεσίες: 62,1%), ενώ οι άλλες δύο χώρες είχαν τον ιστορικό χρόνο για μια πιο σταδιακή μετάβαση στην σημερινή τους –ακραία θα έλεγε κάποιος- κατάσταση (Καναδάς: 1,8%-28,6%-69,6%, Η.Π.Α: 1,12%-19,1%-79,7%).

Γενικό ιστορικό πλαίσιο

Η περίοδος για την οποία θα αναζητήσουμε τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής των τριών κρατών της Βόρειας Αμερικής βρίθκει μοναδικών και αξιομνημόνευτων χαρακτηριστικών. Είναι βέβαια αναμενόμενο κάθε μελετητής να προσπαθεί να καταδείξει τη μοναδικότητα του ερευνητικού του πεδίου, ωστόσο στη συγκεκριμένη περίπτωση μπορούμε, με το βάρος της ιστορικής συνείδησης, να επιχειρηματολογήσουμε υπέρ του ξεχωριστού παγκόσμιου πλαισίου που γεννήθηκε κατά την αυγή της τελευταίας δεκαετίας του προηγούμενου αιώνα.

Η πρώτη ομάδα από ξεχωριστά γεγονότα που σημάδεψαν την εξεταζόμενη περίοδο αφορά τα γεωπολιτικά της γνωρίσματα. Η κατάρρευση του σοβιετικού μπλοκ και της ίδιας της Σοβιετικής Ένωσης έδωσε την ευκαιρία για την ανάδυση προκείμενων σχετικά με την «εποχή της μονοκρατορίας» και αντικατέστησε το διπολικό σύστημα της παγκόσμιας σκακιέρας με αυτό που τιτλοφορήθηκε ως αμερικανική ηγεμονία. Εντούτοις, οι εθνοτικές συγκρούσεις στα Βαλκάνια και τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 όπως και η συνακόλουθη αντίδραση των Η.Π.Α. σε αυτά εισήγαγαν τη διεθνή κοινότητα σε μια νέα εποχή, όπου παραδοσιακές αναλυτικές σταθερές της ενδο- και διακρατικής πολιτικής φιλοσοφίας μεταλλάχθηκαν ή τέθηκαν συνολικά στο περιθώριο. Ακολούθως, στο τελευταίο τμήμα της περιόδου, η μείωση του κόστους των διεθνών μεταφορών, η εξάπλωση του Παγκόσμιου Ιστού πρακτικά σε όλο τον πλανήτη και οι περιφερειακές συγκρούσεις ανέδειξαν το ζήτημα των πληθυσμιακών ροών, κυρίως προς την Ευρώπη αλλά και εντός του Νέου Κόσμου. Τις πληθυσμιακές μετακινήσεις συνόδευσαν κρίσιμα και ευαίσθητα θέματα κουλτούρας, ταυτότητας και αποδοχής της διαφορετικότητας. Τέλος, στα μεσοδιαστήματα, δύο περίοδοι φρενήρους οικονομικής ανάπτυξης, ακολουθούμενες από μια περιφερειακής (ΝΑ Ασία) και μία παγκόσμιας κλίμακας καθιζήσεις, επέτειναν την ανισοκατανομή του πλούτου-και άρα της ισχύος- τόσο μεταξύ των κρατών, όσο και στο εσωτερικό αυτών.

Τα παραπάνω φαινόμενα βέβαια απέχουν από το να θεωρηθούν καινοφανή. Άλλωστε, μία προσεκτική μελέτη της Ιστορίας θα τα ξαναφέρει μπροστά στα μάτια μας ήδη από τις πρώτες κοινωνίες στον Ινδό, τον Ευφράτη, το Νείλο ή τον Γιανγκτσέ ποταμό με απρόσμενη περιοδικότητα. Η διαφορετικότητα τους έγκειται στο άνευ προηγούμενου μέγεθός τους, επαρκές στο να επηρεάσουν ακόμα και το πιο

απομακρυσμένο σημείο του πλανήτη. Εκτός από τις γεωπολιτικές μεταβολές, στο καιρό μας συντελείται μια πραγματική επανάσταση, αυτή της Εποχής της Πληροφορίας. Η τεχνολογική πρόοδος που επέτρεψε την ανάπτυξη του Παγκόσμιου Ιστού και την ευρύτατη χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών, μπορεί να συγκριθεί με ελάχιστα, αν όχι κανένα, προηγούμενα γεγονότα κατά την παρουσία του ανθρώπου στον πλανήτη. Η κλίμακα των αλλαγών μας φέρνει στο μυαλό την εισαγωγή της καλλιέργειας, που σήμανε την δημιουργία των πρώτων ανθρώπινων οικισμών και την Αναγέννηση, που άλλαξε θεμελιωδώς τις κρατικές δομές και τις κοινωνικές σχέσεις.

Τα δύο αυτά χαρακτηριστικά έχουν ήδη δημιουργήσει και συνεχίζουν να δημιουργούν άνευ προηγουμένου καταστάσεις, ευκαιρίες αλλά και απειλές. Μετάλλαξαν δομικά τον τρόπο της επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων, αναιρώντας τον ενδιάμεσο ρόλο των παραδοσιακών μέσων επικοινωνίας και ενημέρωσης. Διεύρυναν το πεδίο αντιπαράβολής των πολιτιστικών προτύπων, επιτρέποντας ταυτόχρονα την «αμερικανοποίηση» της παγκόσμιας πολιτιστικής έκφρασης, αλλά και την αναπόδραστη αντίδραση και περιχαράκωση της, υπό κίνδυνο εξαφάνισης, διαφορετικότητας. Ζητήματα όπως η εθνική ταυτότητα των μειονοτήτων, οι πολιτικές ελευθερίες και η διανομή του πλούτου για την αντιμετώπιση της φτώχειας επανήλθαν στο προσκήνιο της γεωπολιτικής, προκαλώντας και συμπληρώνοντας τις θεωρίες περί κρατικής μονοκρατορίας. Εκτός όμως από την εξωτερική σκηνή, αυτές οι αλλαγές επέδρασαν και στον τρόπο που συναρθρώνονται οι κοινωνίες των κρατών, ειδικά αυτών που θα εξετάσουμε, όπου οι αλλαγές των προτεραιοτήτων εκφράστηκε στους εσωτερικούς συσχετισμούς με –μεταξύ άλλων- αποδυνάμωση των τοπικών ρευμάτων (Καναδάς), αυξημένη κομματική πειθαρχία (Η.Π.Α.) και ανάδυση μιας πρώιμης κοινωνικής και κομματικής πολυφωνίας (Μεξικό) αντίστοιχα.

Κεφάλαιο τρίτο

Διοικητική διαίρεση

Βασικό χαρακτηριστικό και των τριών χωρών είναι το ομοσπονδιακό σύστημα διακυβέρνησης. Για μία εξαιρετική εισαγωγή στην ιδέα και τις αρχές του ομοσπονδισμού στην ελληνική βιβλιογραφία μπορούμε να ανατρέξουμε στον Κουρτάλη (2006), όπου επισημαίνονται τα κύρια χαρακτηριστικά στοιχεία τέτοιων συστημάτων: το διπλό επίπεδο διακυβέρνησης με το αντίστοιχο συνταγματικό κείμενο (ομοσπονδιακό και τοπικό), η ενιαία αντιπροσώπευση των περιφερειακών θέσεων μέσα στους ομοσπονδιακούς θεσμούς χάραξης πολιτικής και η λειτουργία του Ανώτατου Δικαστηρίου ως επόπτη των διαφορών. Σταχυολογούνται επίσης και τα πλεονεκτήματα του ομοσπονδιακού μοντέλου διακυβέρνησης όπως η ενισχυμένη αίσθηση δημοκρατικότητας, η ύπαρξη διαφορετικών πιλοτικών προτάσεων για παρόμοια κοινωνικά προβλήματα, η μεγαλύτερη σταθερότητα και μικρότερη ισχύς της κεντρικής κυβέρνησης και η βελτίωση της αποδοτικότητας της δημόσιας διοίκησης λόγω του ανταγωνισμού των τοπικών μονάδων.

Σημαντική συνεισφορά στη συγκριτική μελέτη των ομοσπονδιακών συστημάτων προσφέρει και το έργο που επιμελήθηκαν οι Wilson, Ward, Spink και Rodriguez (*Governance in the Americas- Decentralization, Democracy and Subnational government in Brazil, Mexico and the USA-* έτος έκδοσης 2008). Σε αυτό παρουσιάζουν τρία εναλλακτικά μοντέλα για τη σχέση της κεντρικής με τις τοπικές εξουσίες (*inclusive-authority, coordinate-authority και overlapping-authority models*), από τη μελέτη των οποίων συμπεραίνεται ότι η αποκέντρωση της ισχύος βοήθησε κράτη στη φάση της εκβιομηχάνισης της οικονομίας τους να επιτύχουν υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης.

Περνώντας από τις γενικές παρατηρήσεις στις υπό εξέταση χώρες, η διοικητική διαίρεση των Η.Π.Α., η περίφημη αιτία για την αλλαγή της προσφώνησης από «*These United States*» σε «*The United States*», αποτέλεσε το πρότυπο και για τις τρεις με σημαντικές όμως τροποποιήσεις. Αν και υπάρχουν κατώτερα επίπεδα τοπικής αυτοδιοίκησης, καθώς και το μοναδικό φαινόμενο των *special districts* –με αμφισβητούμενη δημοκρατική νομιμοποίηση αλλά και χρήσιμες συνέργειες-, το βασικό αντίβαρο στην ομοσπονδιακή κυβέρνηση είναι οι πενήντα πολιτείες, με τα δικά τους συντάγματα, πολιτικά όργανα, μέσα επιβολής και ελέγχου του νόμου και

δημοσιονομικές δυνατότητες. Η ισορροπία αυτού του συστήματος είναι μεταβλητή και συνήθως σε εποχές κρίσης ή πανεθνικών αναγκών κλείνει προς την κεντρική κυβέρνηση ενώ στα πιο ήρεμα νερά οι πολιτείες επιδιώκουν να αναλάβουν το τιμόνι. Σύμφωνα με τον Κουρτάλη (2006) «Η πρακτική του αμερικανικού ομοσπονδισμού αποκλίνει κατά χρονικά διαστήματα σε τέτοιο βαθμό ώστε αρκετοί να αναρωτιούνται εάν πραγματικά υπάρχει στις Ηνωμένες Πολιτείες ομοσπονδισμός». Η γενική αρχή είναι αυτή της επικουρικότητας της δράσης των διοικητικών οργάνων προς το όφελος του πολίτη και σημαντικό ρόλο στη διευθέτηση των διαφορών παίζει το Ανώτατο Δικαστήριο. Αποτελούν μία δημοκρατική έκφραση τοπικής διοίκησης για την οποία η πλειοψηφία των Αμερικανών είναι περήφανοι, ενώ ταυτόχρονα εκπαιδεύουν συστηματικά το πολιτικό προσωπικό, μέρος του οποίου θα στελεχώσει εν τέλει και τις κορυφαίες ομοσπονδιακές θέσεις. Τόσο τα δικαιώματα επί της αρχής όσο και η κατανομή των ομοσπονδιακών πόρων μπορούν να προκαλέσουν μοναδικές συνεργασίες και αντιπαλότητες σε τοπικό επίπεδο μεταξύ των κομματικών σχηματισμών, εμβαθύνοντας την απλοϊκή εικόνα των δύο παντοδύναμων και μονολιθικών οργανισμών, έναν αφορισμό που η ευρωπαϊκή πολιτική σκηνή μας έχει συνηθίσει. Τέλος, μιας και εκφεύγει της παρούσας εργασίας, να αναφέρουμε ότι στις Η.Π.Α., με πρακτικά μηδαμινό πολιτικό αποτύπωμα υπάρχουν οι διοικητικές διαιρέσεις των περιοχών (territories), της περιφέρειας της Columbia (District of Columbia) ως έδρα της πρωτεύουσας και των προστατευόμενων περιοχών των Αυτόχθονων Αμερικάνων.

Οι ΗΠΑ είναι η πρωταρχική σύγχρονη ομοσπονδία και η διοικητική και εξουσιαστική της διαίρεση αποτέλεσε πρότυπο για πολλά κράτη της εποχής του νεωτερισμού. Παρόμοια λοιπόν είναι και η δομή που διατρέχει το Μεξικό, με 31 πολιτείες και την ομοσπονδιακή περιοχή της πρωτεύουσας, Πόλης του Μεξικού. Βέβαια στην περίπτωση αυτή εκλογικές διαδικασίες και δημοσιονομική εξουσία διαρρέουν και σε ένα κατώτερο επίπεδο, αυτό των 2.448 δήμων, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει μεγαλύτερη τοπική αυτοδιοίκηση. Σύμφωνα με τον Οργανισμό για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (OECD, 2004) οι δήμοι πρακτικά ασχολούνται με ζητήματα όπως η παροχή ύδρευσης, αποχέτευσης και φωτισμού και είναι εξαιρετικά εξαρτημένοι από τις ομοσπονδιακές και πολιτειακές επιχορηγήσεις καθώς έχουν περιορισμένη δυνατότητα επιβολής εισφορών. Τουναντίον, η κεντρική εξουσία είναι αδιαμφησβήτητα αυτή που ελέγχει την πορεία των πραγμάτων, τόσο βάση σχεδιασμού

των καταστατικών κειμένων όσο και λόγω πολιτικής παράδοσης και οικονομικής ισχύος. Ακόμη, σε αντίθεση με την Ουάσιγκτον, η Πόλη του Μεξικού με διαδοχικά νομοθετήματα το 1997 και το 2016 απέκτησε μεγαλύτερη αυτονομία και ουσιαστικά έχει πλέον τα ίδια δικαιώματα με τις υπόλοιπες πολιτείες. Κάτι τέτοιο ήταν πιο εύκολο απ' ό τι στις Η.Π.Α., μιας και εδώ η πρωτεύουσα είναι η μεγαλύτερη πόλη και ο μεγαλύτερος οικονομικός πυρήνας της χώρας. Αυτό αποτελεί μια γενικότερη αλήθεια για το σύνολο της επικράτειας, λόγω του τρόπου ανάπτυξης των πρωτόλειων πολιτικών δομών στο Μεξικό, δημιουργώντας ενδιαφέρουσες προκλήσεις για το σχεδιασμό μίας αναπτυξιακής στρατηγικής (OECD, 2004).

Όπως σημειώνει η Stephen (2002), η «ιδέα» του κοινού έθνους δομήθηκε υπό κεντρική καθοδήγηση, κυρίως τις δεκαετίες 1930 και 1990, μέσω της επιβαλλόμενης αλλαγής του οικονομικού μοντέλου των τοπικών κοινωνιών, όχι πάντα χωρίς αντίδραση από αυτές. Ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του 1990 -που περιλαμβάνεται στο υπό μελέτη χρονικό διάστημα- με όχημα την μετεξέλιξη της οικονομίας λόγω της NAFTA, οι αγροτικές κοινότητες κοινοκτημοσύνης, τα περίφημα *ejidos*, επιμερίστηκαν και επιτράπηκε η επιχειρηματική εκμετάλλευση των τμημάτων τους, όχι πολύ διαφορετικά από το πώς μια επιχείρηση απορροφάται και στη συνέχεια ρευστοποιεί τα κερδοφόρα τμήματά της. Σύμφωνα με τη Yashar (1999), αυτό επέφερε αντικατάσταση των κοινωνικών δικαιωμάτων που εθμικά τα *ejidos* δημιουργούσαν με ατομικά και πολιτικά δικαιώματα που προκύπτουν από την ατομική ιδιοκτησία, μία μετάβαση σε γενικές γραμμές θετική αλλά και αδιάφορη απέναντι στη δυσκολία μερικών μελών του κοινωνικού συνόλου να προσαρμοστούν, χωρίς το άτυπο κοινωνικό δίκτυο. Τη θέση σχετικά με την επιβολή του της κεντρικής κυβέρνησης, αυτή τη φορά μέσω της δημοσιονομικής πυγμής αντηχεί και ο Diaz-Cayeros (2006). Με λίγα λόγια, περιγράφει πως η μονοκρατορία του PRI διευκόλυνε τη συναλλαγή με τις ντόπιες ελίτ και μετέτρεψε τον φεντεραλισμό του Συντάγματος του 1917 σε κατ' όνομα αρχή.

Τέλος, ο Καναδάς διαθέτει την πιο περίεργη και πολύπλοκη διοικητική δομή. Ιστορικοί, γεωγραφικοί, πολιτιστικοί και πολιτικοί λόγοι συνδυάστηκαν, ώστε να επιμεριστεί σε δέκα επαρχίες και τρεις περιοχές, όπως είναι σήμερα. Όπως και στις Η.Π.Α., η κατανομή της εξουσίας της ομοσπονδιακής κυβέρνησης σε σχέση με αυτή των επαρχιών είναι εγγεγραμμένη στο συνταγματικό χάρτη. Τομείς όπως η υγεία και η κοινωνική πρόνοια, η εκπαίδευση και το επαρχιακό δίκτυο υποδομών και μεταφορών

εμπίπτουν στις αρμοδιότητες των τοπικών αρχόντων αν και, όπως και στις υπόλοιπες περιπτώσεις της εργασίας, τα αυξανόμενα κόστη και η αντίδραση στην αύξηση της τοπικής φορολογίας ενισχύουν την διαπραγματευτική αλκή της κεντρικής κυβέρνησης. Για την εξάσκηση του έργου τους, κάθε επαρχία διαθέτει έναν αντιπρόσωπο του Γενικού Κυβερνήτη και έναν του Πρωθυπουργού, ενώ η αρχικά απόλυτη μίμηση του εθνικού συστήματος των δύο κοινοβουλευτικών σωμάτων γρήγορα απλοποιήθηκε με την κατάργηση της τοπικής άνω βουλής.

Πολιτειακό σύστημα

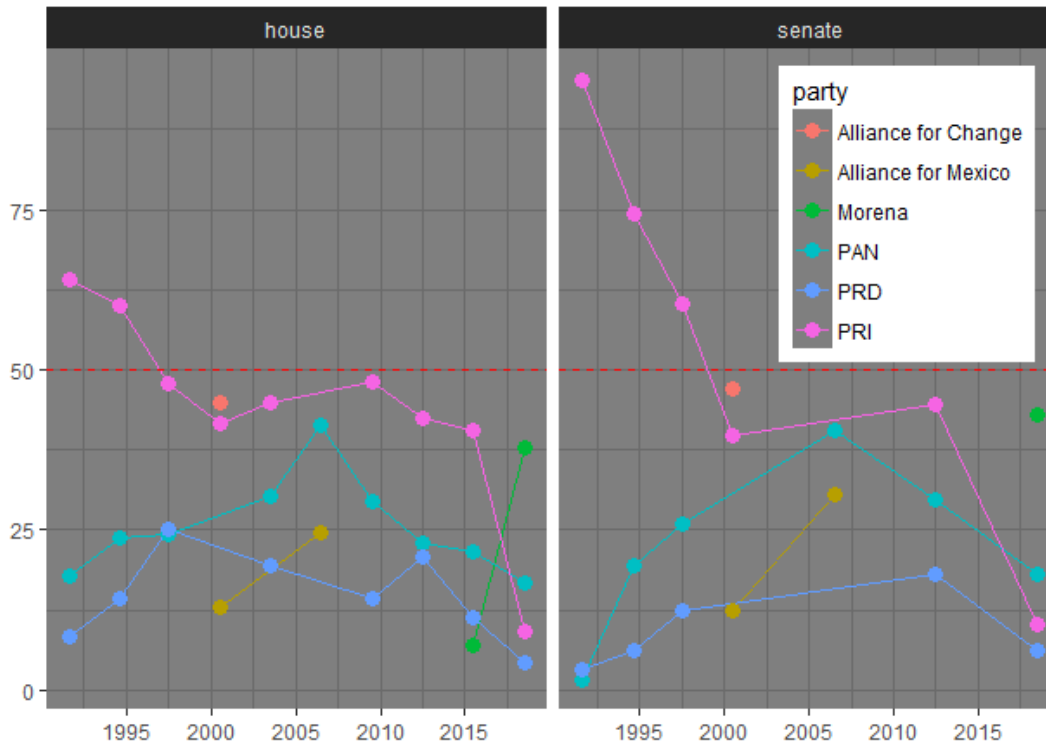
Κοινό σημείο και των τριών χωρών σε ότι αφορά τη διάκριση των εξουσιών είναι η ύπαρξη δύο νομοθετικών σωμάτων. Οι λόγοι που αυτές οι κοινωνίες επέλεξαν τη λύση αυτή για την κατανομή της νομοθετικής εξουσίας εκτείνονται από την προσπάθεια συγκερασμού της τοπικής εξουσίας με την αντίστοιχη ομοσπονδιακή, την ύπαρξη δικλίδων ασφαλείας έως και την εξασφάλιση της ανεξαρτησίας του σώματος έναντι της εκτελεστικής εξουσίας.

Σε σύγκριση με τις άλλες δύο χώρες που εξετάζουμε, το Μεξικό είναι σίγουρα ο ανεξήγητα παραμελημένος γείτονας. Κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει ότι η χώρα δεν διαθέτει την πολιτική πρωτοκαθεδρία που απολαμβάνουν οι Η.Π.Α., σε κάθε περίπτωση όμως αυτό δεν σημαίνει ότι η εσωτερική και εξωτερική παρουσία της είναι αμελητέα. Επιπρόσθετα, κατά το εξεταζόμενο διάστημα, το Μεξικό είναι η χώρα που έζησε την μεγαλύτερη πολιτειακή και πολιτική μεταβολή, περνώντας από το σύστημα του μοναδικού κόμματος, θεματοφύλακα της Επανάστασης του 1910-1920, σε ένα σύστημα σχεδόν κατακερματισμού της ψήφου. Σύμφωνα με το Σύνταγμα της χώρας, η νομοθετική εξουσία επιμερίζεται μεταξύ της Γερουσίας (έως τις εκλογές του 1991 μεγέθους 64 εδρών και έκτοτε 128 εδρών) και των 500 μελών της Βουλής των Αντιπροσώπων. Η εκλογή και στα δύο σώματα ακολουθεί τις ίδιες αρχές, μιας και η πλειοψηφία των εδρών (96 για την Γερουσία και 300 για τη Βουλή των Αντιπροσώπων) αποδίδεται στους νικητές της άμεσης ψηφοφορίας για έξι και τρία χρόνια αντίστοιχα, ενώ οι υπόλοιπες έδρες κατανέμονται στα κόμματα στην αρχή της αναλογικότητας. Το γεγονός αυτό κάνει εξαιρετικά δύσκολο για ένα κόμμα να αποκτήσει την απόλυτη πλειοψηφία, καθώς όπως φαίνεται και από το γράφημα 1, που ακολουθεί, έπειτα από την ιστορική ήττα του PRI το 2000 κανένα κόμμα ή συμμαχία αυτών δεν έχει επιτύχει την απόλυτη πλειοψηφία εδρών σε κάποιο από τα δύο νομοθετικά σώματα. Αυτό

αποδυναμώνει το σώμα απέναντι στον Πρόεδρο, περιορίζοντάς τα σε θέση αντίδρασης και όχι πρωτοβουλίας, ειδικά αν λάβουμε υπόψη ότι η επανεκλογή σε βουλευτική θέση αποτελεί ανάθεμα και η ισχύ και η δομή των κομμάτων ενισχύει τα δίκτυα πατρωνίας (Wilson et al, 2008).

Γράφημα 1. Ποσοστό εδρών στο σώμα-Μεξικό

Το πολιτειακό σύστημα των Η.Π.Α. όχι μόνο έχει μελετηθεί εξονυχιστικά από ποικίλες κατηγορίες ερευνητών, αλλά παραμένει καθημερινά στο μικροσκόπιο των πολιτικών σχολιαστών. Καθώς πλέον όλοι γνωρίζουν όρους όπως «checks and balances», «lame duck presidency», «state of the Union address» και «impeachment», εδώ θα αρκεστούμε σε μία βραχεία περιγραφή των κυριότερων χαρακτηριστικών, κυρίως για να δούμε πως επηρέασαν και τις αντίστοιχες δομές στον Καναδά και το Μεξικό. Οι διάσημοι συντάκτες («Ιδρυτικοί Πατέρες») της αμερικανικής πολιτείας προβληματίστηκαν ιδιαίτερα για την κατανομή της εξουσιαστικής ισχύος, τόσο σε οριζόντιο επίπεδο, δηλαδή μεταξύ των κλάδων της κυβέρνησης όσο και σε κάθετο επίπεδο, δηλαδή στη σχέση των πολιτειών με το ομοσπονδιακό κέντρο. Φοβούμενοι μια νέα επικυριαρχία όπως αυτή του βασιλέα Γεωργίου Γ', που μόλις είχαν καταφέρει να αποτινάξουν, και καταλαβαίνοντας τη δυναμική και ευμετάβλητη φύση της, επιμέρισαν στην εξουσία με τέτοιο τρόπο ώστε τόσο ο ομοσπονδιακός όσο και ο

εκτελεστικός της βραχίονας να είναι χωλοί σε σχέση με τον τοπικό και το νομοθετικό αντίστοιχα.

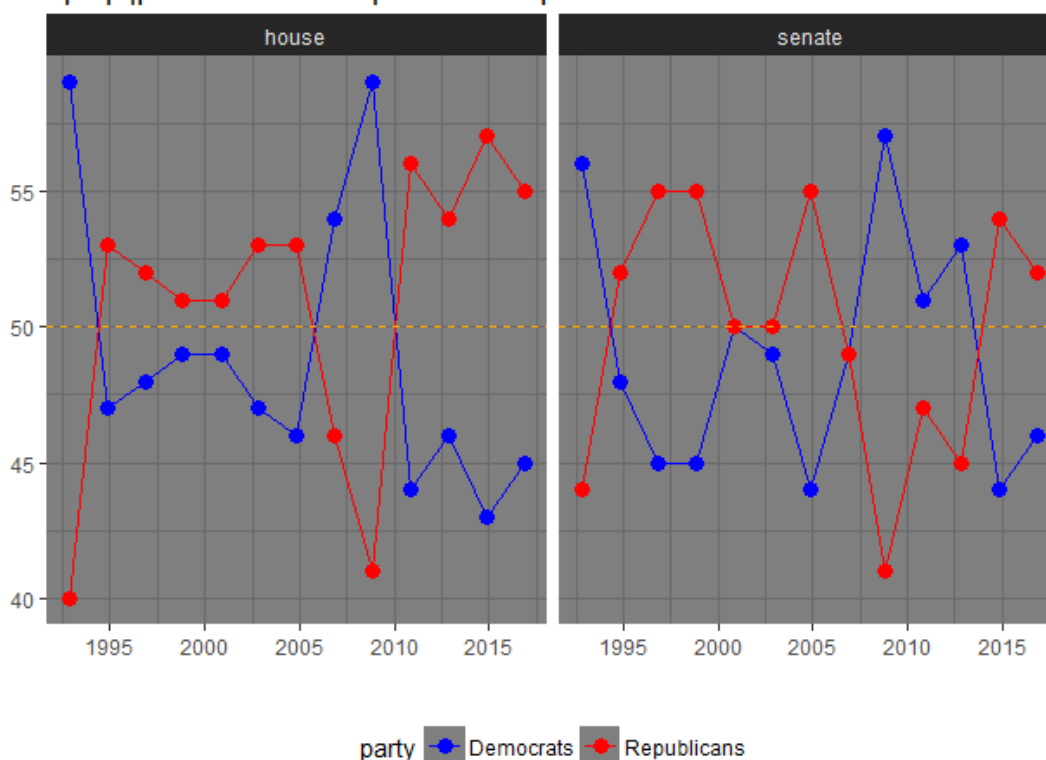
Για το λόγο αυτό, αν υπήρχε τρόπος να τους «μεταφέρουμε» στη σημερινή εποχή, θα εντυπωσιάζονταν από τις αλλαγές στους συσχετισμούς αυτούς. Τα ιστορικά συμβεβηκότα, μαζί με τις δομικές αλλαγές που προαναφέρθηκαν έχουν ενισχύσει την προεδρία σημαντικά ενώ και οι ομοσπονδιακοί οργανισμοί δείχνουν να επεκτείνουν – τουλάχιστον όσο τους επιτρέπουν οι προϋπολογισμοί τους- τα καθήκοντά τους. Δεν πρόκειται για δύο *de jure* αρνητικές εξελίξεις καθώς η ανάγκη της μονοσήμαντης ηγεσίας στα εξωτερικά θέματα της Ένωσης είχε επισημανθεί από την αρχή και οι οικονομίες κλίμακας που μπορούν να επιτύχουν οι ομοσπονδιακοί φορείς είναι συχνά εξαιρετικές. Άλλωστε, αυτό δεν σημαίνει ότι τα νομοθετικά σώματα περιέπεσαν σε αχρηστία.

Το Κογκρέσο των Η.Π.Α. αποτελείται από τη Γερουσία των 100 μελών, ως 2 αντιπρόσωποι κάθε πολιτείας και την κατανεμημένη με βάση των πληθυσμό των πολιτειών, Βουλή των Αντιπροσώπων. Οι 435 θέσεις της τελευταίας τίθενται σε εκλογική αναμέτρηση κάθε δύο έτη, ταυτόχρονα με περίπου το 1/3 της Γερουσίας, με τρόπο τέτοιο ώστε οι Γερουσιαστές να παραμένουν στη θέση τους τουλάχιστον για έξι έτη, υπερβαίνοντας έτσι την απλή προεδρική θητεία. Σε αντίθεση με τις συνηθισμένες ρυθμίσεις σε χώρες με δύο νομοθετικά σώματα, όπου η Άνω Βουλή στην ουσία επιτηρεί την Κάτω Βουλή, στις Η.Π.Α. η νομοθετική παραγωγή εδράζεται στην συμφωνία των δύο Σωμάτων. Για το λόγο αυτό, θεσμοθετήσεις όπως οι επιμέρους και κοινές κοινοβουλευτικές επιτροπές, οι εταιρίες εκπροσώπησης συμφερόντων αλλά και τοπικές ιδιαιτερότητες και προβληματισμοί, παίζουν μεγάλο ρόλο στο τελικό αποτέλεσμα των εργασιών τους. Μικρές αποκλίσεις από αυτή την ισότητα είναι η αποκλειστικές αρμοδιότητες της έγκρισης διεθνών συμφωνιών για τη Γερουσία και το περίφημο «power of the purse», δηλαδή η έγκριση μέτρων δημοσιονομικά μη ουδέτερων από τη Βουλή των Αντιπροσώπων.

Το πλειοψηφικό εκλογικό σύστημα και ο ανοικτός χαρακτήρας των κομμάτων εξουσίας οδήγησαν γρήγορα τη χώρα στον δικομματισμό. Δημοκρατικοί και Ρεπουμπλικάνοι εναλλάσσονται στον έλεγχο της πλειοψηφίας των νομοθετικών σωμάτων, ενώ τη σταθερή και κλιμακωτή σε σχέση με αυτή Προέδρου θητεία ευνοεί περιόδους όπου το κόμμα του Προέδρου μειοψηφεί στο Κογκρέσο. Επίσης, καθώς η

Γερουσία διαθέτει λιγότερες θέσεις και αυτές καταμερίζονται ομοιόμορφα στις πολιτείες, η διακύμανση στο σώμα είναι μικρότερη και το πλεονέκτημα του ήδη εκλεγμένου γερουσιαστή (incumbent handicap) πιο ισχυρό. Ο εσκεμμένος αυτός σχεδιασμός, που γίνεται σαφής στο επόμενο γράφημα, γεννά επιπλέον δικλείδες ασφαλείας για την αποφυγή της προεδροκεντρικότητας.

Γράφημα 2. Ποσοστό εδρών στο σώμα-Η.Π.Α.

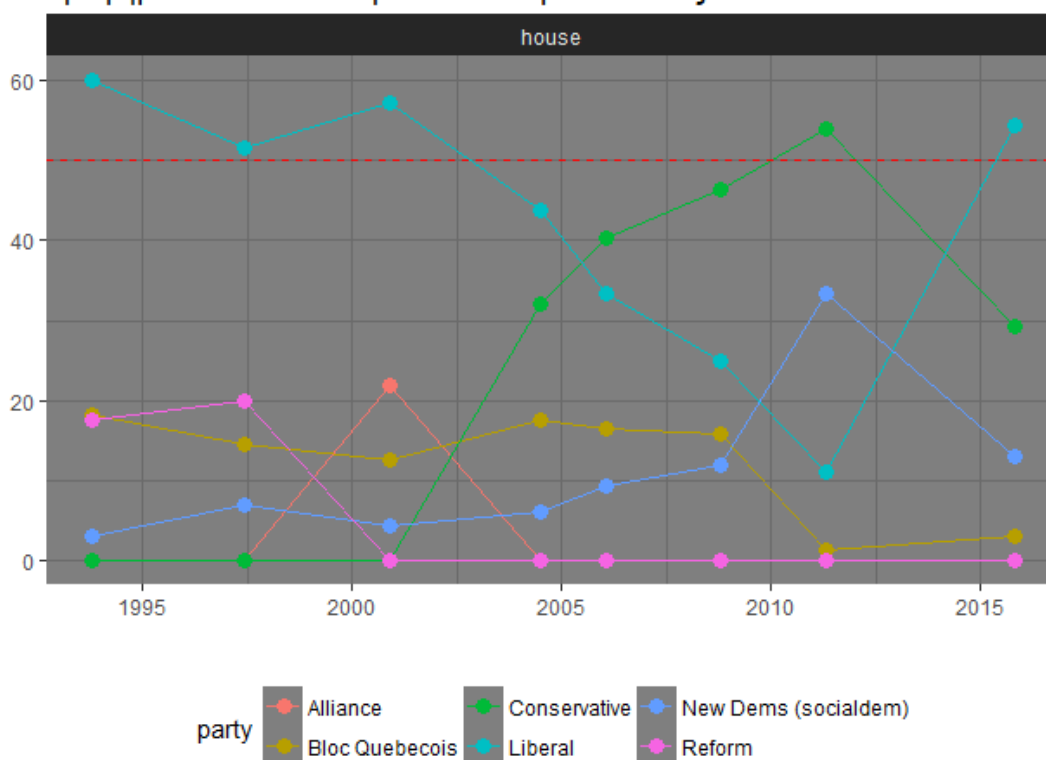

Στον Καναδά, όπου οι σημειολογικές διαφορές έχουν τη σημασία τους, το πρότυπο διακυβέρνησης είναι ο «αποκεντρωμένος (και όχι συνεργατικός όπως στις ΗΠΑ) ομοσπονδισμός». Σύμφωνα με αυτό, οι αρχές σε κάθε επίπεδο κυβερνούν ανεξάρτητα η μία από την άλλη (Καρτάλης, 2006). Έτσι, εδώ μιλάμε για ένα Κοινοβούλιο (Parliament) και όχι Κογκρέσο, το οποίο μάλιστα πρωτοτυπεί έχοντας τρία συστατικά μέρη. Ο Γενικός Κυβερνήτης θεωρείται ξεχωριστό κομμάτι του Κοινοβουλίου και συμπληρώνει το ρόλο της Γερουσίας και της Βουλής των Κοινοτήτων, η οποία, σε αντίθεση με τις Η.Π.Α., απολαμβάνει σαφή πρωτοκαθεδρία στη νομοθετική διαδικασία. Ένας από τους βασικούς λόγους που συμβαίνει αυτό είναι το γεγονός ότι πρόκειται για το μόνο σώμα που διαθέτει εκλογική νομιμοποίηση για τα 338 μέλη του, μιας και ο Γενικός Κυβερνήτης ορίζεται από τη Βασίλισσα και ο ίδιος ορίζει τους 105 γερουσιαστές, μετά από πρόταση του πρωθυπουργού. Όπως και ο

χώρος που γίνονται οι συνεδριάσεις των σωμάτων, έτσι και η δομή τους αντιγράφει σε μεγάλο βαθμό το βρετανικό Κοινοβούλιο, φέρνοντας στην ανάλυσή μας μια μοναδική προοπτική.

Το Κοινοβούλιο έχει ιδιαίτερα ισχυρές εξουσίες, ενώ το γεγονός ότι στο πολιτικό σύστημα της χώρας υφίσταται η αρχή της κοινοβουλευτικής εμπιστοσύνης (δεδηλωμένη), του επιτρέπει να απορροφά ακόμα και κάποιες από τις εκτελεστικές εξουσίες, μέσω των αρμόδιων πολιτικών του οργάνων (Καρτάλης 2006). Αρμοδιότητες του Κοινοβουλίου είναι η αμυντική πολιτική, η εμπορική πολιτική, η εξωτερική πολιτική, οι μεταφορές και επικοινωνίες και η παραγωγή νόμων για ειρήνη και καλή διακυβέρνηση. Οι υπόλοιπες ασκούνται αποκλειστικά από τις επαρχίες. Στον Καναδά οι μόνες πολιτικές που ασκούνται από κοινού από τα δύο επίπεδα διακυβέρνησης είναι η μεταναστευτική και η αγροτική πολιτική. Και εδώ, ο πλειοψηφικός εκλογικός νόμος ενισχύει την παρουσία των μεγάλων κομμάτων έτσι ώστε στις πέντε από τις οκτώ εκλογικές αναμετρήσεις της περιόδου που εξετάζουμε, οι Φιλελεύθεροι (1993, 1997, 2000, 2015) και οι Συντηρητικοί (2011) να πριμοδοτηθούν με την κοινοβουλευτική αυτοδυναμία (Γράφημα 3), ενώ τα μικρότερα κόμματα –πολιτικού ή εθνοτικού προσανατολισμού- σταδιακά αποδυναμώνονται.

Γράφημα 3. Ποσοστό εδρών στο σώμα-Καναδάς

Σε ότι αφορά τα χαρακτηριστικά της δικαστικής εξουσίας στις Η.Π.Α., η διαπάλη για την κατανομή των εννέα θέσεων των Ανώτατων Δικαστών μεταξύ συντηρητικών, που επικεντρώνονται στο γράμμα του νόμου και προοδευτικών, οι οποίοι προσπαθούν να ερμηνεύσουν το δίκαιο στα σύγχρονα δεδομένα αναζωπυρώνεται κάθε φορά που μία από αυτές γίνεται διαθέσιμη, καθώς πρόκειται για δια βίου ορισμούς. Στις δέκα φορές που συνέβη αυτό στην περίοδο που εξετάζουμε, για τον Ανώτατο Δικαστή Souter το 1990 και τους εννέα τρέχοντες (Thomas-1991, Ginsburg-1993, Breyer-1994, Roberts-2005, Alito-2006, Sotomayor-2009, Kagan-2010, Gorsuch-2017, Kavanaugh-2018) μόνο ο Souter και οι δύο προτάσεις του Προέδρου Clinton (Ginsburg και Breyer) συγκέντρωσαν λιγότερες από 10 αρνητικούς ψήφους από την ολομέλεια της Γερουσίας. Αντίθετα, οι τελευταίες προτάσεις των Προέδρων G.H.W. Bush (Thomas) και G.W. Bush (Alito), όπως και οι δύο της τρέχουσας προεδρίας του Trump (Gorsuch και Kavanaugh) προκάλεσαν πραγματικές κομματικές μάχες, με διάφορες ομάδες πίεσης να εντείνουν την σύγκρουση (Wilson, Ward, Spink και Rodriguez, 2008).

Το Μεξικό από την άλλη, έχει καταφέρει να αμβλύνει τέτοιου είδους πιέσεις και διαμάχες καθιερώνοντας την δεκαπενταετή θητεία για κάθε έναν από τους έντεκα Ανώτατους Δικαστές. Ως εκ τούτου, η επίδραση των προτάσεων του Προέδρου και της έγκρισης της Γερουσίας έχει πιο προσωρινό χαρακτήρα. Ενδεικτικό είναι ότι από την τρέχουσα σύνθεση ο παλαιότερος Ανώτατος Δικαστής, Jose Ramon Cossio, προτάθηκε από τον Πρόεδρο Fox το Δεκέμβριο του 2003 και σε λίγο καιρό θα παραδώσει τα καθήκοντά του. Συνυπολογιζόμενου και του γεγονότος της εξαετούς θητείας του Προέδρου, κάθε ένας από τους τρεις τελευταίους είχε την πολυτέλεια πολλαπλών προτάσεων (Fox-3, Calderon-5, Nieto-3), πράγμα που χαλιναγωγεί τις αντίπαλες ομάδες συμφερόντων και σταθεροποιεί την πολιτική σκακιέρα.

Τέλος, ο Καναδάς, λόγω παράδοσης αλλά και αναγκών των διαφορετικών ομάδων πίεσης, έχει υιοθετήσει το πλέον πολύπλοκο σύστημα επιλογής των εννέα Ανώτατων Δικαστών του. Συγκεκριμένα, επιμερίζει τις θέσεις γεωγραφικά, ώστε να εξασφαλίζεται η εκπροσώπηση όλων των περιοχών του και κυρίως η κατάληψη τριών θέσεων από την επαρχία του Quebec, σε μία προσπάθεια μέσω αυτής της υπερεκπροσώπησης να καθησυχάσει τις αποσχιστικές τάσεις και να ομογενοποιήσει το διαφορετικό δικανικό σύστημα της περιοχής. Επίσης, το γεγονός ότι ο αρχηγός της κυβέρνησης (πρωθυπουργός) δεν είναι και ο αρχηγός του κράτους (Βασίλισσα μέσω

του Γενικού Κυβερνήτη), γεννά την ανάγκη συμβιβασμών μεταξύ τους. Χαρακτηριστικά, μόλις το 2006 ο πρωθυπουργός κατάφερε να εντάξει μία ad hoc κοινοβουλευτική επιτροπή στη διαδικασία ορισμού, μέσω συνέντευξης του υποψηφίου, η οποία ωστόσο δεν δεσμεύει το κατά νόμο αρμόδιο όργανο, το Συμβούλιο του Γενικού Κυβερνήτη. Αντί δε για όριο θητείας, στο ανώτατο δικαστικό όργανο του Καναδά έχουν τεθεί τα 75 έτη ως όριο συνταξιοδότησης των μελών του. Τα παραπάνω έχουν ως αποτέλεσμα να διαθέτει ο Καναδάς το πλέον νεαρό, από άποψη χρόνων υπηρεσίας Ανώτατο Δικαστήριο, με το Μεξικό να κατέχει την ίδια θέση ως προς τη μέση ηλικία των μελών του.

Ως τελευταίο κομμάτι στην ανάλυσή μας για την οριζόντια διάκριση των εξουσιών, εσκεμμένα αφέθηκε ο πλέον ενδιαφέρον και διάσημος ρόλος σε κάθε κράτος. Ο Καναδάς παρουσιάζει τις μεγαλύτερες διαφορές στην σύγκρισή μας, όπου η εκτελεστική εξουσία αποδίδεται στον Πρωθυπουργό και το Υπουργικό του Συμβούλιο, σε ένα αμάλγαμα ευρωπαϊκών και αμερικάνικων επιρροών. Το ρόλο του αρχηγού κράτους διατηρεί η Βασίλισσα του Ηνωμένου Βασιλείου της Μεγάλης Βρετανίας και της Βόρειας Ιρλανδίας, καθιστώντας το έτσι Συνταγματική Μοναρχία με ομοσπονδιακή κυβέρνηση δύο νομοθετικών σωμάτων. Στα περισσότερα από τα καθήκοντά της βέβαια αντικαθίσταται από τον Γενικό Κυβερνήτη, αφήνοντας έτσι για τον Πρωθυπουργό μόνο τον ρόλο του αρχηγού της κυβέρνησης. Μάλιστα, σύμφωνα με τις τυπικές βασιλικές παραδόσεις, το Υπουργικό Συμβούλιο, το οποίο αποτελεί μετεξέλιξη τμήματος του Ανακτοβουλίου, είναι αυτό που προτείνει τον πιθανό πρωθυπουργό στον Γενικό Κυβερνήτη, έστω και αν ουσιαστικά η διαδικασία έχει αντιστραφεί ώστε να ευθυγραμμίζεται με τους συνήθεις ανά τον κόσμο κοινοβουλευτισμούς.

Όπως γίνεται κατανοητό, σε αντίθεση με τις άλλες δύο χώρες που θα εξετάσουμε, με την κοινοβουλευτική αρχή σαφώς παρούσα, η τετραετία αποτελεί το θεωρητικό και μόνο όριο της κυβερνητικής θητείας, αν και η γενικότερη φιλοσοφία συνεργασίας και αλληλοκατανόησης των μεγαλύτερων πολιτικών κομμάτων διευκολύνει την επίτευξη ενός από τα υψηλότερα επίπεδα κυβερνησιμότητας. Ταυτόχρονα, στη βάση της ευρωπαϊκής κοινοβουλευτικής παράδοσης, η υποστήριξη των νομοθετών στις κυβερνητικές πρωτοβουλίες είναι περισσότερο συμπαγής από την –φθίνουσα είναι αλήθεια– ανεξαρτησία που οι τελευταίοι απολαμβάνουν στις Η.Π.Α.

Αυτός είναι ένας από τους λόγους που το κυβερνητικό έργο στον Καναδά θεωρείται δύσκολο και πολύπλοκο.

Οι νότιοι γείτονες του Καναδά έχουν ένα απλούστερο και σταθερότερο σύστημα. Εδώ ο Πρόεδρος είναι αρχηγός της κυβέρνησης, αλλά και αρχηγός του κράτους και ανώτατος διοικητής των ενόπλων δυνάμεων. Καθότι αναφερόμαστε σε προεδρικά συστήματα, οι θητείες είναι σταθερές, έξι έτη για τη μοναδική θητεία που δικαιούται ο Πρόεδρος του Μεξικού και τέσσερα έτη για κάθε μία από τις δύο θητείες για τον αντίστοιχο των Η.Π.Α.. Επέρχεται έτσι θεσμικά μεγαλύτερη κυβερνητική σταθερότητα, μιας και η απουσία της ανάγκης για δεδηλωμένη εμπιστοσύνη του νομοθετικού σώματος σταθεροποιεί και απελευθερώνει την ηγεσία. Επίσης, η ίδια η Δημόσια Διοίκηση, ο υπηρεσιακός δηλαδή παράγοντας της διακυβέρνησης, διαθέτει ιστορικά εκτεταμένη αυτονομία για ελευθερία ανάληψη δράσης για την καθημερινή διαχείριση των εσωτερικών και εξωτερικών θεμάτων του κράτους (Λάβδας 2012). Άλλωστε, δεν υφίσταται λόγος ελέγχου της δημοφιλίας του Προέδρου, μιας και ο ίδιος εκλέγεται άμεσα, αν και στις Η.Π.Α. υπάρχει το ενδιάμεσο βήμα των εκλεκτόρων που οδηγεί στη θεωρητικά έμμεση εκλογή. Σε ότι αφορά την ισχύ τους, ο Πρόεδρος του Μεξικού έχει σαφώς μεγαλύτερες εξουσίες από τον αντίστοιχο των Η.Π.Α. Το εντυπωσιακό είναι ότι αυτές οι εξουσίες αφορούν κυρίως ζητήματα εσωτερικής πολιτικής σκηνής, λόγω της κατά παράδοση μονοκομματικής κυριαρχίας-όπως θα δούμε παρακάτω-, καθιστώντας τον ως τον τελικό επιδιαιτητή των αντικρουόμενων συμφερόντων στα εθνικά politics. Ίσως για αυτό το λόγο ο Smith (2005) υποστηρίζει ότι η δημοκρατία στη χώρα παραμένει ρηχή, στην επιφάνεια και όχι στην ουσία των θεσμών. Μόλις κατά τις δεκαετίες που εξετάζουμε στη συνέχεια, και λόγω της διάρρηξης της λαβής του PRI στην εξουσία έστω και μέσω οριακών εκλογικών αποτελεσμάτων, έγιναν βήματα ώστε το σύστημα του Μεξικού να καταστεί λιγότερο προεδροκεντρικό, με αιχμή το άρθρο 89 του Συντάγματος και με προμετωπίδα την έλλειψη της εφαρμογής αρνησικυρίας (βέτο) στις αποφάσεις του Κογκρέσου.

Αντίθετα, τη δύναμη του βέτο διατηρεί ακόμα ο Πρόεδρος των Η.Π.Α., αν και σε αυτή την περίπτωση είχε εξ' αρχής και ο τρόπος παράκαμψής του, μέσω αυξημένων πλειοψηφιών. Επίσης, οι Υπουργοί που ο Πρόεδρος προτείνει για τις θέσεις δεν μπορούν να είναι μέλη της νομοθετικής εξουσίας και ελέγχονται πολιτικά από αυτή. Ως εκ τούτου, η δύναμη του Προέδρου στο εσωτερικό πεδίο περιορίζεται περισσότερο

από τις πιέσεις «από κάτω», ήτοι από τους πολιτειακούς κυβερνήτες, όπως ήδη είδαμε στο κομμάτι της διοικητικής διαίρεσης της χώρας. Ως αντιστάθμισμα, η εξωτερική πολιτική είναι το πεδίο που και οι δύο Πρόεδροι απολαμβάνουν πασιφανή πρωτοκαθεδρία, τόσο στο στρατηγικό σχεδιασμό όσο και στην καθημερινή διαχείριση του πεδίου. Όταν, στη συνέχεια, σταχυολογήσουμε γεγονότα από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μέχρι σήμερα, θα δούμε ότι η εκτελεστική εξουσία βρέθηκε να αναλαμβάνει την πρωτοβουλία και η νομοθετική –πρόθυμα ή όχι- να ακολουθεί.

Εθνικά κόμματα

Μετά την παρουσίαση των κανόνων του παιχνιδιού, λογική σειρά παίρνουν οι θεσμικοί παίκτες, δηλαδή οι κομματικοί σχηματισμοί κάθε χώρας. Άλλωστε, ήδη χρειάστηκε να κάνουμε νύξη σε αυτούς τόσο στο κείμενό μας όσο και στα γραφήματα νωρίτερα. Με εξαίρεση τον ώριμο δικομματισμό των Η.Π.Α., στις άλλες χώρες θα παρουσιάσουμε περισσότερα κόμματα, καθώς έπαιξαν το ρόλο τους, είτε κατά μόνες είτε ως μέλη ευρύτερων συμμαχιών, στις πολιτικές εξελίξεις από το 1990 και έπειτα. Δεν πρέπει να αποκλείεται βέβαια αυτός ο πολυκομματισμός να αποτελεί μεταβατική φάση του συστήματος, καθώς αρκετές μελέτες υπογραμμίζουν την συγκέντρωση της εξουσίας σε ένα εθνικό κέντρο ως προάγγελο του δικομματισμού ως μηχανισμού διεκδίκησης της. (Chhibber και Kollman, 2004).

Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980, το Μεξικό πέρασε από την θεσμική ηγεμονία της επανάστασης από ένα μόνο κόμμα, σε ένα έντονα πολυκομματικό σύστημα. Παρότι αρκετά από τα στελέχη των νέων σχηματισμών ανδρώθηκαν εντός του PRI, ο ανταγωνισμός για την εξουσία αποδείχθηκε έντονος, ενώ η αναγκαία ευθυγράμμιση πίσω από τις προγραμματικές θέσεις τους, έκανε τα κόμματα περισσότερο «άκαμπτα» και επέτεινε την πολυδιάσπαση. Οι επόμενες τέσσερις παράγραφοι αναφέρονται στα τρία βασικά κόμματα της εξεταζόμενης περιόδου και το σχηματισμό που ανεδείχθη πρόσφατα και θέλει να αλλάξει το πολιτεύεσθαι στη χώρα.

Κόμμα Θεσμικής Επανάστασης (Partido Revolucionario Institucional, PRI): Πρόκειται για το σημαντικότερο κόμμα στην μεξικανική πολιτική σκηνή, καθώς κυριάρχησε πρακτικά χωρίς αντίπαλο από την ίδρυσή του το 1929 έως και το 2000, ως ο φορέας νομιμοποίησης της μεξικανικής επανάστασης. Η ιδεολογική του πυξίδα ανέστρεψε συχνά κατά τη διάρκεια της ζωής του και θα λέγαμε πως ομοιάζει περισσότερο με κόμμα προσώπων και όχι αρχών. Πλέον, έχει εγκατασταθεί στον ίδιο

κεντροδεξιό χώρο με το PAN, παρότι διατηρεί την παρουσία στη Σοσιαλιστική Διεθνή (όπως και το κεντροαριστερό PRD).

Κόμμα Εθνικής Δράσης (Partido Acción Nacional, PAN): Ιδρύθηκε το 1939 ως αντίδραση στην ανεξέλεγκτη έως τότε ισχύ του κράτους, και είναι ο βασικός εκφραστής του κεντροδεξιού συντηρητικού ρεύματος και ένα από τα τρία μεγαλύτερα κόμματα. Πρόκειται για το κόμμα που το 2000 ανέτρεψε την μακροχρόνια πρωτοκαθεδρία του PRI και για τα επόμενα δώδεκα έτη κατείχε εκτός του προεδρικού θώκου (Vicente Fox και Felipe Calderon αντίστοιχα) και το μεγαλύτερο –μα μειοψηφικό– κομμάτι των νομοθετικών σωμάτων. Αρχικά αποτέλεσε την επιλογή των θρησκευόμενων Καθολικών της χώρας αν και σταδιακά έχασε μέρος του θρησκευτικού του χαρακτήρα υπέρ του κοσμικού φιλελευθερισμού, κάτι που οδήγησε και στη διάσπαση του 1977. Τα επόμενα χρόνια αύξησε σταδιακά και συστηματικά την δημοφιλία του, με το προφίλ ενός σύγχρονου αστικού κόμματος χωρίς τις φεουδαλικές πρακτικές του –ακόμη– κυρίαρχου PRI. Για να κατακτήσει όμως την εξουσία, χρειάστηκε την προσωρινή συμμαχία των Οικολόγων-Πράσινων, με την αποχώρηση των οποίων η δυνατότητα ανάπτυξης κυβερνητικής πρωτοβουλίας μειώθηκε σημαντικά. Είναι χαρακτηριστικό ότι η νίκη στις προεδρικές του 2006 ήρθε με την απώλεια παραδοσιακών προπύργιων του κόμματος και με διαφορά μικρότερη της μίας ποσοστιαίας μονάδας. Από το 2012 και μετά έχει περάσει συστηματικά στην αντιπολίτευση, πρώτα έναντι του PRI και πλέον του MORENA.

Κόμμα Δημοκρατικής Επανάστασης (Partido de la Revolucion Democratica, PRD): Το τρίτο σημαντικότερο κόμμα στο Μεξικό, επιχειρεί να καλύψει το χώρο της σοσιαλδημοκρατίας, όπως βέβαια αυτή εκφράζεται υπό το κυρίαρχο εθνικό πρίσμα της χώρας. Οι ρίζες του βρίσκονται στις διαφωνίες που αναδείχθηκαν στο PRI κατά τη δεκαετία του 1980, τόσο σε ζητήματα υψηλής πολιτικής όσο και σχετικά με τον τρόπο νομής της –αδιαμφισβήτητης τότε– εξουσίας του. Εστιάζει το ενδιαφέρον του και την εκλογική του βάση στις λιγότερο οικονομικά ανεπτυγμένες περιοχές, καθώς και μεταξύ των ιθαγενών πληθυσμών.

Κίνημα Εθνικής Αναγέννησης (Movimiento de Regeneración Nacional, MORENA): Το MORENA είναι το κόμμα που ανατάραξε την πολιτική ζωή τα τελευταία χρόνια, με την ίδρυσή του και την μετεωρική του ανέλιξη. Μετά τις τελευταίες εκλογές, αποτελεί το κόμμα με το οποίο ο Andres Manuel Lopez Obrador,

γνωστό στην μεξικανική πολιτική σκηνή ως AMLO κατάφερε τελικά να εκλεγεί Πρόεδρος της χώρας μετά από δύο αποτυχημένες προσπάθειες, κερδίζοντας το μεγαλύτερο μερίδιο ταυτόχρονα και τα δύο νομοθετικά Σώματα. Η ιστορία του αρχηγού του, που διετέλεσε ηγετικό στέλεχος τόσο του PRI όσο και του PRD, αντανακλά τον ακόμη ευμετάβλητο και αδιαμόρφωτο χαρακτήρα του κόμματος. Χρησιμοποιώντας ευρωπαϊκά ισοδύναμα, αποτελεί ένα κλασικό κόμμα διαμαρτυρίας, χωρίς παραδοσιακές κομματικές δομές και δίκτυο ή δημοφιλία στις περιφερειακές εκλογές (κατέχει μόνο 30 από τους 2.474 δήμους της χώρας).

Η κομματική δομή στον Καναδά αποτέλεσε αντικείμενο μελέτης ήδη από τη δεκαετία του 1970. Υποδειγματικό έργο στον τομέα μπορεί να θεωρηθεί αυτό των Doern και Aucoin (1971), όπου η πραγματικότητα του Καναδά αντιπαραβάλλεται με αυτή των Η.Π.Α. και του Ηνωμένου Βασιλείου. Επίσης, μπορούμε να αναφέρουμε την παρατήρηση του Καρτάλη (2006), ότι κατά τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της δημοκρατίας του Καναδά, τα κόμματα τόσο σε ομοσπονδιακό όσο και σε επαρχιακό επίπεδο ήταν κοινά. Ωστόσο, το σύστημα αυτό οδηγήθηκε σε ασυνέχεια και σταδιακά διαλύθηκε. Νέα κόμματα εμφανίσθηκαν σε επαρχιακό επίπεδο, ενώ σε ομοσπονδιακό παρέμειναν αμετάβλητα.. Σήμερα, συνέχεια της ιδιαίτερης διοικητικής διαίρεσης του Καναδά μπορεί να θεωρηθεί και η σχέση που ανέπτυξαν οι κεντρικοί, ομοσπονδιακοί κομματικοί μηχανισμοί με τις τοπικές οργανώσεις, Με την εξαίρεση του NDP, η σχέση αυτή παραμένει εξαιρετικά χαλαρή και εδραιωμένη περισσότερο σε κοινές θέσεις παρά σε κοινή οργάνωση. Αυτή η ευελιξία φαίνεται να ικανοποιεί και τις δύο πλευρές, καθώς «ανοίγει» τη θελκτικότητα των ομοσπονδιακών σχηματισμών, χωρίς να δίνει την αίσθηση της επιβολής, όπως για παράδειγμα είδαμε στην περίπτωση του Μεξικού. Τα βασικά τέσσερα κόμματα του Καναδά καλύπτουν πιο ισορροπημένα από τις άλλες δύο χώρες που εξετάζουμε το παραδοσιακό φάσμα Αριστεράς-Δεξιάς, αν και όπως θα δούμε αμέσως, η Αριστερά της χώρας διαφοροποιήθηκε εξ απαλών ονύχων από την παραδοσιακή, προ-1968, έννοιά της. Βέβαια, η γεωπολιτική άνεση που χαρίζει στη χώρα η θέση της και οι παραδοσιακά φιλικές σχέσεις της στον πυρήνα αυτό που έχει αποκληθεί Πρώτος –δηλαδή Δυτικός- Κόσμος, καθώς επίσης και η θεσμική μνήμη ευρύτερων συνεργασιών και αμβλυμένων κομματικών δεσμεύσεων διευκολύνει την ανάπτυξη πολιτικών πρωτοβουλιών.

Η τρέχουσα κυβέρνηση της χώρας ασκείται από το κόμμα των Φιλελευθέρων, το οποίο κυριαρχεί και διαχρονικά στην πολιτική σκηνή. Θεωρείται το «αξονικό»

κόμμα, γύρω από το οποίο όλα τα άλλα περιστρέφονται. Με οδηγό τις φιλελεύθερες αρχές και δεκτικό σε επιρροές από νέα μέλη ή τα λιγότερο προνομιούχα τμήματα της κοινωνίας, κατάφερε να κυριαρχεί μέχρι την ήττα του στις εκλογές του 2006. Τα επόμενα χρόνια και για δύο εκλογικές αναμετρήσεις κατέγραψε μεγάλη κάμψη, φτάνοντας μέχρι και τρίτο κόμμα στην κοινοβουλευτική εκπροσώπηση. Εντούτοις, η νέα ηγεσία του Justin Trudeau, υιού ενός από τους πλέον εμβληματικούς πρωθυπουργούς της χώρας, ανέστρεψε την κατάσταση και κατήγαγε τη μεγαλύτερη νίκη από το 2000 στις εκλογές του 2015.

Με σκοπό την αντιμετώπιση της κυριαρχίας των Φιλελευθέρων, πολλά δεξιά και κεντρο-δεξιά κόμματα της χώρας αποφάσισαν να συνενωθούν το 2003, προκαλώντας έναν πολιτικό σεισμό. Οι Συντηρητικοί, οι οποίοι για να υπογραμμίσουν το συμβολισμό, ενδύθηκαν άμεσα το προσωνύμιο Tories, όπως το αντίστοιχο βρετανικό κόμμα, κατάφεραν με αυτό τον τρόπο να πετύχουν μία εμφατική νίκη στις εκλογές του 2006, του 2008 και του 2011. Αυτό δείχνει την ανεκπλήρωτη ανάγκη ενός μεγάλο μέρος του канаδικού πληθυσμού μέσω ενός κόμματος εξουσίας στον συγκεκριμένο πολιτικό χώρο, που όπως επισημαίνουν και οι Chhibber και Kollman (2004) έλειπε. Άλλωστε είχαν ήδη περάσει 13 χρόνια από την ήττα του προκατόχου του εκλογικού χώρου, όταν ο Brian Mulroney δεν κατάφερε να αποφύγει τη διάσπαση των Progressive Conservatives, με τη δεξιά τους πτέρυγα να εκπροσωπείται από το Μεταρρυθμιστικό κόμμα (Reform) και οι δύο τους τελικά να καταλαμβάνουν την πέμπτη και την τρίτη θέση αντίστοιχα, κάτι που επαναλήφθηκε το 1997 και το 2000 (πλέον με τη συμμαχία Alliance στη θέση του Μεταρρυθμιστικού). Μεγάλο μέρος της δημοφιλίας του κόμματος αντλείται από την προτίμηση του στην ενίσχυση των τοπικών κυβερνήσεων και την αυστηρή θέση σε θέματα όπως η μετανάστευση, η εγκληματικότητα και η επιβολή του νόμου απέναντι σε ένα ολοένα και πιο γηραιό κοινό.

Ο τρίτος –αν και πιο μικρός- πόλος του συστήματος είναι το New Democratic Party (NDP), που αντιπροσωπεύει πιο παραδοσιακές θέσεις της σοσιαλδημοκρατίας. Ήδη από το ιδρυτικό συνέδριο του 1961 ο χαρακτήρας του κόμματος διαφοροποιήθηκε από την κομμουνιστική Αριστερά και υιοθέτησε ένα σχεδόν ευρωπαϊκό χαρακτήρα και ρητορική. Το εκλογικό περιβάλλον και η ιστορική πραγματικότητα του Καναδά το θέτουν μεταξύ της τρίτης και της τέταρτης θέσης στην κοινοβουλευτική εκπροσώπηση, αν και μαζικές και προσωρινές διαρροές από τους Φιλελεύθερους του επέτρεψαν να

αναδειχθεί στην αξιωματική αντιπολίτευση υπό τον Jack Layton. Στη συνέχεια βέβαια η αναγέννηση των Φιλελευθέρων οδήγησε στην απώλεια 59 εδρών, ωστόσο ακόμα και έτσι, σήμερα διατηρεί το 13% των εδρών του Κοινοβουλίου. Όπως αναφέραμε και νωρίτερα, το NDP διαθέτει ιεραρχική δομή μέχρι το τοπικό επίπεδο, ομογενοποιώντας έτσι στο εσωτερικό του τυχόν συγκρούσεις ομάδων συμφερόντων και αποτελώντας έτσι ένα λιγότερο «ανοικτό» κόμμα σε σχέση με τους Φιλελεύθερους και τους Tories.

Τα παραπάνω βέβαια δεν σημαίνουν ότι το NDP είναι ένας μονολιθικός οργανισμός. Το ρόλο αυτό στην εθνική πολιτική σκηνή έχει αναλάβει το Bloc Québécois (BQ). Ο λόγος είναι η βασική θέση του κόμματος, ο διαχωρισμός της εθνικής ταυτότητας των γαλλόφωνων Καναδών του Quebec, με κάποιες από τις πιο ακραίες φωνές (από το Parti Québécois -PQ) να μιλούν ακόμη και για ανεξαρτησία. Η κυριαρχία αυτού του θέματος στην ατζέντα του κόμματος κάνει δύσκολη την παραδοσιακή ταξινόμησή του στο πολιτικό συνεχές. Κατά τις εκλογικές μάχες της πρώτης μεταψυχροπολεμικής δεκαετίας αποτελούσε τη δεύτερη ή τρίτη πολιτική δύναμη στο κοινοβούλιο, με σαφή πρωτοκαθεδρία στην ομώνυμη επαρχία. Σταδιακά όμως, και όσο η καναδική ταυτότητα αντικαθιστά τη γαλλική στη νεότερη γενιά ψηφοφόρων, η δύναμη του κόμματος φυλλοροεί, προς κάποιο από τα τρία ομοσπονδιακά κόμματα και κυρίως το NDP.

Το κομματικό οικοσύστημα το Η.Π.Α. έχει αναλυθεί τόσο στη διεθνή όσο και στην ελληνόγλωσση βιβλιογραφία με τον πλέον εξαντλητικό τρόπο. Χαρακτηριστικά παραδείγματα υποδειγματικής ανάλυσης είναι των Wilson, Ward, Spink και Rodriguez (2008) και –για μία διαφορετική οπτική– των Chhibber και Kollman (2004), ενώ στα ελληνικά μπορούμε να επικεντρωθούμε στα έργα των Λάβδα (2012) και Διαμαντόπουλου (2015). Στο τελευταίο μάλιστα η προβληματική διευρύνεται στη συζήτηση σχετικά με το αν το αμερικανικό κομματικό σύστημα αποτελεί έναν καθαρό δικομματισμό ή, λόγω του χαρακτήρα και της ευελιξίας των κομμάτων θα πρέπει να το επανακαθορίσουμε ως έναν πολυκομματικό δικομματισμό, όπου οι ομοσπονδιακοί σχηματισμοί αποτελούν μόνο το προστατευτικό –και συνεκτικό– κέλυφος αντικρουόμενων εσωτερικών «παρατάξεων». Για μία ακόμη φορά θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι ανωτέρω αναφορές είναι απλώς ενδεικτικές καθώς η βιβλιογραφία επί του θέματος είναι ιδιαίτερα εκτεταμένη.

Γίνεται φανερό λοιπόν από τα παραπάνω ότι λίγα είναι αυτά που μπορεί η παρούσα εργασία να προσθέσει στην περιοδολόγηση της ιστορίας των κομμάτων ή στην ανάλυση της εσωτερικής τους λειτουργίας. Από τη μία το Δημοκρατικό κόμμα, εκκινώντας ιδεολογικά από τους Jefferson και Madison, εκπεφρασμένο αρχικά από τον τζακσονισμό, άλλαξε τον προσανατολισμό του πολλές φορές, δείγμα της ευελιξίας και τις ανεκτικότητας της ηγεσίας τους. Τόσο κατά την περίοδο του FDR όσο και στη δεκαετία του 1960 εγγράφηκαν στο γονότυπό του στοιχεία του κοινωνικού φιλελευθερισμού, όπως η κοινωνική πρόνοια, η κρατική παρέμβαση στην οικονομία με τη μορφή κατευθυντήριων αρχών (regulations) αλλά και σε εποχές ύφεσης περισσότερο ενεργητικά, την περιβαλλοντική προστασία, μέχρι την κρατική υποστήριξη για την παροχή παιδείας και υγειονομικής περίθαλψης, ιδιαίτερα στις κοινωνικές ομάδες που παραδοσιακά αποτελούν τη βάση της αμερικανικής κοινωνικής πυραμίδας. Οι τελευταίες δεν είναι μόνο φυλετικά διαχωρισμένες αλλά –ειδικά παλαιότερα- εθνοτικά, θρησκευτικά και πολιτιστικά.

Ως η μεγάλη «τέντα» κάτω από την οποία συγκεντρώνεται το παραπάνω ετερόκλητο σύνολο, κατά την τελευταία δεκαετία του προηγούμενου αιώνα και την πρώτη αυτού, οι Δημοκρατικοί έζησαν μεγάλες επιτυχίες αλλά και τραυματικές εμπειρίες. Από τη νίκη έως το impeachment του Προέδρου Clinton, στις οριακές εκλογές του 2000, την εκτόξευση στην κεντρική σκηνή του πρώτου Αφρο-Αμερικανού Προέδρου και την εσωκομματική διαμάχη στην πορεία για τις εκλογές του 2016 με την άνοδο σοσιαλιστικών προτάσεων, οι Δημοκρατικοί επιβεβαιώνουν ότι παραμένουν ένας ζωντανός και δυναμικός οργανισμός. Μόλις λίγες μέρες πριν τη σύνταξη της εργασίας κατάφεραν μεγάλες επιτυχίες στις ενδιάμεσες εκλογές, όπου ανέλαβαν την πλειοψηφία των εδρών στη Βουλή των Αντιπροσώπων, καθώς και σημαντικά πολιτειακά κυβερνεία.

Το αντίπαλο δέος των Δημοκρατικών είναι το Ρεπουμπλικανικό κόμμα, γνωστό στην πολιτική αργκό ως GOP (Grand Old Party). Οι δομικές αρχές του κόμματος έχουν μεταβληθεί στο πέρασμα του χρόνου, όπως και αυτές των αντιπάλων τους, αλλά αν επιχειρούσαμε πλέον να τους κατατάξουμε κάπου είναι σαφώς «δεξιότερα» από αυτούς. Αν και εισήγαγαν τη δεκαετία του 1990 στις Η.Π.Α. με τον G. H. W. Bush, το στίγμα του κόμματος υπέρ της απορρύθμισης και του ανοίγματος των αγορών, της επιθετικής εξωτερικής πολιτικής και της αυστηρής τιμωρίας παραβατικών συμπεριφορών είχε δώσει ο προκάτοχός του R. Reagan. Η ήττα από τους

Δημοκρατικούς το 1992 δεν προκάλεσε δομικές αλλαγές στο εσωτερικό του κόμματος, καθώς στις αμέσως επόμενες ενδιάμεσες εκλογές κατάφεραν να αναλάβουν την πλειοψηφία των εδρών και στα δύο νομοθετικά σώματα, την οποία και διατήρησαν για δώδεκα έτη, όχι μόνο δυσχεραίνοντας το έργο του Δημοκρατικού Προέδρου αλλά και παραχωρώντας στον επόμενο, Ρεπουμπλικάνο, Πρόεδρο την πρωτοκαθεδρία απέναντι σε μία περίοδο που διευκόλυνε την ανάληψη έκτακτων μέτρων (Patriot Act κ.α.).

Αν και στην ιστορική κλίμακα είναι ακόμα νωρίς για να εξάγουμε τελικά συμπεράσματα, η ήττα του 2008 από το «νέο πρόσωπο» των Δημοκρατικών ήταν αυτή που προκάλεσε την «εξέγερση» αντιτιθέμενων στη βασική δεξιά φιλελεύθερη γραμμή του κόμματος. Αγγίζοντας σχεδόν τα όρια της διάσπασης, το Tea Party και μεμονωμένες φωνές επιχείρησαν να εκφράσουν τα πιο «ιθαγενή» (nativistic), θρησκευόμενα, λαϊκά και απομονωτιστικά συμφέροντα, υπέρ της οπλοκατοχής, των υψηλών αμυντικών δαπανών και του προστατευτισμού στο διεθνές εμπόριο. Σε παλαιότερο χρόνο, τα στοιχεία αυτά είχαν εκφραστεί και πάλι με ακραίους τρόπους διαμαρτυρίας, αμφισβητώντας την παντοκρατορία του φιλελευθερισμού στις Η.Π.Α. (επιμελ. Larsen, 2001). Εν τέλει, για να παραμείνει το GOP πολυσυλλεκτικό κόμμα εξουσίας, απέφυγε τη διάσπαση δίνοντάς σε αυτή τη μερίδα ηγετικό ρόλο και προτιμώντας να χρησιμοποιήσει την εκλογική της βάση ως προμαχώνα. Αδιαμφισβήτητα, ο εκλογική έκπληξη του D.J. Trump το 2016 αποτελεί την κορωνίδα αυτής της μεταβολής. Το κύριο διαχρονικό στοιχείο της περιόδου είναι αδιαμφισβήτητα ο χρονισμός των ενδιάμεσων εκλογών, έτσι ώστε μετά το πρώτο μισό της θητείας του κάθε Πρόεδρος να έρχεται συστηματικά αντιμέτωπος με ένα εχθρικό Κογκρέσο.

Άλλα μη θεσμικά χαρακτηριστικά του εσωτερικού πολιτικού περιβάλλοντος

Είναι προφανές ότι η διαπάλη των συμφερόντων και η επιθυμία συμμετοχής στη σχεδίαση της εξωτερικής πολιτικής μιας χώρας δεν περιορίζει την έκφασή της μόνο διαμέσου των κομμάτων. Αντίθετα, ευρύτατη γκάμα από παράγοντες και μεθόδους έχει εξεταστεί κατά καιρούς, ειδικά στην περίπτωση των Η.Π.Α. Ο λόγος που συμβαίνει αυτό είναι ότι το αμερικανικό πολιτικό σύστημα πρόσφερε ένα συνδυασμό παραγόντων που ευνόησαν την αναγνώριση της σημασίας της καθημερινής λειτουργίας και επίδρασης των συμφερόντων (Λάβδας, 2004). Χωρίς την ψευδαίσθηση ότι θα μπορούσαμε να καλύψουμε ότι αυτή την ποικιλομορφία, στο τμήμα αυτό θα

σημειώσουμε τρία εσωτερικά χαρακτηριστικά, από ένα για κάθε κράτος, που επηρεάζουν κρίσιμα την εξωτερική τους πολιτική.

Πλέον κρίσιμη παράμετρος του πολιτικού συστήματος με διεθνές πρόσημο στον Καναδά είναι αδιαμφισβήτητη η εθνική ταυτότητα των κατοίκων της περιοχής του Quebec. Για το λόγο αυτό, η διαπραγμάτευση και ο συμβιβασμός σε όλα τα επίπεδα της διακυβέρνησης είναι το κύριο χαρακτηριστικό του καναδικού ομοσπονδιακού συστήματος, όχι μόνο στο δικαστικό σύστημα αλλά και στη γενικότερη άσκηση πολιτικής. Η διαφοροποίηση είχε μεγαλύτερη ένταση σε παλαιότερες εποχές και αποτελούσε μία αιτία τριβής μεταξύ του Καναδά και της Γαλλίας. Ωστόσο, κρίσιμα μέτρα όπως το New Brunswick Act του 1993 που αναγνώρισε συνταγματικά την ισότητα γαλλικής και αγγλικής γλώσσας και το Newfoundland Act του 1997, με το οποί μεταβιβάστηκε στην επαρχεία το δικαίωμα δημιουργίας ξεχωριστού γαλλόφωνου εκπαιδευτικού συστήματος, παράλληλα με το αγγλόφωνο (Καρτάλης, 2006), άμβλυναν τις διαφορές. Ρόλο σε αυτό έπαιξε και η νεότερη γενιά που, όπως είδαμε και στα εκλογικά αποτελέσματα, έστρεψε την πλάτη στις σεπαρατιστικές φωνές, βλέποντας το μέλλον της σε έναν ενιαίο και ομόσπονδο Καναδά.

Νοτιότερα, οι εθνικές φωνές των μεταναστών στις Η.Π.Α. δεν εκφράστηκαν ποτέ με την ακραία μορφή της διάσπασης. Αντίθετα, η αμερικανική ανεκτικότητα έδωσε το βήμα ώστε οι εθνικές ομάδες συμφερόντων (ethnic identity groups) να μπορέσουν να οργανωθούν εντός του κυρίαρχου πολιτικού συστήματος, τόσο για να επιλύσουν τα προβλήματά τους στη νέα τους πατρίδα όσο και για να εντοχίσουν τις ανυσηχίες για την παλιά τους στην αμερικανική εξωτερική πολιτική (Ambrosio 2002). Η δυναμικότητά τους αυτή βέβαια μπορεί να τους κοστίζει σε εποχές κρίσης και απομονωτισμού, όταν οι «γηγενείς» Αμερικάνοι θα τους κατηγορήσουν για προδοσία της αστερόεσσας, αλλά από την άλλη η αυξημένη απάθεια των τελευταίων για την πολιτική διαδικασία είναι που δρα ως πολλαπλασιαστής της ισχύος των εθνικών ομάδων (Wilson et al, 2008).

Μία άλλη γραμμή αιτιολόγησης ξεκινά από την παρατήρηση του Λάβδα (2012) ότι τα αμερικανικά κόμματα λειτουργούν ως «μεγιστοποιητές ψήφου» (vote maximizers) και όχι πολιτικών θέσεων και ισχύος Ως εκ τούτου είναι αναπόδραστη ανάγκη να συμπεριλάβουν στην ατζέντα τους θέσεις που θα κερδίσουν τις πολυάριθμες εθνικές ομάδες, ακόμα και αν πρόκειται για τέταρτης γενιάς νέους ψηφοφόρους. Τέλος,

η ύπαρξη των επιτροπών του Κογκρέσου και ο τρόπος λειτουργίας τους, ενθάρρυνε από νωρίς την ανάπτυξη έντονης δραστηριότητας γύρω από αυτές, με μεθόδους που ξεκινούν από την προσωπική γνωριμία και κορυφώνονται με την επιθετική διαφημιστική δαπάνη.

Το πλέον σύνθημα χαρακτηριστικό που έρχεται στο μυαλό κάποιου, ακόμα και αδαή περί της εσωτερικής πολιτικής σκηνής του Μεξικού, είναι η εκτεταμένη διαφθορά που κατατρώει τη δυναμική της χώρας. Σύμφωνα με τον παλαιό πολιτικό Carlos Hank Gonzalez, «un politico pobre es un pobre politico», που μεταφράζεται ως «ένας φτωχός πολιτικός είναι ένας κακός πολιτικός». Αυτή η στόχευση προς τον εύκολο πλουτισμό μέσω της εκμετάλλευσης του δημόσιου αξιώματος διατρέχει το σύνολο σχεδόν των θεσμών και της χώρας. Ιδιαίτερα μέχρι την νομοθετική τροποποίησή του το 1997, ο ομοσπονδιακός προϋπολογισμός και η κατανομή του συνιστούσε το μεγαλύτερο πολιτικό αλισβερίσι (Diaz-Cayeros, 2006). Ο Morris (1991) παρατήρησε ότι παρά την σχετική αυτονομία κάποιων τομέων όπως τα πανεπιστήμια και η γραφειοκρατία, οι προσωποκεντρικές συναλλαγές είναι δομικό στοιχείο της πολιτικής στο Μεξικό. Επίσης, παρέχει τη δυνατότητα να κατηγορείται για όλα τα δεινά της δημόσιας διοίκησης ο «άτυχος» από τους διεφθαρμένους, δηλαδή αυτός που τιμωρήθηκε, αφήνοντας έτσι στο απυρόβλητο της κοινωνικής δυσαρέσκειας το γενικότερο μηχανισμό. Ο ίδιος ακόμη προειδοποιεί ότι αν δεν θεσπιστεί ένας οργανωμένος και ακριβοδίκαιος τρόπος διανομής του παραγόμενου πλούτου στη θέση αυτού του πελατειακού συστήματος, η καταπόντισή του μπορεί να ελαττώσει και όχι να αυξήσει την κοινωνική ωφέλεια του μεξικανικού λαού. Μεταγενέστερη έκθεση του ΟΟΣΑ (OECD, 1999), συγκέντρωσε τις θεσμικές αλλαγές που επήλθαν, όπως η δυνατότητα της Βουλής των Αντιπροσώπων να δρα ως διοικητικό δικαστήριο για πράξεις και παραλείψεις ανώτερων διοικητικών λειτουργών, με ενάγοντες ακόμα και απλούς ανθρώπους και η σύσταση Γενικής Γραμματείας Εσωτερικού Ελέγχου. Παρόλα αυτά, αρκεί να επισημάνουμε ότι όταν ο Πρόεδρος Calderon ανήλθε στην εξουσία και παρά τη δημοσιονομική στενότητα, πρώτη πράξη του ήταν η χορήγηση γενναίων αυξήσεων στα σώματα ασφαλείας και τις ένοπλες δυνάμεις ώστε να εγγυηθεί τη νομιμοφροσύνη τους όταν ξεκίνησε τον πόλεμο απέναντι στους εμπόρους ναρκωτικών το 2006.

Αυτή άλλωστε είναι η μάστιγα που χρηματοδοτεί την εκτεταμένη διαφθορά στη χώρα. Το Μεξικό αποτελεί τόσο παραγωγό όσο και δίαυλο για το εμπόριο ναρκωτικών

προς την αγορά των Η.Π.Α. Παραγωγός κυρίως για «βιομηχανικά» ναρκωτικά όπως οι μεθαμφεταμίνες και τα οπιοειδή, αλλά και γενικότερα κάνναβης, η οποία καλλιεργείται στα υψίπεδα των φτωχών νοτιοανατολικών πολιτειών, και έχει κατά περιόδους φτάσει να καλύψει το 90% της αμερικανικής αγοράς, σύμφωνα με εκτιμήσεις του State Department. Σύμφωνα με τον Δρακόπουλο (2002) σε αυτό θα πρέπει να προσθέσουμε και περίπου το 50% της παραγόμενης στις Κολομβία κοκαΐνης, κάτι που εκτοξεύει το συνολικό τζίρο σε περίπου 6 δις δολάρια στα μέσα της δεκαετίας του 1990 και τουλάχιστον τα διπλά σήμερα. Όλος αυτός ο πλούτος είναι και το βασικό διακύβευμα μεταξύ των αντίπαλων φατριών, που συχνά τις οδηγεί σε πραγματικούς πολέμους είτε μεταξύ τους είτε με την κυβέρνηση. Είναι χαρακτηριστικό ότι κατά την προεδρία Calderon χρησιμοποιήθηκαν δύο μεραρχίες (25.000) στρατιωτικοί για να περιορίσουν τη δράση των καρτέλ της Ciudad Juarez, του Κόλπου και της Tijuana, χωρίς σε αυτούς να υπολογίζονται το προσωπικό και τα μέσα που η DEA (Drug Enforcement Agency) των Η.Π.Α. διέθεσε. Πρόκειται για μία κινητοποίηση το μέγεθος της οποίας δεν έχει προηγούμενο σε οποιαδήποτε ειρηνευτική ή επιθετική αποστολή του Μεξικού στη διεθνή σκηνή. Εντούτοις, τα μάλλον απογοητευτικά αποτελέσματα ανάγκασαν την τότε (Μάρτιος 2009) Υπουργό Εξωτερικών των Η.Π.Α. Hillary Clinton να μεταβεί στην Πόλη του Μεξικού και να υπογράψει τη θεσμοθέτηση κοινών δράσεων όπως περιπολίες, έλεγχο της διακίνησης του οπλισμού των καρτέλ από τις Η.Π.Α. προς το Μεξικό και συνεργασία των τραπεζικών ιδρυμάτων των δύο χωρών για τον εντοπισμό των παράνομων κεφαλαίων.

Από την άλλη, το οικονομικό κίνητρο παραμένει μεγάλο και είναι αμφίβολο αν οποιαδήποτε νίκη επιτευχθεί θα καταφέρει να έχει οριστικό χαρακτήρα. Ένα πολύ συχνό φαινόμενο των συμπλοκών αυτών είναι οι παράπλευρες απώλειες πολιτών αλλά και τουριστών. Αυτές μπορεί να είναι τυχαίες ή ακόμα και εσκεμμένες όπως για παράδειγμα απαγωγές για την απαίτηση λύτρων ή για την πίεση των κυβερνητικών οργάνων. Επίσης, δημιουργούν ένα κύκλωμα αστάθειας μέσω της χρηματοδότησης των τοπικιστικών τάσεων. Η εξέλιξη του οργανωμένου εγκλήματος σε θεσμό εξουσίας οδηγεί στη μαφιοκρατία, στο Μεξικό ως διαρκές και όχι μεταβατικό σύστημα διακυβέρνησης (Δρακόπουλος, 2002). Μόλις το 2014, η διεθνής κοινότητα συγκλονίστηκε με την απαγωγή, το βασανισμό και μαζική δολοφονία με φρικτό τρόπο τουλάχιστον 43 μαθητών κατά τη διάρκεια εκδρομής για να τιμήσουν παλαιότερα θύματα αυτού του εσωτερικού πολέμου. Το γεγονός ότι επρόκειτο για παιδιά και οι

πειτικές ενδείξεις ότι η τοπική αστυνομία είχε διαφθαρεί σε βαθμό που βοήθησε αντί να αποτρέψει το γεγονός, ρίχνουν ακόμα και σήμερα βαριά σκιά στην εικόνα της χώρας και περιορίζουν τις δυνατότητες άσκησης εξωτερικής πολιτικής. Στο εξωτερικό μέτωπο, αυτή η αβεβαιότητα υπονομεύει τη θελκτικότητα του Μεξικού ως τόπου τουρισμού και επενδύσεων καθώς επίσης και την αξιοπιστία του στα διεθνή fora. Για το λόγο αυτό, κάθε κυβέρνηση στη μετα-ψυχροπολεμική εποχή συνέχισε την προσκόλληση στους δυτικούς θεσμούς, τόσο σε ανώτατο επίπεδο όσο και σε συμφωνίες τεχνικού χαρακτήρα, όπως η συνεργασία με την Interpol, στην οποία αποτελεί ιδρυτικό μέλος από τον Ιούνιο του 1956. Η τρέχουσα πολιτική εστιάζεται στη δημιουργία ασφαλών θυλάκων στα πλέον δημοφιλή μέρη (Πόλη του Μεξικού, Κανκούν, μνημεία των Αζτέκων), που αποτελούν τη διεθνή εικόνα της χώρας και η σταδιακή επέκταση αυτών στις περιοχές με μεγαλύτερη αναταραχή.

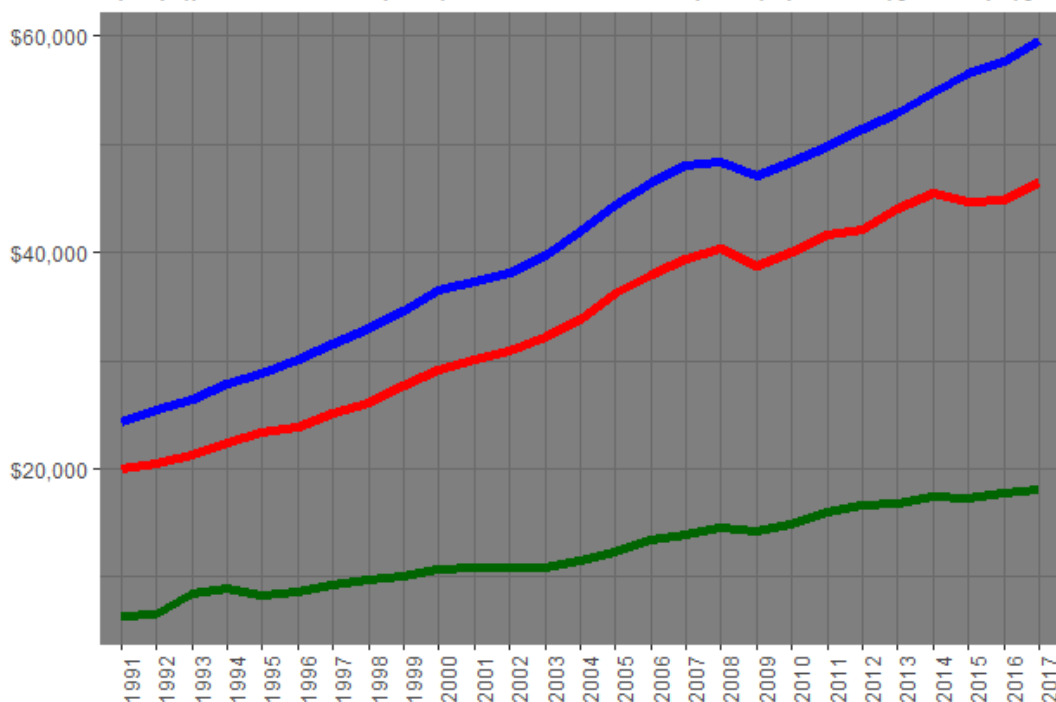
Κεφάλαιο τέταρτο

Μετά την ολοκλήρωση της ανασκόπησης της εσωτερικής πολιτικής πραγματικότητας, έφτασε η ώρα να περάσουμε στην εξωτερική πολιτική των χωρών. Σε αυτή την προσπάθεια θα αντιστρέψουμε τον αναλυτικό βηματισμό μας και αντί να βλέπουμε κάθε χώρα ξεχωριστά στη διάρκεια αυτών των περίπου 25 ετών, θα ξεκινήσουμε από την επισκόπηση βασικών μακροοικονομικών στοιχείων, τα οποία θα αντιστοιχήσουμε σε ιστορικά γεγονότα της εποχής και εσωτερικές εξελίξεις των χωρών. Με τον τρόπο αυτό θα δημιουργήσουμε ένα ενιαίο χρονολόγιο σημαντικών γεγονότων, που επηρέασαν σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής των εξεταζόμενων χωρών. Αυτά τα γεγονότα θα τα επιμερίσουμε στις δύο μεγάλες ομάδες διεθνών αλληλεπιδράσεων, τις εμπορικές-οικονομικές και τις διπλωματικές-πολεμικές, ώστε να αναδειχθεί η διαφοροποίηση κάθε χώρας στον τρόπο της χρήσης των εργαλείων της εξωτερικής πολιτικής. Όπως είναι λογικό, τόσο λόγω των παγκόσμιων συμφερόντων της όσο και λόγω της δυνατότητας να επιδρά στις διεθνείς σχέσεις, οι Η.Π.Α. και τα γεγονότα που σχετίζονται με αυτές κυριαρχούν. Εντούτοις, όπως θα παρατηρήσουμε και αναλυτικότερα ακολούθως, η μελέτη των αντιδράσεων των μεγάλων γειτόνων τους έχει τη δική της, αυτοτελή αξία.

Οικονομία-Εμπόριο

Το πρώτο στοιχείο της Πολιτικής οικονομίας των χωρών που οφείλουμε να εξετάσουμε είναι το μέσο βιοτικό επίπεδο των πολιτών τους. Ως πρώτο μέτρο επισκόπησης αυτού θα χρησιμοποιήσουμε το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, σε ισοδύναμα αγοραστικής δύναμης, ώστε να ελέγξουμε τις επιδράσεις των συναλλαγματικών και πληθωριστικών μεταβολών.

Γράφημα 4. Κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε ισοδύναμα αγοραστικής δύναμης

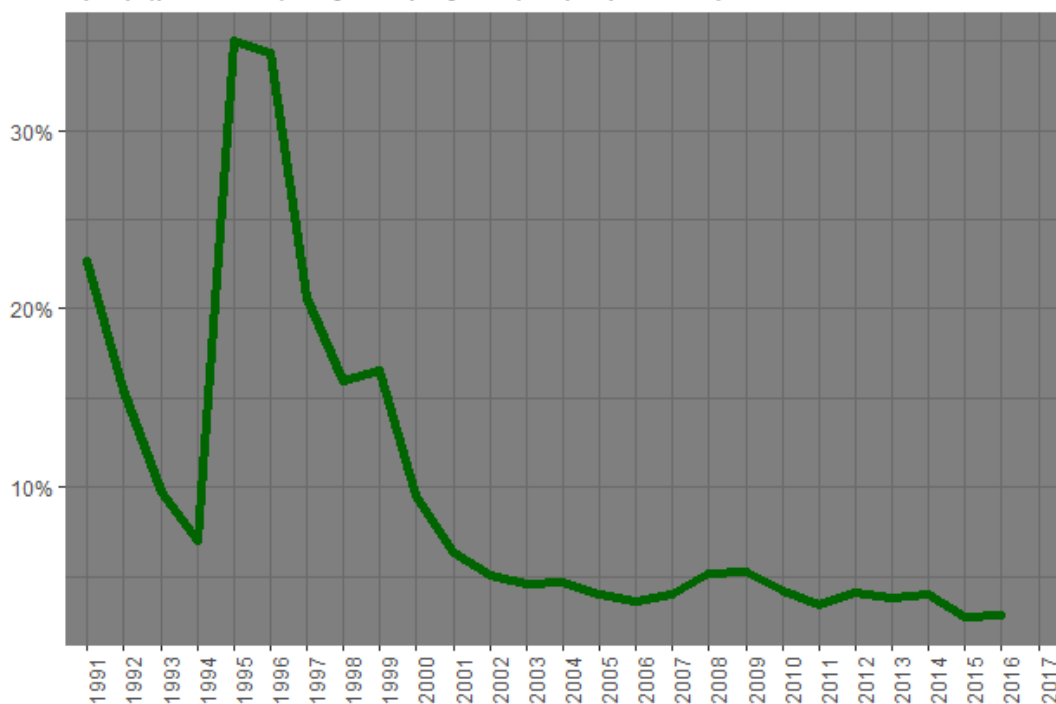
Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα

Το Μεξικό (πράσινη γραμμή) ξεκίνησε την περίοδο έχοντας μία σχέση περίπου 1 προς 4 με τις άλλες δύο χώρες και συνέχισε πετυχαίνοντας την αναλογικά μεγαλύτερη αύξηση (185% έναντι 144% των Η.Π.Α. και 131% του Καναδά), ώστε πλέον η σχέση να κυμαίνεται στο 1 προς 3. Βέβαια παραμένει αρκετά χαμηλότερα, καθώς ακόμα δεν έχει φτάσει το επίπεδο εισοδήματος που οι Η.Π.Α. (κυανή γραμμή) και ο Καναδάς (ερυθρή γραμμή) είχαν στην αρχή της περιόδου. Μία πιο προσεκτική ανάγνωση του γραφήματος εντοπίζει τρία κρίσιμα σημεία διόρθωσης της γενικά ανοδικής τάσης. Συγκεκριμένα, αυτά βρίσκονται στο διάστημα 1994-95 για το Μεξικό, και στα διαστήματα 2000-2001 και 2008-2009 και για τις τρεις χώρες. Αυτά αντιστοιχούν στην υποτίμηση του πέσο, εθνικού νομίσματος του Μεξικού, την κρίση στην αγορά υψηλής τεχνολογίας (γνωστή ως «φούσκα dot-com») και βέβαια τη διεθνή κρίση που ξεκίνησε από τη στεγαστική αγορά των Η.Π.Α. αντίστοιχα.

Σε ότι αφορά την πρώτη περίπτωση, η Κεντρική Τράπεζα του Μεξικού υποτίμησε το πέσο στις 20 Δεκεμβρίου 1994, καθώς μετά την εφαρμογή της NAFTA, τη δολοφονία του προεδρικού υποψηφίου Luis Donaldo Colosio και την εξέγερση των Τσιάπας, οι ξένοι επενδυτές απέσυραν τη στήριξή τους στην αγορά μεξικανικού χρέους. Αυτό έκανε δύσκολη την αποπληρωμή των σε δολάριο Η.Π.Α. υποχρεώσεων

της χώρας και εύκολο στόχο για το αρμπιτράζ των κερδοσκοπικών κεφαλαίων. Με τον τρόπο αυτό τα συναλλαγματικά διαθέσιμα εξανεμίστηκαν και μόνο μια ισχυρή εξωτερική υποστήριξη, με τη μορφή βοήθειας 50 δις δολαρίων από το ΔΝΤ έσωσε τη χώρα. Βέβαια μεγάλοι ιδιωτικοί χρηματοπιστωτικοί οργανισμοί έκλεισαν και ο πληθωρισμός εκτοξεύτηκε, όπως φαίνεται στο επόμενο γράφημα, πλήττοντας ιδιαίτερα τα μικρά και σταθερά εισοδήματα των ασθενέστερων τάξεων.

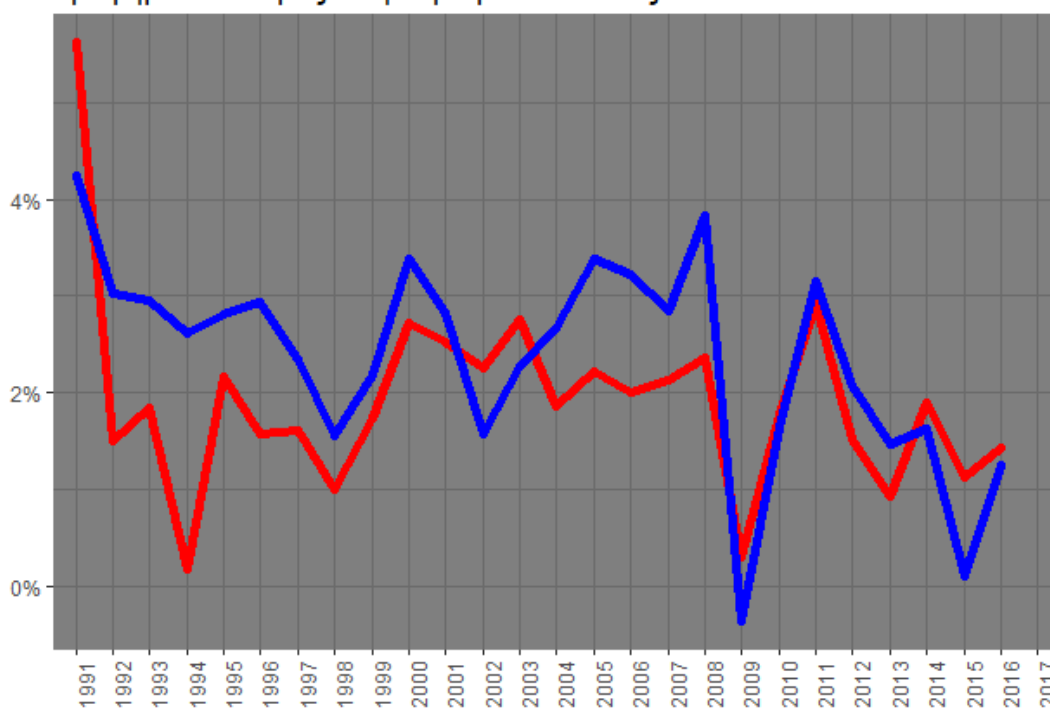
Γράφημα 5. Ετήσιος Ρυθμός Πληθωρισμού-Μεξικό

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα

Στον Καναδά και τις Η.Π.Α. αντίθετα, ο πληθωρισμός κατά το εξεταζόμενο διάστημα ήταν λίγο έως πολύ ελεγχόμενος με μέγιστο περίπου 5% -μέγεθος που το Μεξικό έκανε οκτώ έτη για να φτάσει-, ενώ μετά την κρίση του 2008, ο αποπληθωρισμός βοήθησε την αγορά να επανισορροπήσει (Γράφημα 6).

Γράφημα 6. Ρυθμός Πληθωρισμού-Καναδάς/ Η.Π.Α.

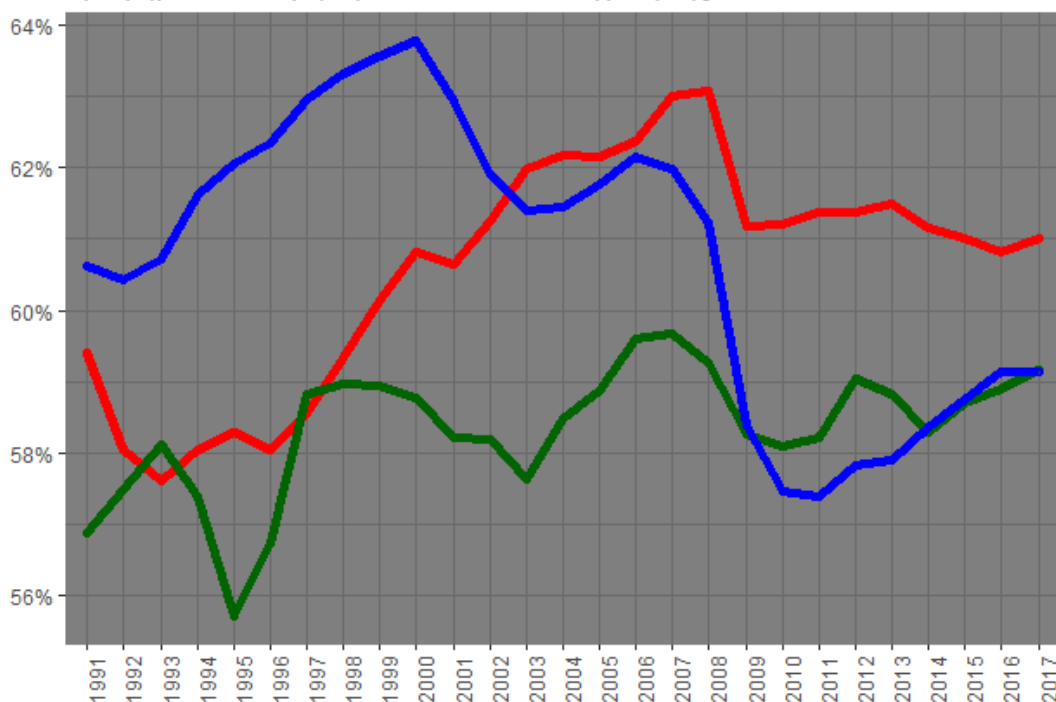

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα

Το πρώτο σοκ που κυρίως αυτές και άλλες ώριμες οικονομίες αντιμετώπισαν, μετά την ευφορία της δεκαετίας του 1990, ήταν η ξαφνική άνοδος και πτώση της κεφαλαιοποίησης των εταιρειών υψηλής τεχνολογίας την αυγή της νέας χιλιετίας. Μέσα σε έναν χρόνο ο δείκτης NASDAQ του χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης, που παρακολουθούσε τις κεφαλαιακές ανάγκες και αξιολογούσε τα δυνητικά κέρδη τέτοιων εταιρειών υπερδιπλασιάστηκε, πριν χάσει σε πέντε μέρες το 1/5 της αρχικής του αξίας. Σε συνδυασμό με την επίδραση της ασιατικής κρίσης (Ινδονησία, Ν. Κορέα, Ταϊλάνδη, Χονγκ Κόνγκ, Φιλιππίνες, Μαλαισία) λίγα έτη πριν, περιόρισαν σημαντικά τον άκριτο ενθουσιασμό για το παγκόσμιο άνοιγμα των αγορών.

Αυτή η επιβράδυνση βέβαια δεν ήταν τίποτα μπροστά στην παγκόσμια κρίση του 2008. Η αφειδής χορήγηση δανείων για την αγορά ακινήτων σε επισφαλείς πελάτες, συνεπικουρούμενη από την κούρσα στις τιμές της αγοράς, δημιούργησε μία φούσκα τρισεκατομμυρίων η οποία έσκασε στα χέρια των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων που είχαν χορηγήσει αυτά τα δάνεια. Αυτό επεκτάθηκε μέσω της αγοράς κεφαλαίου και στους υπόλοιπους τομείς, όχι μόνο της αμερικανικής αλλά της παγκόσμιας οικονομίας. Την ειδοποιό αυτή διαφορά μπορούμε να την εντοπίσουμε στην εξέλιξη του ποσοστού απασχόλησης του ενεργού πληθυσμού στις τρεις χώρες.

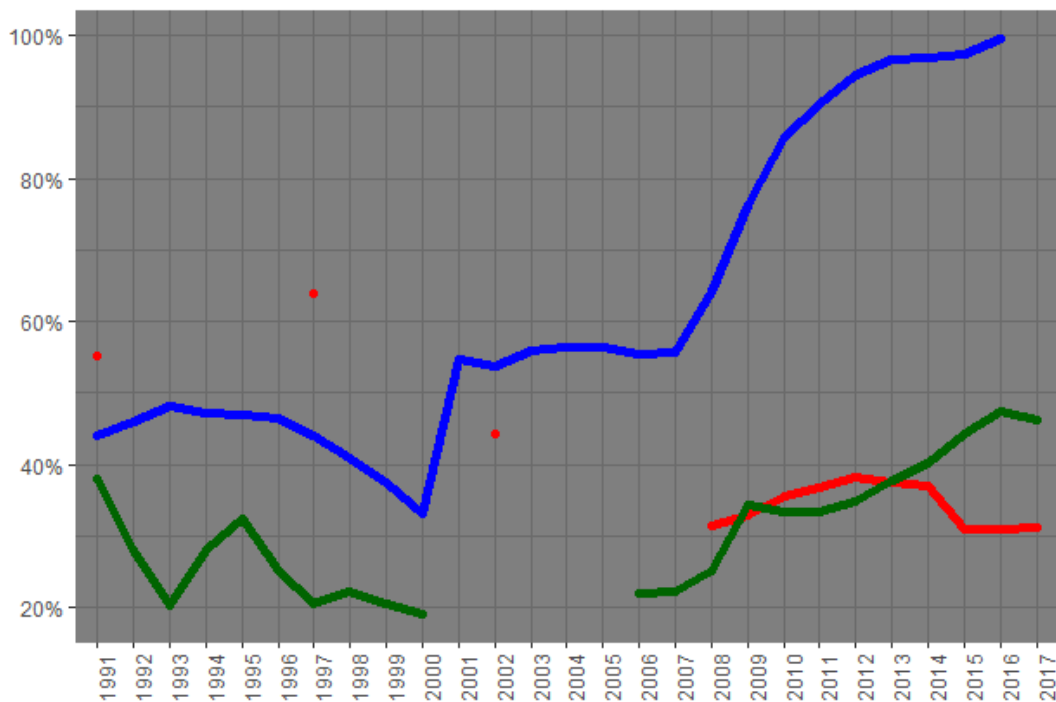
Γράφημα 7. Εκτίμηση ποσοστού απασχόλησης

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα

Μπορούμε με αυτό τον τρόπο να ισχυριστούμε ότι ενώ η υποτίμηση του πέσο το 1994 και η κρίση του 2000-2001 έβλαψαν σοβαρά μόνο το Μεξικό και τις Η.Π.Α. αντίστοιχα, η κρίση του 2008 περιόρισε δραματικά το ποσοστό απασχόλησης και στις τρεις χώρες. Θα πρέπει βέβαια εδώ να υπενθυμίσουμε την προειδοποίηση του ΟΟΣΑ για την εγκυρότητα των στοιχείων απασχόλησης και ανεργίας στο Μεξικό, κυρίως στις νότιες αγροτικές πολιτείες, κατά τα τελευταία χρόνια της ηγεσίας του PRI (OECD, 2004). Μέσα στη δίνη του σοκ, η κυβέρνηση Obama εγκατέλειψε πάγιες αμερικανικές οικονομικές αρχές και προέβη στο μεγαλύτερο πρόγραμμα οικονομικής διάσωσης (bail-out) της ιστορίας, ύψους 700 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Η πολιτική αυτή, την οποία μιμήθηκαν σε μικρότερο βέβαια βαθμό και οι άλλες δύο χώρες, επέτρεψε τη συνέχιση της λειτουργίας των περισσότερων τραπεζικών πιστωτικών ιδρυμάτων (εκτός από τη Lehman Brothers), αλλά άφησε μία βαριά κληρονομία για τις επόμενες γενιές Αμερικανών. Πρόκειται για το δημόσιο χρέος της χώρας, ένα μέγεθος πάντα στο επίκεντρο της πολιτικής διαμάχης μεταξύ των πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων.

Γράφημα 8. Χρέος της Κεντρικής Κυβέρνησης ως ποσοστό του ΑΕΠ

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα

Ενώ κατά τη δεκαετία του 1990 η τεχνολογική επανάσταση επέτρεψε πλεονασματικούς ισολογισμούς, που μείωσαν το χρέος και στις τρεις χώρες, οι δαπάνη αρχικά για τον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας και στη συνέχεια για τη διάσωση των τραπεζών, εκτίναξε το χρέος των Η.Π.Α. στο ίδιο μέγεθος με το ΑΕΠ τους, για πρώτη φορά μετά το Εμφύλιο Πόλεμο! Το πλέον ανησυχητικό είναι ότι αυτό το ράλι δεν δείχνει σημάδια ουσιαστικής επιβράδυνσης, μεταθέτοντας έτσι όλο και περισσότερη δύναμη επί των διεθνών γεγονότων στα κράτη-πιστωτές των Η.Π.Α., όπως η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας. Με τα λιγότερα δεδομένα που έχουμε διαθέσιμα για τον Καναδά και το Μεξικό μπορούμε να σκιαγραφήσουμε μια παρόμοια πορεία. Για παράδειγμα, ο φόρος προστιθέμενης αξίας σε αγαθά και υπηρεσίες, ύψους 9%, που εισήχθη από την καναδική κυβέρνηση ήταν τόσο αντιδημοφιλής και αναποτελεσματικός που ανάλωσε μεγάλο μέρος της βαρύτητάς της στις εσωτερικές πολιτικές ισορροπίες (Sturm και Muller, 1999). Επιπρόσθετα, είναι εμφανής η επίδραση της υποτίμησης του πέσο στην κορύφωση του 1995, καθώς και αυτή της επέκτασης της κρατικής παρέμβασης τα χρόνια μετά την κρίση του 2008.

Βέβαια, το διεθνές γεγονός που εμπλέκει άμεσα και ισότιμα τις τρεις χώρες της ανάλυσής μας είναι αδιαμφισβήτητα η εφαρμογή της Συμφωνίας Ελεύθερου Εμπορίου

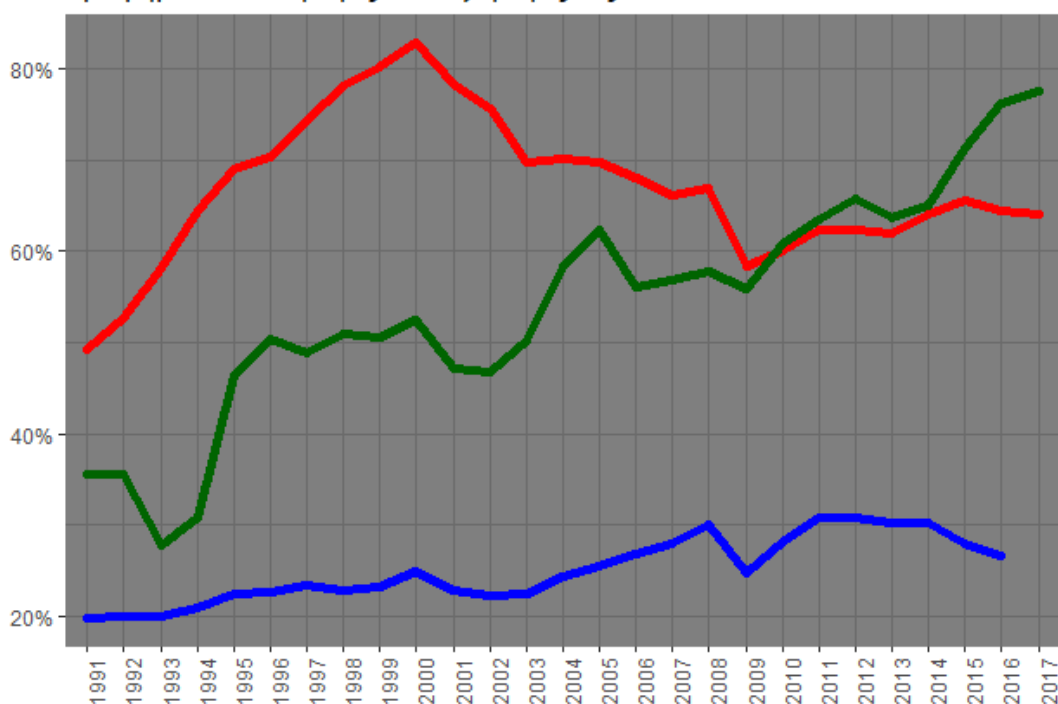
της Βόρειας Αμερικής, γνωστής ως NAFTA (North American Free Trade Agreement). Ξεκινώντας από τη Διμερή συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου μεταξύ Καναδά και Η.Π.Α., που τέθηκε σε ισχύ το 1989, και παρά τις αντιδράσεις στο εσωτερικό και των τριών χωρών –ιδιαίτερα δε του Μεξικού- για τη πιθανότητα απώλειας θέσεων εργασίας, η NAFTA αποτέλεσε σηματοδοτική εξέλιξη με παγκόσμιο αντίκτυπο. Καθώς οι τρεις χώρες ήδη αποτελούσαν βασικό εμπορικό εταίρο η μία της άλλης και υπολογίσιμος αριθμός ανθρώπων εργάζονταν στην άλλη πλευρά των συνόρων (μεταξύ Καναδά και Η.Π.Α. κυρίως υπαλληλικό προσωπικό, ενώ στα νότια σύνορα κυρίως εποχιακοί αγρότες), οι εμπορικές συνέπειες, αν και σημαντικές, δεν ήταν το κύριο σημείο έμφασης. Αυτό που σε επίπεδο εξωτερικής πολιτικής είχε σημασία ήταν η δημιουργία μιας σχεδόν ενιαίας αγοράς αντίστοιχου μεγέθους με την Ε.Ε., καθώς επίσης και οι πολιτικές, πολιτιστικές και κοινωνικές συνδηλώσεις της.

Συγκεκριμένα, τα εσωτερικά πολιτικά συμφέροντα κάθε χώρας αναμετρήθηκαν έντονα και εντατικά κατά την περίοδο έως την υπογραφή της συμφωνίας το Δεκέμβριο του 1992 αλλά και μετά την έναρξη της εφαρμογής της, την 1η Ιανουαρίου 1994. Στην περίπτωση του Μεξικού, μπορούμε να δούμε τα ενδότερα της διεκυστίνδας των συμφερόντων, όπως αυτά αποτυπώθηκαν ακόμα και εντός της διαπραγματευτικής ομάδας, στο εξαιρετικό *Negotiating NAFTA*, τα απομνημονεύματα του Hermann von Bertrab (1997) από εκείνη την περίοδο. Ο von Bertrab ήταν ο επικεφαλής του γραφείου στην Ουάσιγκτον με ευρεία διδακτική και επενδυτική εμπειρία και παρά την τεχνοκρατική στάση που ο ίδιος υποστηρίζει ότι κράτησε, σηκώνει το πέπλο των διαπραγματεύσεων από τη σύλληψη του σχεδίου, μέχρι τις κρίσιμες τελικές πινελιές και τη δυσκολία να γίνει αποδεκτό από την κοινή γνώμη στις τρεις χώρες. Αναδικνύει για παράδειγμα τις διαφορές μεταξύ των διαπραγματευστών στην Ουάσιγκτον και της υπηρεσιακής ιεραρχίας της δημόσιας διοίκησης στο Μεξικό καθώς και τη δυσκολία να πείσουν τα στελέχη των Ρεπουμπλικάνων και των Δημοκρατικών να υποστηρίξουν δημόσια τη συμφωνία, με τον κίνδυνο να απωλέσουν κρίσιμες ψήφους στις εκλογές των τριών υποψηφίων (George H. W. Bush, Bill Clinton, Ross Perot) το 1992. Προσέτι, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι μέρος των αντιδράσεων εκτιμάται ότι ήταν η δολοφονία του υποψήφιου για τον προεδρικό θώκο Luis Donaldo Colosio Murrieta, ενώ η ακύρωση της συμφωνίας ήταν ένα από τα αιτήματα που έθεσε ο Subcomandante Marcos κατά την εξέγερση των Ζαπατίστας το *annus horribilis* 1994.

Μολονότι οι άλλες δύο χώρες (Καναδάς, Η.Π.Α.) είχαν ήδη εφαρμόσει την προηγούμενη συμφωνία ελεύθερου εμπορίου και βρίσκονταν σε ένα παρόμοιο επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης και τομεακής σύνθεσης, φωνές διαφωνίας υψώθηκαν και στο δικό τους εσωτερικό. Τα κυριότερα σημεία ένστασης ήταν οι αυτοκινητοβιομηχανία καθώς και δυο κρίσιμα παραρτήματα: αυτό για την περιβαλλοντική συνεργασία (North American Agreement on Environmental Cooperation-NAAEC) και αυτό για την τυποποίηση της εργασιακής νομοθεσίας (North American Agreement on Labor Cooperation-NAALC). Καθώς τα συμφέροντα και οι πολιτικές των δύο χωρών σε αυτά τα θέματα απείχαν (και ίσως ακόμα απέχουν) παρασάγγες, υλοτομικά, εξορυκτικά αλλά και εργοδοτικά συμφέροντα πίεσαν τόσο μέσω επίσημου lobbying όσο και από άλλα κανάλια, όπως η χρηματοδότηση υποψηφίων που θα τους υποστήριζαν σε τοπικό και ομοσπονδιακό επίπεδο.

Με την πλήρη αναστροφή της πολιτικής των Η.Π.Α. προς το ανοικτό διεθνές εμπόριο που συντελείται από το 2016, τα τρία κράτη επαναδιαπραγματεύθηκαν κάποιες από τις πτυχές της συμφωνίας, ώστε να ενισχύσουν αδύναμους εθνικούς τομείς αλλά και να προχωρήσουν σε μεγαλύτερη ενοποίηση πιο ώριμων τμημάτων της κοινής τους οικονομίας. Η εν λόγω συμφωνία (USMCA) δεν έχει μέχρι σήμερα επικυρωθεί από τα εθνικά κοινοβούλια, ωστόσο δεν αναμένεται να προκαλέσει ραγδαίες αλλαγές στο προφίλ των εκατέρωθεν οικονομικών σχέσεων. Άλλωστε, όπως φαίνεται και στο γράφημα, για τον Καναδά αυτό το τέταρτο του αιώνα έφερε μείωση στο ποσοστό εισαγωγών και εξαγωγών επί του ΑΕΠ, δηλαδή στην καλύτερη περίπτωση το εμπόριο με τις Η.Π.Α. και το Μεξικό αντικατέστησε μέρος της συνολικής εμπορικής δραστηριότητάς του. Επίσης, οι Η.Π.Α. δεν παρουσίασαν κάποια αξιοσημείωτη μεταβολή αυτής της αναλογίας, λογικό αν σκεφτεί κανείς πως ήταν ήδη από την αρχή της περιόδου πλήρως ενσωματωμένες στο διεθνές εμπόριο και ότι το μέγεθος της εσωτερικής αγοράς όλα αυτά τα χρόνια ήταν μεγάλο και αυξανόμενο. Από την άλλη πλευρά, η πολιτική βούληση για το «άνοιγμα» του Μεξικού (15% κάθε έτος σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, 2004) είναι εμφανές ότι απέδωσε, καθώς το ποσοστό υπερδιπλασιάστηκε και πλέον, με το εξωτερικό εμπόριο να ανέρχεται στο 77,6% του ΑΕΠ, το Μεξικό μπορεί, ανέλπιστα για πολλούς να υποστηρίξει ότι είναι η πλέον διεθνοποιημένη οικονομία της Βορείου Αμερικής!

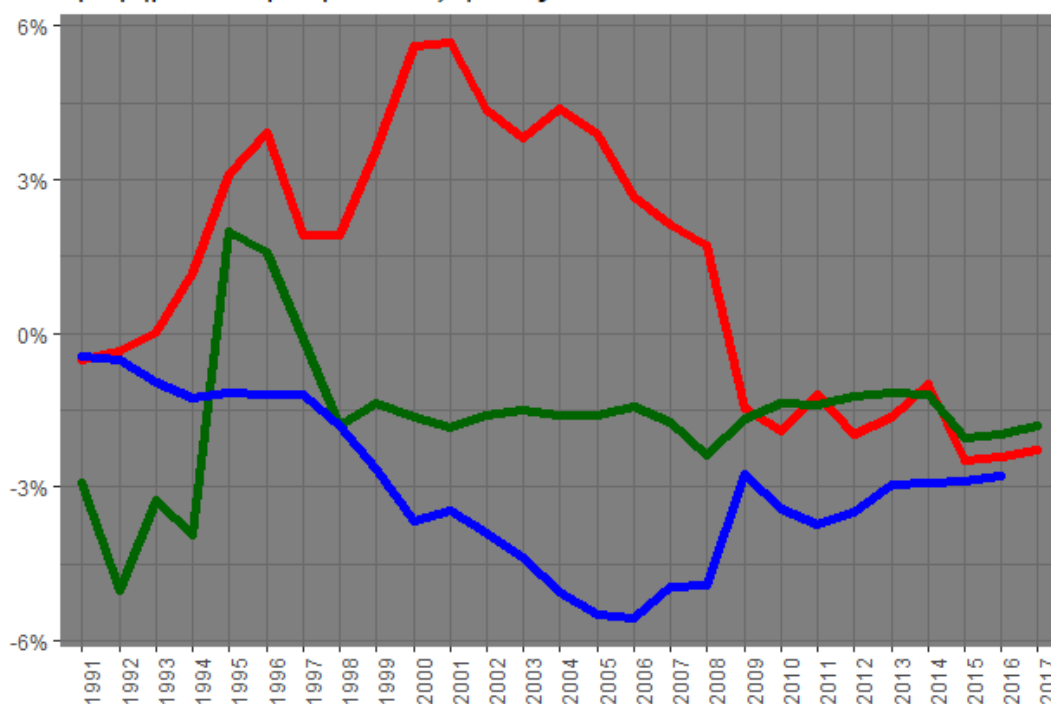
Γράφημα 9. Εισαγωγές και Εξαγωγές ως ποσοστό του ΑΕΠ

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα

Το δε εμπορικό ισοζύγιο με τη σειρά του δείχνει να αντιδρά στα υπόλοιπα γεγονότα της περιόδου και όχι τόσο στην εφαρμογή της NAFTA. Αυτό είναι το πλέον ενδιαφέρον συμπέρασμα από το επόμενο γράφημα, καθώς η υπερκέραση των εξαγωγών από τις εισαγωγές έχει καταστεί κρίσιμο σημείο της επιθετικής ρητορικής της τρέχουσας διοίκησης στις Η.Π.Α. Αν όμως αποφύγουμε τις μεγαλοστομίες και τα δραματικά σχήματα, βλέπουμε ότι και οι τρεις χώρες αντιμετωπίζουν μικρά και όχι αποφασιστικά εμπορικά ελλείματα, γεγονός λογικό αν αναλογιστούμε ότι η γενικότερη υποχώρηση των δασμών τις φέρνει αντιμέτωπες με χώρες στην Αφρική και την Άπω Ανατολή, που βρίσκονται αρκετά χαμηλότερα στην οικονομική ανάπτυξη και διαθέτουν άφθονο και καλά εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό.

Γράφημα 10. Εμπορικό Ισοζύγιο ως ποσοστό του ΑΕΠ

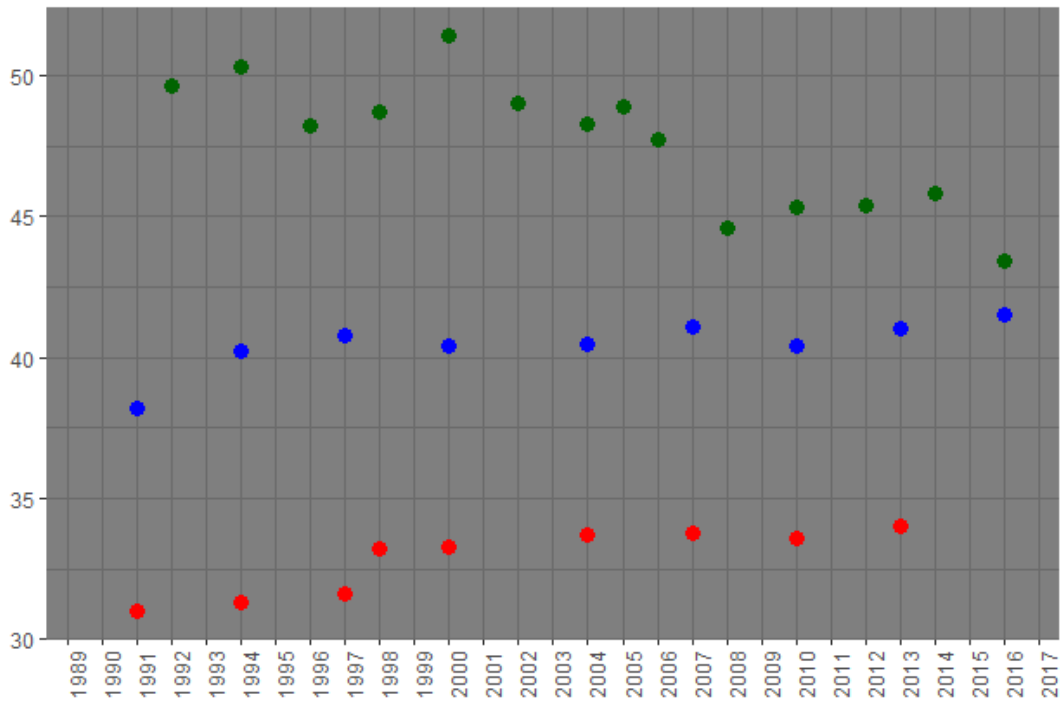

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα

Το κρίσιμο ερώτημα βέβαια είναι αν αυτή η διεθνοποίηση πραγματικά βοήθησε το σύνολο του μεξικανικού λαού. Άλλωστε, η βασικότερη θέση των πολέμιων της NAFTA ήταν ότι όποιος πλούτος θα προέκυπτε θα συγκεντρώνονταν σε μία ολιγαρχία, ενώ ο απλός λαός θα υπέφερε μόνο τις αρνητικές εξωτερικότητες που κάθε τέτοια συμφωνία έχει. Ως αντεπιχείρημα μπορούμε να προτάξουμε το γράφημα 4, στο οποίο αποτυπώνεται η εξέλιξη του μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ, σε ισοδύναμα αγοραστικής δύναμης, για τις τρεις χώρες. Ακόμα και η δευτερολογία ότι η κατανομή του ΑΕΠ στον πληθυσμό δεν ακολουθεί την κανονική (Gauss) καμπύλη αλλά μία στρεβλή (skewed) προς τα δεξιά κατανομή, που ως εκ τούτου καθιστά τη μέση τιμή ψευδεπίγραφη καθώς η πλειοψηφία του πληθυσμού βρίσκεται κάτω από αυτή –κάτι το οποίο αποτελεί πραγματικότητα για όλες τις χώρες και όλες τις εποχές-, δείχνει να χωλαίνει μπροστά στο επόμενο γράφημα. Σε αυτό παρουσιάζεται η εκτίμηση της Παγκόσμιας Τράπεζας για την εξέλιξη του δείκτη ανισοκατανομής εισοδήματος Gini (από τον ομώνυμο Ιταλό στατιστικό και κοινωνιολόγο). Η εκτίμηση αυτή είναι πραγματικά διαφωτιστική καθώς βλέπουμε ότι η ανισότητα εισοδήματος (κίνηση του δείκτη προς τη μέγιστη τιμή του, το 100) αυξήθηκε στον Καναδά και κυρίως στις Η.Π.Α., ενώ αντίθετα, αν και παραμένει η πλέον άνιση εισοδηματικά κοινωνία, το Μεξικό μείωσε τις εσωτερικές διαφορές πλούτου. Τα παραπάνω μπορούν να θεμελιώσουν τη θέση ότι το «άνοιγμα»

της οικονομίας του έκανε καλό στο Μεξικό σε πολύ ισχυρή βάση, παρά τις ενστάσεις των διαφωνούντων (Stephen, 2002) σχετικά με την ιδιωτικοποίηση της γης και της επιχειρηματικής της εκμετάλλευσης.

Γράφημα 11. Δείκτης Gini-Ανισοκατανομή Εισοδήματος

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα

Διπλωματία-Ένοπλες Δυνάμεις

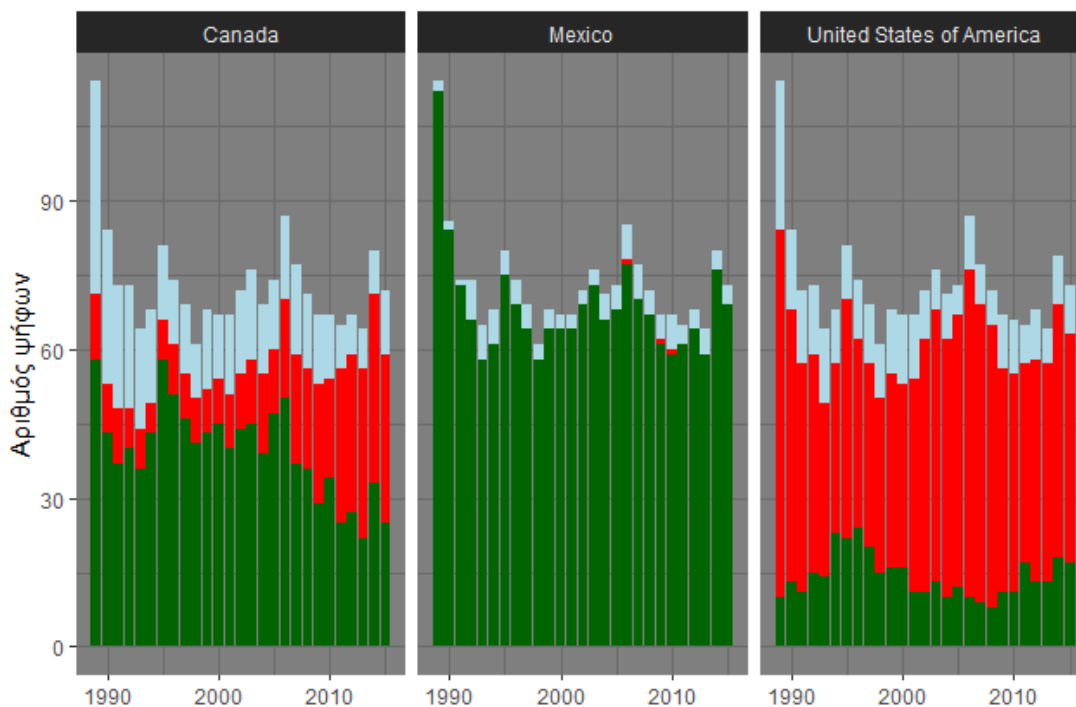
Η πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων και η αποσύνθεση τελικά της ίδιας της Ε.Σ.Σ.Δ. αποδόθηκε, *urbi et orbi*, στην επιθετική στάση της κυβέρνησης Reagan και δευτερευόντως στην εμπλοκή της σοβιετικής υπερδύναμης στο Αφγανιστάν. Μόνο αργότερα, όταν οι ίδιες οι εθνότητες της Σοβιετικής Ένωσης «μίλησαν» και οι οικονομολόγοι μελέτησαν τα πραγματικά οικονομικά στοιχεία, θα αναδεικνύονταν οι αδιέξοδες διαδρομές του κεντρικού κρατικού προγραμματισμού. Ο «πόλεμος των άστρων», όπως ονομάστηκε η ραγδαία αύξηση σε επενδύσεις στις ένοπλες δυνάμεις έδρασε απλά ως καταλύτης για τις αλυσιτελείς πολιτικές επιλογές. Οι εσωτερικές επιλογές της χώρας, μέχρι και σήμερα έντονα διαφιλονικούμενης ωφέλειας, κατά την περίοδο της ηγεσίας του Mikhail Gorbachev έδωσαν την ευκαιρία στη ρητορική των Η.Π.Α. να κυριαρχήσει παγκοσμίως.

Όπως είναι λογικό, η εξωτερική πολιτική των Η.Π.Α. αυτή την περίοδο διακατέχεται από το αίσθημα της ευφορίας και της ανωτερότητας. Η εξάπλωση της *Pax Americana* απ' άκρου εις άκρον του πλανήτη συνοδεύεται από την πτώση των δασμών και το άνοιγμα των παγκόσμιων αγορών, συνεπικουρούμενο από την πληροφοριακή επανάσταση. Στον στρατιωτικό τομέα, παρά την κλίση προς την πολυμερή διπλωματία, οι Η.Π.Α. ξεκινούν μια σειρά επεμβάσεων, με χωρίς την παγκόσμια συναίνεση. Η πίεση άλλες φορές εκφράστηκε μέσω του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου ή της Παγκόσμιας Τράπεζας και άλλες μέσω της αναμόρφωσης των μελών και του ρόλου του NATO. Έτσι σταθεροποιήθηκαν δημοκρατικά καθεστώτα στις χώρες που πριν βρίσκονταν στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας καθώς και στις νέες κρατικές οντότητες στη Βαλτική και αλλού. Ειρηνική ήταν και η εξέλιξη των καθεστώτων που στο αντικομμουνιστικό τους άγχος είχαν αποδεχθεί οι Η.Π.Α. παρά τον απολυταρχικό τους χαρακτήρα, όπως για παράδειγμα στη Χιλή και τη Ν. Κορέα, ενώ λιγότερη υποστήριξη βρήκαν στην επιβολή οικονομικών κυρώσεων σε Ιραν και Κούβα. Ειδικά για αυτές τις δύο περιπτώσεις, το παλαιότερο σκάνδαλο Ιραν-Κόντρας και η κουβανική διασπορά που αντιτίθεντο στον F. Castro ήταν ενδεικτικά για το πώς ζητήματα της εσωτερικής ατζέντας των Η.Π.Α. βάρυναν την εξωτερική τους πολιτική. Η μοναδική περίπτωση ένοπλης επέμβασης μέχρι την αποπομπή του Ιράκ από το Κουβέιτ, την οποία θα αναλύσουμε παρακάτω, ήταν αυτή για την ανατροπή του άλλοτε αγαπημένου της CIA δικτάτορα του Παναμά Manuel Noriega, με την επιχείρηση Just Cause. Επίσης, η διοίκηση Clinton ανέλαβε σημαντικές πρωτοβουλίες για την αραβο-ισραηλινή ειρήνη

άλλες φορές περισσότερο (Συμφωνίες του Όσλο-1993) και άλλες λιγότερο (Camp David Summit) επιτυχείς.

Κατά μία άποψη, μπορούμε να συνοψίσουμε τη θέση των τριών χωρών στο διπλωματικό πεδίο μελετώντας τα ψηφίσματα του Ο.Η.Ε., όπως αυτά παρουσιάζονται παρακάτω:

Γράφημα 12. Θέση επί των ψηφισμάτων του Ο.Η.Ε.

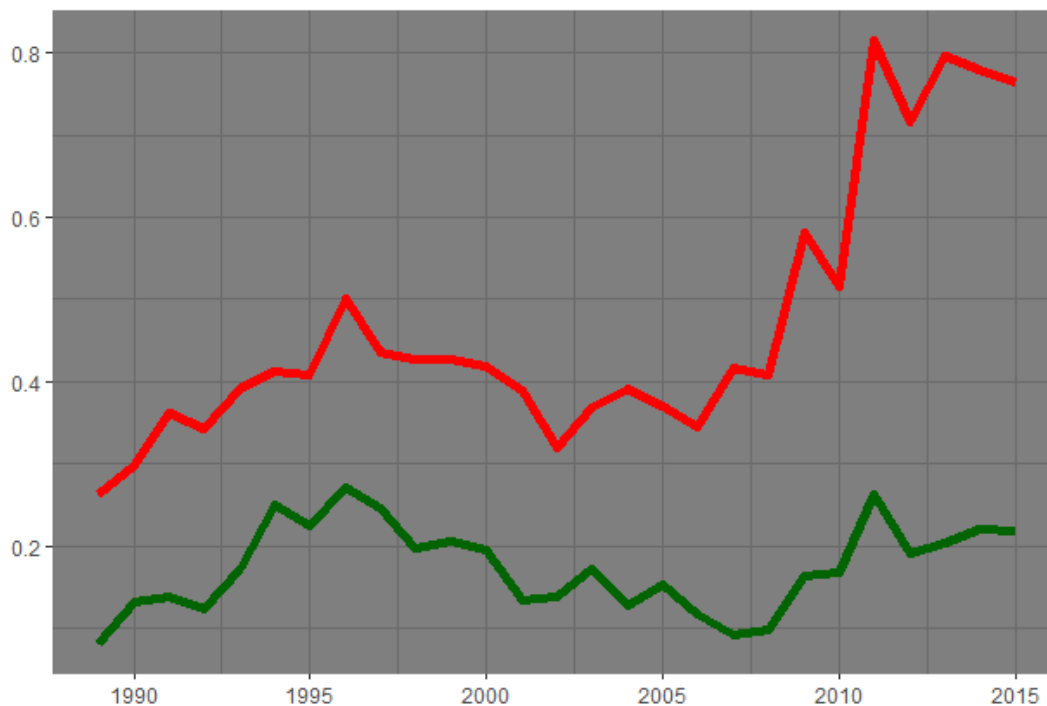

Πηγή: Γενική Συνέλευση Ο.Η.Ε.

Παρά το μη δεσμευτικό χαρακτήρα αυτών των ψηφισμάτων, γίνεται σαφές ότι κάθε χώρα ακολουθεί ξεχωριστή πολιτική σε αυτά. Ο Καναδάς συχνά απέχει (ανοικτό κυανό χρώμα) από τις ψηφοφορίες, προσπαθώντας να κρατήσει τις ισορροπίες, αν και τα τελευταία έτη το ποσοστό των αρνητικών (ερυθρό χρώμα) ψήφων αυξάνεται. Ακριβώς το αντίθετο συμβαίνει με το Μεξικό, το οποίο φαίνεται να επιθυμεί να διατηρήσει ένα προφίλ αγαπητό σε όλες τις χώρες που προτείνουν ψηφίσματα, καθώς σχεδόν πάντα τα υπερψηφίζει. Τέλος, αναδεικνύεται ο λόγος της απέχθειας - συγκεκριμένα ή και όχι- για τον τρόπο λειτουργίας της Γενικής Συνέλευσης του Ο.Η.Ε., καθώς η πληθώρα των αρνητικών ψήφων φανερώνει την αντίδραση στην προσπάθεια χαλιναγώγησης της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής. Αυτή η επιλεκτική μονομέρεια, σύμφωνα με το Λάβδα (2012), προκάλεσε ρωγμές στο εσωτερικό του NATO ενώ προκάλεσε και σημαντική ζημιά στην εικόνα των ΗΠΑ

διεθνώς, καθώς ήδη από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου μια κάποια αμερικανική αλαζονεία ανταποκρινόταν σε βαθιά πολιτειακά και ομοσπονδιακά ρεύματα και τάσεις που έγιναν ορατές στη δεκαετία του 1990.

Γράφημα 13. Ταύτιση με τις ψήφους των Η.Π.Α.

Πηγή: Γενική Συνέλευση Ο.Η.Ε.

Σε ότι αφορά το διμερές επίπεδο σχέσεων, ποιοτικά μπορούμε να ανατρέξουμε Canada United States relations (επιμέλεια English, 1976) το οποίο αν και παλιό μας δίνει κάποια κρίσιμα στοιχεία στη σχέση των δύο χωρών. Ποσοτικά από την άλλη, χάρη στο γράφημα 13, μπορούμε να δούμε ότι Καναδάς και Μεξικό έως το 2005 ακολούθησαν σε αδρές γραμμές παράλληλες πορείες, αν και σε διαφορετικά επίπεδα, συμφωνίας με τις θέσεις τις Η.Π.Α., όπως αυτή αποτυπώνεται από το δείκτη διπλωματικής εγγύτητας. Από την εκλογή ωστόσο του Συντηρητικού Stephen Harper και ειδικά κατά την τελευταία θητεία του, ο Καναδάς βρέθηκε να συμφωνεί σε σχεδόν απόλυτο βαθμό (αξία δείκτη ίση με 1) με τις διαφορετικές αμερικανικές κυβερνήσεις, ενώ αντίθετα στο Μεξικό παρατηρήθηκε μια διάθλαση των διμερών σχέσεων. Όταν λοιπόν η διπλωματική πειθώ των Η.Π.Α. δεν επαρκεί, η άσκηση πολιτικής περνά στα χέρια του γιγάντιου στρατιωτικού της βραχίονα. Στη συνέχεια θα δούμε κάποιες από τις πλέον χαρακτηριστικές περιπτώσεις της περιόδου, καθώς και το πώς ο Καναδάς – κυρίως- και το Μεξικό τοποθετήθηκαν σε αυτές.

Εκφεύγει του σκοπού της εργασίας η αναλυτική παρουσίαση των γεγονότων που οδήγησαν στην επέμβαση του διεθνούς συνασπισμού, υπό την αιγίδα του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ. Αρκεί να περιοριστούμε στα γεγονότα της κατάληψης του Κουβέιτ από τον ιρακινό στρατό και στο ότι της επέμβασης προηγήθηκε εκτεταμένη προετοιμασία, οικονομικές κυρώσεις και διπλωματική σκυταλοδρομία. Ο Πρόεδρος G.W.H. Bush κατάφερε, εκτός από τη διεθνή στήριξη να συσπειρώσει και την εσωτερική πολιτική σκηνή πίσω του, κάτι που έκανε την αποστολή περίπου 700.000 προσωπικού των ενόπλων δυνάμεων να του προσδώσει και όχι να του αφαιρέσει πολιτικό κεφάλαιο. Ακόμα, το γεγονός ότι επρόκειτο για τον πρώτο πόλεμο σε «live» τηλεοπτική μετάδοση από τα αμερικάνικα δίκτυα, φτάνοντας κατευθείαν στους Αμερικανούς ψηφοφόρους, στάθμισε όχι μόνο τη γενική πολιτική στρατηγική αλλά ακόμα και την επιχειρησιακή διάρκεια, ένταση και στόχευση. Ο επικεφαλής στρατηγός Norman Schwarzkopf έγινε διάσημος και επαινέθηκε για την ικανότητά του να εξισορροπεί τα πολιτικά θέλω της χώρας του και των συμμάχων της με το σχέδιο δράσης.

Το Μεξικό, διατηρώντας την παράδοση του απομονωτισμού του δεν συμμετείχε με δυνάμεις στην συμμαχία, ενώ αντίθετα ο Καναδάς, που υπερνήφισε το Ψήφισμα 660, όντας μη μόνιμο μέλος του Συμβουλίου Ασφαλείας, ήταν από τις πρώτες χώρες που δέσμευσε σημαντικές δυνάμεις. Ο βασικός πυρήνας ήταν ένας στολίσκος αποτελούμενος από τα καταδρομικά HMCS Terra Nova και HMCS Athabaskan και του πλοίο υποστήριξης HMCS Protecteur. Επίσης, διέθεσε μία μοίρα μαχητικών αεροσκαφών (CF-18 Hornet, CH-124 Sea King), ενώ η κύρια συνεισφορά, σύμφωνη και με την διεθνή θετική εικόνα που η κυβέρνηση ήθελε να καλλιεργήσει, ήταν η στελέχωση ενός νοσοκομείου εκστρατείας στο Al-Qaysumah, στην οπισθοφυλακή των χερσαίων στρατευμάτων. Αξίζει να σημειωθεί ότι δεν επρόκειτο για μία πολιτικά εύκολη απόφαση, καθώς ήταν η πρώτη φορά που ο Καναδάς αναλάμβανε επιθετικές επιχειρήσεις από τον Πόλεμο της Κορέας. Αποτέλεσε ευτύχημα ότι, παρά τους συνολικά 4.500 στρατιωτικούς που αναπτυχθήκαν, δεν υπήρξε καμία απώλεια. Σε οικονομικό επίπεδο όμως, έθεσε την κυβέρνηση Mulroney υπό σημαντική πίεση, ιδιαίτερα σε μία εποχή που περικοπές δαπανών κοινωνικής πρόνοιας, αντί να εξοφλήσουν το δημόσιο χρέος, δαπανήθηκαν σε μακρινές στρατιωτικές περιπέτειες (Sturm και Muller, 1999).

Μετά τον πρώτο πόλεμο του Ιράκ, η μεγαλύτερη χρονικά εθνοτική διαφορά κατά τη δεκαετία του 1990, η οποία τράβηξε πάνω της τα βλέμματα και τις προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας όσο καμία σύγχρονή της, ήταν αυτή μεταξύ των αιτημάτων αυτοδιάθεσης των λαών που αποτελούσαν τη Σοσιαλιστική Ομόσπονδη Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας. Στην περίπτωση αυτή μάλιστα, μπορεί κανείς να επιχειρηματολογήσει ότι αυτά αποτέλεσαν τον κύριο λόγο της διάσπασης και όχι τόσο το δημοσιονομικό αδιέξοδο. Τα Βαλκάνια, με όλες τις αρνητικές συνδηλώσεις του όρου, επανήλθαν στο προσκήνιο και αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι διεθνείς οργανισμοί και οι Η.Π.Α. να εμπλακούν με ζέση, προκειμένου να αποδείξουν τη διαφορετικότητα της «νέας εποχής», κατά την οποία τοπικά προβλήματα σε μια απομακρυσμένη γωνία γης, σφηνωμένη μεταξύ Ευρώπης και Ασίας, δεν θα εργαλοιοποιούνταν για το παιχνίδι των Μεγάλων Δυνάμεων, με καταστροφικά αποτελέσματα.

Στο πρώτο μισό της δεκαετίας, οι Η.Π.Α. και ο Καναδάς ενεπλάκησαν μέσω του ΝΑΤΟ, στο πόλεμο στη Βοσνία. Εκεί, αν και οι μέθοδοι των αεροπορικών βομβαρδισμών που ακολουθήθηκαν αναπόδραστα έφεραν απώλειες αμάχων, ο ανθρωπιστικός σκοπός της επέμβασης και η σύντομη διπλωματική προσπάθεια που απέφερε τη Συμφωνία Ειρήνης του Dayton, δημιούργησαν μια θετική εικόνα για την υπερδύναμη, αρκετή ώστε –μαζί με τις ειρηνευτικές προσπάθειες στο Παλαιστινιακό ζήτημα- να νομιμοποιήσουν τέτοιου τύπου επεμβάσεις. Οι Καναδοί, αν και συνεισέφεραν λιγότερες δυνάμεις, ανέλαβαν αποστολές επιβολής και διατήρησης της ειρήνης σε δύσκολους τομείς, με προεξάρχοντα αυτό της πόλης του Σαράγιεβο.

Η αναζωπύρωση των εντάσεων στο νότιο τμήμα της πρώην Γιουγκοσλαβίας, στην επαρχία του Κοσόβου, οδήγησε το ΝΑΤΟ σε μία επανάληψη της επέμβασής του, αν και αυτή τη φορά χωρίς ουσιαστικά χερσαία προβολή ισχύος. Το 1999, μερικές μέρες επιθετικών βομβαρδισμών αποδείχθηκαν επαρκείς ώστε να αναγκάσουν το νέο γιουγκοσλαβικό κράτος να αποσυρθεί από το Κόσοβο και επέτρεψαν στον εκεί πλειοψηφικό αλβανικό πληθυσμό να διακηρύξει την ανεξαρτησία της περιοχής. Αν και η Συμμαχία παρέμεινε και αυτή τη φορά –εξωτερικά- ομόθυμη, η επέμβαση δεν παρήγαγε το επιθυμητό πολιτικό κεφάλαιο για τις Η.Π.Α. και τον Καναδά.

Η πάνδημη υποστήριξη προς τις Η.Π.Α. δεν προήλθε λοιπόν από τις επεμβάσεις τους αλλά από τα γεγονότα του πρωινού της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001. Σε μία πρωτοφανούς μεγέθους και οργάνωσης επιχείρηση δεκαεννέα μέλη του

τρομοκρατικού δικτύου που αργότερα έγινε γνωστό ως al-Qaeda («Το Θεμέλιο»), κατέλαβαν τέσσερα μεταγωγικά αεροσκάφη και τα χρησιμοποίησαν ως βλήματα πάνω σε χαρακτηριστικές ψηφίδες της παγκόσμιας αμερικανικής εικόνας, τους Δίδυμους Πύργους του Διεθνούς Κέντρου Εμπορίου στη Νέα Υόρκη και το Πεντάγωνο στη Βιρτζίνια. Το χτύπημα προκάλεσε συνολικά 2.996 θανάτους και ήταν η πλέον θανατηφόρα επίθεση εντός αμερικανικού εδάφους από την επίθεση στο Περλ Χάρμπορ, που ενέταξε τις Η.Π.Α. στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Η σχεδόν άμεση απάντηση της κυβέρνησης του Προέδρου Bush ήταν εντυπωσιακή. Η σύμπνοια που προκάλεσε το χτύπημα μετέτρεψε το κομματικά διαιρεμένο Κογκρέσο σε ένα αρραγές μέτωπο, κάτι που επέτρεψε στην εκτελεστική εξουσία να αναλάβει την πρωτοβουλία και να προχωρήσει στην ψήφιση ενός ολόκληρου νέου νομοθετικού πλαισίου που περιόριζε δραστικά τις ατομικές ελευθερίες και έδινε τη δυνατότητα στον Πρόεδρο να «εφαρμόσει όλη την απαραίτητη και κατάλληλη στρατιωτική ισχύ απέναντι σε κράτη, οργανισμούς και πρόσωπα τα οποία αυτός θεωρεί ότι σχεδίασαν, ενέκριναν ή βοήθησαν στη διεξαγωγή των επιθέσεων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου». Καθώς ο πόλεμος ενός κράτους απέναντι σε έναν οργανισμό ή άτομα είναι κάτι ασύνηθες στις διεθνείς σχέσεις, το πρώτο άμεσο αποτέλεσμα αυτής της λογικής ήταν η εισβολή στο Αφγανιστάν το 2001, γνωστή ως Operation Enduring Freedom. Σκοπός της ήταν η ανατροπή του καθεστώτος των Ταλιμπαν, οι οποίοι, μετά την αποχώρηση των Σοβιετικών χάρη και στον αμερικανικό οπλισμό τους, δημιούργησαν ένα κράτος-παρία (rogue state), παρέχοντας υποστήριξη και καταφύγιο σε εξτρεμιστικά σουνιτικά στοιχεία. Εδώ παρατηρούμε τη χρήση ενός όρου που στη μεταψυχροπολεμική εποχή έγινε συνώνυμος της υπόδειξης ενός κράτους ως επικείμενου στόχου εισβολής, καθώς χρησιμοποιήθηκε για την πολιτική προετοιμασία και κοινωνική αποδοχή όλων των αμερικανικών επεμβάσεων που θα αναφέρομε.

Ένας άλλος όρος, που χρησιμοποιήθηκε κατά την ετήσια ομιλία του Προέδρου στο Κογκρέσο (State of the Union) στις αρχές του 2002, ήταν αυτός του «άξονα του κακού», που συναποτελούσαν το Ιράν, η Βόρειος Κορέα και το Ιράκ. Το τελευταίο ήταν και ο επόμενος στόχος επέμβασης, που όμως αυτή τη φορά έφτασε μέχρι τέλους με την ανατροπή και σύλληψη του Saddam Hussein. Παρά την προσπάθεια νομιμοποίησης μέσω των Ηνωμένων Εθνών, αυτή τη φορά οι Η.Π.Α. βασίστηκαν στη «συμμαχία των προθύμων», αποξενώνοντας πολλούς από τους συμμάχους τους, όπως

ο Καναδάς, η Γερμανία, η Γαλλία, η Ιαπωνία και η Τουρκία, που δεν πείστηκαν από τις προφάσεις για την εισβολή. Στο αμιγώς στρατιωτικό σκέλος, η επιχείρηση Iraqi Freedom, συνεπικουρούμενη από δυνάμεις του Ηνωμένου Βασιλείου και της Αυστραλίας είχε άμεση επιτυχία. Άλλωστε, οι πεσμεργκά Κούρδοι του βόρειου Ιράκ πολέμησαν στο πλευρό των Αμερικανών, σε συνέχεια των βομβαρδισμών που το 1996 και 1998 εξαπέλυσε ο Πρόεδρος Clinton κατά του μπααθικού καθεστώτος.

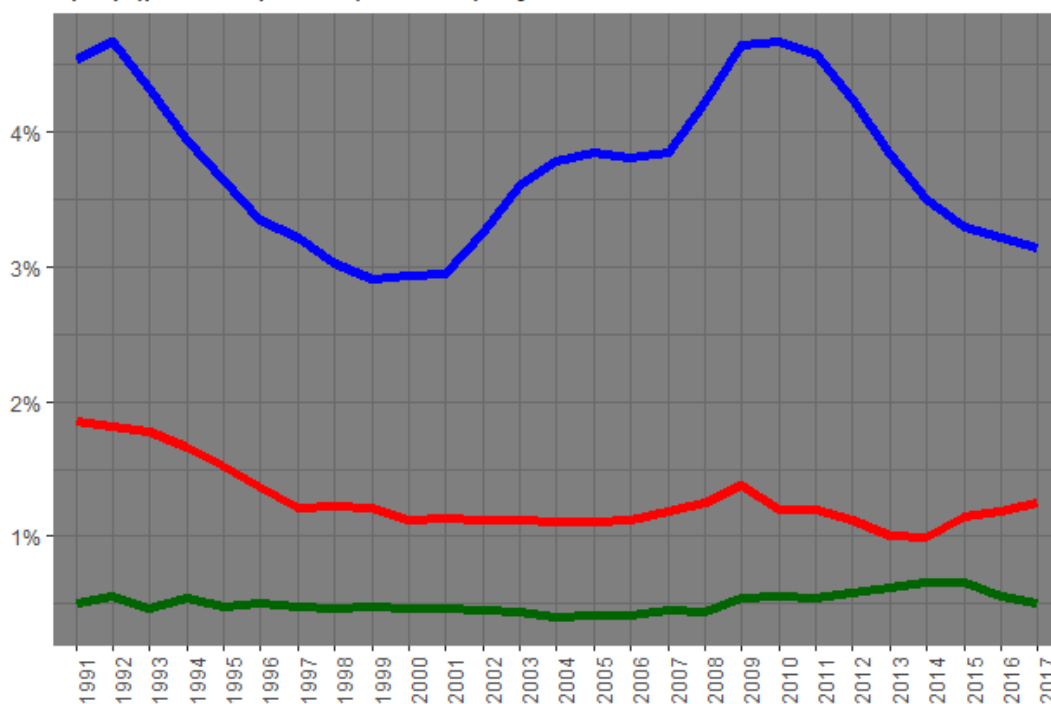
Η πολιτική εκμετάλλευση της επιτυχίας, με την περίφημη ομιλία «Mission Accomplished» του Προέδρου Bush την 1^η Μαΐου 2003, δεν ακολουθήθηκε από επιτυχημένη πολιτική μετάβαση στην ειρηνική ζωή σε καμία από τις δύο χώρες. Αντίθετα, η κυβέρνηση του Hamid Karzai στο Αφγανιστάν δεν απέβαλλε το χαρακτήρα της δοτής και προσπάθησε απλά να αλλάξει το προηγούμενο σύστημα καταπίεσης με ένα νέο, χάνοντας γρήγορα οποιαδήποτε νομιμοποίηση στα μάτια του τοπικού πληθυσμού και διεθνές υπόβαθρο μεταξύ των άλλων χωρών. Παρότι δε έφτασε να έχει την υποστήριξη μέχρι και 100.000 στρατιωτών της δύναμης του Ο.Η.Ε., δεν κατάφερε να εξασφαλίσει την εσωτερική ασφάλεια, παρά μόνο σε αστικούς θύλακες, που είναι σπάνιοι στο ορεινό σκηνικό της χώρας. Σταδιακά, από την προεδρία Obama και έπειτα, οι στρατιωτικές δυνάμεις αποχωρούν και αφήνουν τη θέση τους σε, λιγότερο κοστοβόρα πολιτικά, προληπτικά αεροπορικά χτυπήματα με τη χρήση μη επανδρωμένων αεροσκαφών (UAVs). Είναι ενδεικτικό ότι η διάδοχη της ISAF (International Security Assistance Force) δύναμη, που στελεχώνει τη Resolute Support Mission αυτή τη στιγμή βρίσκεται στη χώρα σε παράταση του αρχικού χρονοδιαγράμματος και ουσιαστικά χωρίς κάποια απτή ένδειξη σχετικά με το πότε θα είναι ασφαλές να αποχωρήσει. Νοτιότερα, στο μεταπολεμικό περιβάλλον του Ιράκ, η ομοσπονδοποίηση οδήγησε σε de facto διάσπαση, ενώ η αποχώρηση των δυνάμεων υποστήριξης της κεντρικής κυβέρνησης έδωσε χώρο στην αντίδραση του σουνιτικού στοιχείου στις δυτικές ερήμους, απ' όπου ξεπετάχθηκε το μόρφωμα που εξελίχθηκε στο Ισλαμικό Κράτος. Ταυτόχρονα, ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας βρίσκει τρόπο να επεκταθεί και εναντίον του εγκεφάλου της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, Osama bin Laden, τον οποίο ειδικές δυνάμεις των Αμερικανών Πεζοναυτών εξουδετερώνουν στο Πακιστάν την 1^η Μαΐου 2011.

Ενώ κατά τη διάρκεια όλων αυτών των γεγονότων το Μεξικό παραμένει εκτός αποφασιστικής δράσης και περιορίζεται στην έκφραση της υποστήριξής του διπλωματικά, ο Καναδάς δεσμεύεται μέσω του άρθρου 5 του Συμφώνου του Βορείου

Ατλαντικού σε έναν πιο ενεργητικό ρόλο. Οι Καναδικές Ένοπλες Δυνάμεις αναλαμβάνουν όχι μόνο υπηρεσίες υποστήριξης αλλά και τη διοίκηση τομέων στο βορειοανατολικό Αφγανιστάν και έχουν ευάριθμες απώλειες. Το γεγονός αυτό αποτρέπει, όπως είδαμε νωρίτερα την κυβέρνηση του Paul Martin να στείλει δυνάμεις κατά την εισβολή στο Ιράκ. Αυτό αλλάζει μετά την ολοκλήρωση της εισβολής και την ανάληψη της εξουσίας από τον Harper, καθώς τώρα μια τέτοια επιχείρηση έχει χαρακτήρα επιβολής και διατήρησης της ειρήνης. Τέτοιου τύπου αποστολές είναι πολύ πιο αποδεκτές από την καναδική κοινή γνώμη, που άλλωστε έχει το πρόσφατο παράδειγμα της διοίκησης της ειρηνευτικής δύναμης σε Κύπρο και Γιουγκοσλαβία.

Μακροσκοπικά δεν μπορούμε να συγκρίνουμε το απόλυτο μέγεθος των ενόπλων δυνάμεων των Η.Π.Α. με καμία από τις άλλες δύο και ίσως και με καμία άλλη στον κόσμο- χώρες. Όπως δείχνουν και οι αριθμοί που αναφέραμε και στην εισαγωγή, οι Η.Π.Α. ξεχωρίζουν καθώς η συνολική τους αμυντική δαπάνη ξεπερνά αυτή των οκτώ επόμενων κρατών μαζί! Για το λόγο αυτό, πιο χρήσιμη είναι η εξέταση του ποσού αυτού αναλογικά με το ΑΕΠ, δεδομένου ότι κάτι τέτοιο δείχνει τις προτεραιότητες της κεντρικής εξουσίας.

Γράφημα 14. Αμυντική Δαπάνη ως ποσοστό του ΑΕΠ

Πηγή: Παγκόσμια Τράπεζα

Τα στοιχεία είναι πραγματικά αποκαλυπτικά των προθέσεων κάθε κράτους. Για παράδειγμα, βλέπουμε τις Η.Π.Α. να χαλαρώνουν από τη μονοκρατορία της δεκαετίας του 1990 και να μειώνουν συνεχώς την αμυντική δαπάνη μέχρι το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου. Αυτό τις αφύπνισε για τα καλά αφού εκτόξευσε (μαζί με τη συρρίκνωση της κρίσης) το ποσοστό αυτό πάνω από το 5%, πολύ περισσότερο από κάθε άλλο δημοκρατικό καθεστώς του πλανήτη. Μόνο κατά τα τελευταία χρόνια της διοίκησης Obama το ποσοστό επανήλθε σε φυσιολογικά πλαίσια, αν και θα έχει ενδιαφέρον να δούμε πως θα εξελιχθεί με τους Ρεπουμπλικάνους στο τιμόνι. Ο Καναδάς από τη μεριά του προβαίνει σε μία σταδιακή και μακροχρόνια μείωση, την οποία κριτικοί της έχουν χαρακτηρίσει ως «απαξίωση» του αξιόμαχου των καναδικών ενόπλων δυνάμεων (επιμ. James, Michaud και O'Reilly, 2006). Αυτή η θέση φαίνεται να αντηχεί εντός των κυβερνητικών αιθουσών, καθώς το 2010 η χώρα προέβη στην υπογραφή συμβολαίων για την συνανάπτυξη και την προμήθεια 65 μαχητικών F-35 με τις Η.Π.Α., με κόστος ρεκόρ για τα δεδομένα της χώρας (9 δις καναδικά δολάρια). Τέλος, ενώ για τις άλλες δύο χώρες η πλεονεκτική γεωστρατηγική απομόνωση αξιολογείται ως εξασφάλιση της άμυνας και έτσι τους επιτρέπει την ανάπτυξη κατά κύριο λόγο επιθετικών όπλων, το Μεξικό την εκλαμβάνει ως ευλογία για τα δημοσιονομικά του μεγέθη. Οι αμυντικές δαπάνες στις οποίες προβαίνει το Μεξικό δεν έχουν σχέση με τη διεθνή κατάσταση και την προοπτική συμμετοχής σε πολυμερείς ειρηνευτικές δράσεις αλλά με την αντιμετώπιση των ιδιωτικών στρατών του ναρκεμπορίου. Η απουσία σοβαρών κινδύνων εξωτερικής ασφάλειας και επεμβάσεων επιτρέπει την εξοικονόμηση πόρων, με ένα πολύ μικρό ποσοστό του ΑΕΠ να δεσμεύεται σχεδόν αμετάβλητο προς αυτή την κατεύθυνση, αφού οι εκτός των συνόρων επεμβάσεις ολόκληρων μονάδων έγιναν μόνο ως αρωγή σε φυσικές καταστροφές (τσουνάμι Ινδονησίας, τυφώνας Κατρίνα). Παρά λοιπόν τη δέσμευσή του στο διεθνές σύστημα ασφαλείας, το Μεξικό έχει αποφύγει να το υποστηρίξει ενεργά, εκμεταλλευόμενο ίσως την προθυμία κρατών με μεγαλύτερα συμφέροντα ανά τον κόσμο να το κάνουν.

Συμπεράσματα

Όπως και στο κύριο σώμα της εργασίας, έτσι και στα συμπεράσματα θα επιμερίσουμε τις σκέψεις μας σε δύο τμήματα, ένα περισσότερο γενικό και ένα πιο συγκεκριμένο. Με τη βοήθεια των μοτίβων που εντοπίσαμε, το πρώτο τμήματα δεν μπορεί παρά να ασχοληθεί το πρώτο από τα ερωτήματα που θέσαμε αρχικά, συγκεκριμένα με το αν τα συστήματα εσωτερικών politics και εξωτερικών policies αλληλοεπιδρούν και με την εσωτερική δομή αυτών των συστημάτων. Σε ότι αφορά την αλληλεπίδραση, θα πρέπει, όπως ο Ξέρξης, να βρούμε έναν ψηλό λόφο από τον οποίο θα έχουμε τη δυνατότητα να παρατηρήσουμε την ολότητα του συστήματος. Αν λοιπόν ανέβουμε το θεωρητικό αυτό «λόφο», δεν μπορούμε παρά να επιβεβαιώσουμε ότι τα δύο συστήματα λειτουργούν ως εισροές το έναν για το άλλο, αλλά και ότι τα ίδια ανατροφοδοτούνται. Οπτικά, θα βλέπαμε από μακριά το ακόλουθο σχήμα:

Η ισχύς των επιμέρους διανυσμάτων είναι ένα θέμα που προκαλεί σημαντικές θεωρητικές αντιπαραθέσεις ανάμεσα στους πολιτικούς επιστήμονες, αλλά η ύπαρξή τους δεν μπορεί να αμφισβητηθεί. Δεν θα ήταν μόνο ένα επιστημολογικό σφάλμα, αλλά θα φανέρωνε και την ματαιοδοξία του ερευνητή να αποσβήσει όλες τις ανωτέρω ροές, μόνο και μόνο για να αναδείξει την μελέτη του σε μία από αυτές. Η χρήση των επιμέρους μελετών θα πρέπει να αξιολογείται απλά ως ένα αναλυτικό εργαλείο για την ευκολότερη κατανόηση των πολυσύνθετων φαινομένων *ceteris paribus* και όχι ως θέσφατο της μονοσήμαντης αλήθειας. Η πραγματικότητα αυτή οφείλει να βρίσκεται στην προμετωπίδα των επιχειρημάτων του ερευνητή, ως προειδοποίηση για τις ατέλειες του προτεινόμενου μοντέλου, τόσο για τον ίδιο όσο και για τους αναγνώστες του. Είναι για τις κοινωνικές επιστήμες το ανάλογο του αφορισμού του G.E.P. Box: «Όλα τα μοντέλα είναι λάθος, μα κάποια από αυτά είναι χρήσιμα».

Για να δούμε μέσα στα δύο «κουτιά» του σχήματος, θα πρέπει να κατεβούμε από το λόφο και να αναλάβουμε ένα «μικροσκόπιο». Καθώς στην παρούσα μελέτη

εξετάζουμε μόνο τη σχέση που σημειώνεται από το ερυθρό διάνυσμα, το γενεσιουργό του σύστημα, αυτό των εσωτερικών politics είναι που θα μας παράσχει τα συμπεράσματά μας. Αν λοιπόν θεωρήσουμε τους δρώντες σε αυτό-μερικούς από τους οποίους αναλύσαμε στο κύριο σώμα- ως κόμβους και τις μεταξύ τους σχέσεις ως συνάψεις, θα δούμε ότι όλοι διαγωνίζονται για την απόκτηση και τη διατήρηση της βέλτιστης ιεραρχικής θέσης σχετικής ισχύος στο σύστημα κάθε χώρας. Η ισχύς αυτή μπορεί να είναι η εκλογική αντιπροσώπευση για την περίπτωση των κομμάτων, ή γενικότερα κάποιας μορφής εύνοια και δημοφιλία από την κοινωνική οργάνωση εντός της οποίας το σύστημα λειτουργεί (χρήματα, φήμη και πελατεία κτλ). Η έμφαση στη σχετική ισχύ είναι αυτή που κάνει την εσωτερική πολιτική σκηνή περισσότερο ένα πεδίο αντιπαραθέσεων παρά συνεργασίας, καθώς οι πολιτικές δυνάμεις την αντιλαμβάνονται σαν ένα παίγνιο μηδενικού αθροίσματος. Αυτό μπορεί να δικαιολογήσει και το γιατί η πίστη στην κομματική γραμμή βαίνει αυξανόμενη στα δύο πιο ώριμα πολιτικά συστήματα (Η.Π.Α. και Καναδάς), ενώ στο Μεξικό το δημοκρατικό άνοιγμα του 1990 αύξησε τη συνολική και απόλυτη προς καταμερισμό ισχύ, πολλαπλασιάζοντας έτσι τις κομματικές εκφράσεις.

Γίνεται λοιπόν σαφές ότι, η αναζήτηση ντετερμινιστικών αιτιωδών σχέσεων στα πράγματα των ανθρώπων και των κρατών είναι ένας σισύφειος άθλος, για πολλούς λόγους: πολλαπλές συνιστώσες, μυστικοπάθεια και απόκρυψη κινήτρων, μη γραμμικές σχέσεις αιτίου-αιτιατού, απροσδιοριστία στόχων και βέβαια λειψή ερευνητική οπτική. Σε μεγάλες κοινωνίες με αλληλένδετα συστήματα διοίκησης και διαφορετικές ομάδες συμφερόντων, η απόδοση μία απόφασης εξωτερικής πολιτικής σε έναν και μόνο παράγοντα συνιστά όχι μόνο μεθοδολογικό σφάλμα αλλά και αποσύνδεση από την πραγματικότητα.

Είναι προφανές ότι η εσωτερική πολιτική κατάσταση στις Ηνωμένες Πολιτείες συχνά επηρεάζει τις αποφάσεις της εκτελεστικής εξουσίας για τη διεθνή στάση της χώρας. Αυτό άλλωστε δεν είναι πρόσφατο φαινόμενο, αλλά αντίθετα συνοδεύει την αμερικανική ιστορία από την εποχή της Επανάστασης της Ανεξαρτησίας. Εξωτερικές δράσεις μπορούν να αποδοθούν σε εσωτερικές κρίσεις, ανάγκη ενίσχυσης του προεδρικού προφίλ ή μηχανορραφίες εθνικών ομάδων με πρόσβαση στα κλειδιά της εξουσίας, παρότι η αποτίμηση της επιρροής των συμφερόντων στις εκβάσεις (αποφάσεις και πολιτικές) έχει συχνά αμφισβητούμενα αποτελέσματα (Λάβδας, 2004). Το γεγονός που αυτάρεσκα συχνά περιγράφεται ως «νέο κράτος», δηλαδή μία κρατική

οντότητα που δημιουργήθηκε χωρίς τα ιστορικά βάρη του φεουδαλισμού, είναι ταυτόχρονα αυτό που καθιστά τις Η.Π.Α. περισσότερο ευάλωτες στα ιδιωτικά οικονομικά συμφέροντα. Εδώ δεν υπάρχει ένα αυτόβουλο *ancient regime* ή ένας θρόνος με ρίζες στο απώτατο παρελθόν και έτσι οι πολιτειακοί θεσμοί είναι νεότεροι, και συχνά πιο αδύναμοι, από τους μηχανισμούς των επιμέρους ομάδων πίεσης. Για το λόγο αυτό τα τελευταία αλληλοεπιδρούν συνεχώς, διαμορφώνοντας την εξωτερική προβολή της ισχύος των ΗΠΑ ενώ, ταυτόχρονα, συν-διαμορφώνουν και κρίσιμες πτυχές του διεθνούς περιβάλλοντος μέσα στο οποίο εφαρμόζεται η αμερικανική εξωτερική πολιτική (Λάβδας, 2012).

Στον Καναδά από την άλλη, ενώ το Στέμμα υπάρχει, βρίσκεται, κυριολεκτικά και μεταφορικά, πολύ μακριά. Οι τεράστιες αραιοκατοικημένες εκτάσεις, οι ιθαγενείς κάτοικοι της χώρας και οι εντονότερες εθνικές καταβολές των εποίκων, με κύρια τη διαφορά Άγγλων και Γάλλων, δημιουργούν ένα διαφορετικό περιβάλλον αλληλεπίδρασης. Ταυτόχρονα, ο Καναδάς επιχειρεί σε μία εποχή αστάθειας να διατηρήσει το σχετικά ουδέτερο και ειρηνευτικό ρόλο του, κάτι που γίνεται ολοένα και πιο δύσκολο να συγκεραστεί με τις υποχρεώσεις του ως μέλος στο στρατιωτικό μπλοκ του δυτικού συνασπισμού. Ίσως για το λόγο αυτό η νέα, *millennial*, εικόνα του πρωθυπουργού Trudeau να έγινε ένα χρήσιμο όχημα για την διεθνή εικόνα της χώρας.

Τέλος, μένει στους μελλοντικούς αναλυτές να συμπεράνουν εάν η εκλογή του A. M. L. Obrador το καλοκαίρι του 2018 θα αποτελέσει μία νέα αξιομνημόνευτη στιγμή στη μεξικανική πολιτική ιστορία. Αυτό που εμείς μπορούμε να σημειώσουμε ως συμπέρασμα από τη διαδρομή της χώρας από το μονοκομματισμό στη σημερινή «ατελή» δημοκρατία είναι ότι η εκτεταμένη διαφθορά και η προτιμησιακή συμπεριφορά των διοικούντων θρέφουν το οργανωμένο έγκλημα, που δρα ως αντικαταστάτης και ανταγωνιστής της κρατικής μέριμνας και πιστής σε ένα μεγάλο τμήμα της κοινωνίας και της χώρας και αναγκάζει την πολιτική έκφραση να περιέλθει σε ένα μακροχρόνιο τέλμα. Ταυτόχρονα, η εύνοια της απομόνωσης δείχνει να τελειώνει, τόσο λόγω του ανοίγματος της οικονομίας στην παγκόσμια αγορά, όσο και λόγω νέων γεωπολιτικών προκλήσεων της μετα-βεστφαλιανής εποχής, στις οποίες το Μεξικό έχει την υποχρέωση να πάρει κρίσιμες αποφάσεις. Δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα προκλήσεων, που μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο έρευνας μελλοντικών εργασιών, είναι η επίδραση της κλιματικής αλλαγής και η προστασία του περιβάλλοντος καθώς και τα μεταναστευτικά ρεύματα. Σε ότι αφορά το πρώτο, ο

Κόλπος το Μεξικού αποτελεί τον θερμοστάτη του πλανήτη και έτσι η προστασία αυτού και της εύρυθμης λειτουργίας του είναι ένα ζήτημα παγκόσμιου ενδιαφέροντος. Σε ότι αφορά τους εμigréδες, η ολοένα εντεινόμενη μετανάστευση Μεξικανών στις Η.Π.Α., ιδιαίτερα δε στις νότιες πολιτείες, όπου πλέον διεκδικούν ρόλο ισχυρής μειονότητας, ειδικά σε πολιτιστικό επίπεδο (γλώσσα, έθιμα, καταστήματα κτλ), αλλά και σε νέες πολιτείες όπως η Νέα Υόρκη, η Βόρεια Καρολίνα και η ίδια η πρωτεύουσα των Η.Π.Α. (Ashgate, 1999), μετασχηματίζει τις αμερικανο-μεξικανικές σχέσεις περισσότερο ίσως και από τη Συνθήκη της Guadalupe Hidalgo. Το γεγονός αυτό ανάγκασε τη διοίκηση Trump να ανασχεδιάσει τη μεταναστευτική της πολιτική προκαλώντας τριγμούς ανάμεσα στις δύο χώρες.

Κλείνοντας τον κύκλο, θα συμφωνήσουμε με τον Gourevitch, σχετικά με την πολυπλοκότητα των διεθνών και εσωτερικών σχέσεων. Άλλωστε αυτό είναι η μαγεία του κλάδου και ο λόγος που ο συγγραφέας «έμπλεξε» σε αυτό το μεταπτυχιακό!

Βιβλιογραφία

- Ambrosio T. (2002). *Ethnic Identity Groups and U.S. Foreign Policy*. :Praeger
- Appleyard R. (επιμ.) (1999). *Emigration dynamics in developing countries- volume iii: Mexico, Central America and the Caribbean*. :International Organization for Migration (IOM)
- Cohen J. (1999). *Cooperation and community-Economy and society in Oaxaca*. :University of Texas Press
- Diaz-Cayeros A. (2006). *Federalism, fiscal authority and centralization in latin America*, :Cambridge University Press
- Doern B., Aucoin P. (επιμ.). *The structures of policy-making in Canada*. :The Macmillan Company
- Eckstein S. (1977). *The power of revolution-the state and the urban poor in Mexico*. :Princeton University Press
- English E. (επιμ.) (1976). *Canada United States relations: The Academy of Political Science*
- Gledhill J., Schell P. (επιμ.) (2012). *New approaches to resistance in Brazil and Mexico*. :Duke University Press
- Gourevitch P. (1978). *The Second Image Reversed- The International Sources of Domestic Policies*. International Organization, Vol. 32, No. , pp.881-912
- Larsen S. (επιμ.). (2001). *Fascism outside Europe*. :Columbia University Press
- Morris S. (1991). *Corruption and politics in contemporary Mexico*. :The University of Alabama Press
- Needler M. (επιμ.) (1964). *Political systems of Latin America*. : D. Van Nostrand Company Inc
- O' Cinneide M., Keane M. (2004). *New forms of governance for economic development*. :OECD

OECD (1999). *Public Sector Corruption-an international Survey of prevention measures*

Slatta R. (1987). *Bandidos-the varieties of Latin American banditry*. :Greenwood Press

Smith P. (2005). *Democracy in Latin America: Political Change in Comperative Perspective*. :Oxford University Press

Stephen L. (2002). *Zapata lives-Histories and cultural politics in southern Mexico*. :University of California Press

Von Bertrab H. (1997). *Negotiating NAFTA-a Mexican envoy's account* :Praeger

Wilson R., Ward P., Spink P, Rodriguez V. (επιμ.) (2008). *Governance in the Americas-Decentralization, Democracy and Subnational government in Brazil, Mexico and the USA*. :University of Notre Dame Press

Yashar D. (1999). *Democracy, Indigenous Movements, and the Postliberal Challenge in Latin America*. World Politics 52, I:76-104

Διαμαντόπουλος Θ. (2015). *Το πολιτικό σύστημα των ΗΠΑ. Ένας ιδιόρρυθμος δικομματισμός*. :Εκδόσεις Πατάκη

Δρακόπουλος Λ. (2002). *Κράτος και οργανωμένο έγκλημα*.: Εκδόσεις Εκάτη

Κούρταλης, Σ. (2006). *Ομοσπονδισμός και κατανομή αρμοδιοτήτων- μία συγκριτική προσέγγιση*.: EKEM

Λάβδας Κ. Α. (2004). *Συμφέροντα και πολιτική-Οργάνωση συμφερόντων και πρότυπα διακυβέρνησης*. :Εκδόσεις Παπαζήση

Λάβδας Κ. Α. (2012). *Αμερική- πολιτική ανάπτυξη, δημοκρατία και εξωστρέφεια στις ΗΠΑ*. :Εκδόσεις Παπαζήση